

El Patrimoni Arquitectònic, una font per a l'ensenyament de la Història i les Ciències Socials

El pensament i la pràctica docent dels professors

Margarita Lleida Alberch

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC, UNA FONT PER A
L'ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA I LES CIÈNCIES SOCIALS**

EL PENSAMENT I LA PRÀCTICA DOCENT DELS PROFESSORS

TESI DOCTORAL

de

MARGARITA LLEIDA ALBERCH

Codirigida per

Dr. JOAQUIM PRATS CUEVAS

Dr. JOAN SANTACANA I MESTRES

Departament de Didàctica de les Ciències Socials

Facultat de Formació del Professorat

Universitat de Barcelona

Març, 2008

CAPÍTOL 4

EXPLICACIÓ I ANÀLISI DELS RESULTATS DEL GRUP DE DISCUSSIÓ I EL QÜESTIONARI

INDEX

4.1. Descripció dels resultats del grup de discussió

- 4.1.1. Descripció de les respostes
- 4.1.2. Anàlisi del discurs

4.2. Descripció dels resultats del qüestionari

4.2.1. Perfil del professorat participant

- 4.2.1.1. Dades personals
  - 4.2.1.2. Dades laborals
  - 4.2.1.3. Formació
- CONSIDERACIONS**

4.2.2. Coneixements sobre el patrimoni arquitectònic

- 4.2.2.1. Tipus de coneixements
  - 4.2.2.2. Coneixements sobre les intervencions, autenticitat i falsedat
- CONSIDERACIONS**

4.2.3. Pensament i Concepcions

- 4.2.3.1. Idees sobre arquitectura i patrimoni arquitectònic
  - 4.2.3.2. Opinions sobre el P.A. com a font històrica
  - 4.2.3.3. Valoració del patrimoni arquitectònic
- CONSIDERACIONS**

4.2.4. Pràctica docent

- 4.2.4.1. Activitats i orientació didàctica
  - 4.2.4.2. Continguts que s'ensenyen
  - 4.2.4.3. Tractament del P.A. com a font històrica
- CONSIDERACIONS**

4.1. DESCRIPCIÓ DELS RESULTATS DEL GRUP DE DISCUSSIÓ

En aquest capítol la investigació descriu i analitza els resultats obtinguts dels instruments emprats en el treball de camp. En primer lloc, es descriuen els resultats del grup de discussió; en segon lloc, els resultats del qüestionari.

4.1.1. CODIFICACIÓ I DESCRIPCIÓ DE LES RESPOSTES DEL GRUP

L'anàlisi del discurs del grup de discussió ha passat per diverses fases:

1. Audició de les cintes gravades
2. Lectura de les notes preses el dia del treball de camp
3. Transcripció del discurs
4. Codificació del discurs
5. Descripció dels resultats

El procés d'anàlisi va començar per escoltar diverses vegades les cintes en la seva totalitat. És necessari escoltar varies vegades les cintes per *veure* el discurs en la seva globalitat. Tot el que es diu s'ha de transcriure. Una transcripció és una traducció. És necessari reconèixer a cada individu per identificar-lo en cada intervenció. La transcripció literal del què es va dir a la reunió s'adjunta a l'Annexe I¹. Després de la transcripció es passa a la fase de codificació del discurs. Això implica posar categories i reorganitzar tot el discurs, per donar-li un sentit i poder-lo interpretar. L'anàlisi ha de partir dels propis objectius de la investigació.

Poden fer-se diferents interpretacions del que s'ha dit. L'anàlisi busca un sentit coherent i global a tot el que han dit els professors. El discurs pot tenir diferents sentits. S'han d'identificar les dades que es repeteixen i són comuns a varis participants; s'han d'identificar les opinions, idees i sentiments que són recurrents. Per poder ser codificat, s'ha dividit i fragmentat el discurs en *unitats temàtiques* que corresponen als objectius específics del grup de discussió, i en alguns casos en *lexies* (unitats de significació més concreta).

---

¹ A la transcripció s'han mantingut els noms, del tot anònims dels participants, per donar-li més rellevància a cada individu i vivacitat a la lectura.

1. OBJECTIU ESPECÍFIC:

Conèixer el grau d'interès del professorat d'història en el camp de la didàctica del patrimoni arquitectònic (correspon a la pregunta núm. 1 de la sessió amb el grup de discussió)².

SÍNTESI DEL DISCURS³:

Grau d'interès: tots contesten que sí els interessa.

La majoria ho relaciona amb l' assignatura d'història de l'art (D1, D3, H1, H3) i amb fer sortides (D1, D2, D3, H1, H3)⁴.

Formació específica: Cap professor del grup ha fet mai un curs sobre la didàctica del patrimoni arquitectònic. Tan sols H2 manifesta que encara que no n'ha fet cap és un autodidacta, ha llegit bastant al respecte i ha visitat molts museus.

OBSERVACIONS:

Les primeres paraules del grup, són per justificar-se (H3); intenten mostrar coneixements sobre el tema (D3). Diuen paraules per quedar bé (D1). En alguns professors emergeix la realitat laboral; és un interès relacionat amb la necessitat (H1): “em vaig veure directament implicat...”⁵; “quan les necessitats m’ho demanaven”⁶ o “no és que no estigui interessat, però...”⁷. Encara que manifesten tenir un gran interès pel tema, al llarg de la sessió van emergint tots els problemes derivats de l'ús didàctic del patrimoni arquitectònic i les seves pròpies limitacions com a professors en aquest camp. Hi ha una contradicció entre l'interès que diuen tenir i la realitat de no haver fet mai cap tipus de formació al respecte.

---

² Pregunta núm.1 de la sessió del grup de discussió: *Com a professors d'història, ¿quina és la vostra opinió sobre el tema del patrimoni arquitectònic?*

³ La transcripció del discurs del grup de discussió es troba al final de la investigació. Veure annexe I, pàg. 641-704.

⁴ La investigadora recorda que utilitza la lletra H quan parla un home i D, quan parla una dona.

⁵ Veure annexe I, pàg. 645

⁶ Veure annexe I, pàg. 646

⁷ Veure annexe I, pàg. 646

2. OBJECTIU ESPECÍFIC:

Conèixer quines idees tenen sobre el què és arquitectura i patrimoni arquitectònic (correspon a la pregunta núm. 2 de la sessió amb el grup de discussió)⁸.

SÍNTESI DEL DISCURS:

Concepte d'arquitectura⁹: Manifesten idees i conceptes oposats:

Per uns professors, l'arquitectura és qualsevol tipus de construcció o element constructiu (H2, H3): un pont, restes d'una vivenda, una carretera, una necròpolis, uns forats a terra, un arc de triomf, unes columnes, una mina...

Per uns altres, l'arquitectura són exclusivament els edificis (D2, D3)

Concepte de patrimoni arquitectònic: Hi ha una confusió de termes. Parlen indistintament de patrimoni arquitectònic i de patrimoni artístic.

Per uns professors, és patrimoni qualsevol edifici o construcció del passat que dóna informació històrica, que és entenedor i didàctic, encara que no tingui qualitat artística ni sigui emblemàtic (H1, H2, D1, D2). Altres professors consideren que l'edifici és patrimoni si té qualitat artística, és monumental i emblemàtic (H3, D3).

OBSERVACIONS:

El grup s'enriqueix amb les idees diferents dels participants. El concepte d'arquitectura és confús en alguns professors. Falta un concepte clar. En el concepte del què es pot considerar com a patrimoni (legat valuós) també apareixen dos discursos diferents. Aquesta diferència il·lustra l'imaginari del professor. Per uns docents, el patrimoni arquitectònic és quelcom emblemàtic, monumental (com en l'imaginari social); en altres, primen els aspectes de la pràctica docent, i destaquen que patrimoni pot ser qualsevol edifici que sigui didactic i i entenedor (pels alumnes i per ells mateixos) encara que no tingui un valor artístic afegit.

---

⁸ Pregunta núm. 2 del grup de discussió: *Com podríem definir el concepte de patrimoni arquitectònic?*

⁹ Cada lexia es resalta en negreta i cursiva. A cada unitat temàtica li corresponen diverses lèxies en funció de la complexitat de l'objectiu a aconseguir.

3. OBJECTIU ESPECÍFIC:

Conèixer quines opinions manifesten sobre el patrimoni arquitectònic com a document i font de la història (correspon a les preguntes núm. 3/5 del grup)¹⁰.

SÍNTESI DEL DISCURS:

És el patrimoni arquitectònic una font històrica?

Tots contesten afirmativament. No hi ha divergències.

Pot aprendre història l'alumne a partir d'una visita al patrimoni?. Tots contesten afirmativament, menys H2 que ho posa en dubte.

Avantatges didàctiques. Tots estan d'acord en que una visita al patrimoni arquitectònic és motivadora per l'alumne en despertar-li sentiments, emocions i percepcions; fomenta vivències personals i educa l'alumne en fomentar valors cívics i culturals. També opinen que serveix per il·lustrar aspectes històrics i concloure el tema estudiat a classe.

Desavantatges didàctiques. En aquest punt també es posen d'acord i surt una llarga llista d'inconvenients, problemes inherents al seu ús, així com: abans d'anar-hi, l'alumne ha de tenir una base teòrica; problemes d'interpretació per la superposició d'èpoques; dificultat per interpretar còdis del llenguatge arquitectònic; problemes de responsabilitat civil; treball extra pel professor (estudiar, preparar la logística, et.).

Edificis del P.A. català que valoren positivament. Els que estan ben conservats, són entenedors pels alumnes i per ells mateixos. Esmenten com a exemple: Ullastret, poblat ibèric de Calafell i Tarragona (època antiga); Sant Pau del Camp, Poblet, Sant Pere de Rodes, Sant Cugat, Santa Maria del Mar i la vil·la de Montblanc (època medieval); colònia Güell, colònia Vidal, Estació de França, el Born, Palau Sant Jordi i Sagrada Família (època contemporània).

---

¹⁰ Pregunta núm. 3 del grup de discussió: *Què penseu del patrimoni arquitectònic com a font d'informació històrica?* Pregunta núm. 5 del grup de discussió: *Quins són els edificis del patrimoni arquitectònic català que valoreu des d'un punt de vista històric.?*

OBSERVACIONS:

Comencen tots els professors afirmant categòricament que el patrimoni arquitectònic és una font històrica molt important, que il·lustra millor que el text (document escrit o llibre) la vida en el passat, per acabar dient que primer s'ha d'estudiar l'edifici a classe sinó l'alumne no entén res. La investigadora observa una tendència cap a mètodes d'ensenyament-aprenentatge de tipus deductiu. A partir de les paraules de H2 emergeixen tots els inconvenients derivats de l'ús del patrimoni com a document. Els inconvenients i dificultats que té l'alumne es barregen en el discurs amb les pròpies dificultats que manifesten els professors per interpretar i conèixer l'arquitectura i el patrimoni. En aquest apartat el professorat deixa anar tota la seva problemàtica professional: no tenir prou formació sobre l'ús de fonts arquitectòniques; els problemes per acabar els temaris del currículum; els problemes de responsabilitat civil o penal, el plus de feina en preparar la visita i haver d'estudiar prèviament el que es va a visitar... Tenen una imatge negativa de la realitat diacrònica de l'arquitectura i la seva evolució i canvis en el temps. Sembla que prefereixen els edificis que donen una imatge sincrònica.

4. OBJECTIU ESPECÍFIC:

Saber si utilitzen diferents materials didàctics sobre patrimoni arquitectònic a les classes d'història (correspon a la pregunta núm. 4 de la sessió)¹¹.

SÍNTESI DEL DISCURS:

Tipus d'imatges que utilitzen. Hi ha una confusió continuada en el seu llenguatge en parlar d'imatges. Esmenten imatges de gràfics, de cartells de la guerra civil, de caricatures... Concreten que fan servir imatges del patrimoni arquitectònic sobre tot a les classes d'història de l'art. Molt poques a classe

---

¹¹ Pregunta núm.4 del grup de discussió: *Quins materials didàctics sobre patrimoni arquitectònic feu servir a les classes d'història i ciències socials?*.

d'història. Les imatges les utilitzen més amb l'alumnat de cursos baixos de l'ESO i menys amb l'alumnat de cursos superiors.

Procedència de les imatges. Tots manifesten que alguna vegada fan servir imatges del llibre de text per il·lustrar algun tipus de contingut, especialment relacionats amb els estils i l'art (D3, H3). La procedència de les imatges normalment és del llibre de text. Poques vegades utilitzen diapositives i es queixen que no hi ha oferta en el mercat. Tan sols en alguna ocasió diuen utilitzar un vídeo.

Sobre material informàtic, CD de simulació virtual cap d'ells ho ha fet servir. H2 i H1 coneixen el CD *Viure en un castell de la Frontera* però no l'han utilitzat. Tots comenten les dificultats tècniques que tenen davant la informàtica. H1 s'autodefineix com un "cibercateto"¹² i D3 protesta per l'esforç que representa pel professor haver de saber de tot: "hi ha aquí un plus informàtic que hem de saber els profes i jo en aquest cas realment soc incapaç"¹³.

OBSERVACIONS:

Els professors es mostren d'acord que normalment utilitzen imatges de patrimoni arquitectònic a partir del llibre de text a l'assignatura d'història de l'art. Normalment les imatges que apareixen en els llibres de text corresponen a tòpics i prototips formals poc creïbles. Els professors del grup manifesten mancances en la seva tasca docent, ja que hi ha poc material didàctic al seu abast. No hi ha pràcticament diapositives ni tampoc materials amb suport informàtic.

També apareix en el seu discurs un dels temes de més actualitat és a dir, la seva inquietud i el continu esforç del professorat per incorporar les noves tecnologies en la seva pràctica docent.

---

¹² Veure annexe I, pàg. 667

¹³ Veure annexe I, pàg. 667

5. OBJECTIU ESPECÍFIC:

Saber si realitzen visites al patrimoni arquitectònic com a activitat de les classes d'història. Aspectes didàctics (finalitat i activitats) (correspon a les preguntes núm. 6/7 de la sessió)¹⁴.

SÍNTESI DEL DISCURS:

Realitzen sortides per visitar el patrimoni arquitectònic?

Sempre que parlen del patrimoni arquitectònic fan referència teòrica a les sortides. No fan sortides tots els anys. Uns professors (H1, H2, H3) diuen que ultimament no fan sortides. H1 diu que no creu que serveixen gaire per aprendre, creu que l'alumne aprén més amb el llibre. H3 diu que darrerament està fora de la pràctica docent; H1 diu que fer sortides té molts costos en temps, preparar la feina, en problemes de responsabilitat civil... Les professores (D1, D2, D3) afirmen que sí que en fan. Tots estan d'acord en que fer una sortida implica molts esforços en preparar-la, informar-se sobre l'edifici, el problema de deixar de fer altres classes, el tema de la responsabilitat del professorat...

La finalitat de la darrera visita que han fet.

La majoria porten a l'alumnat a constatar, a veure allò que prèviament han estudiat i vist a classe (D1, D2, D3, H3, H1). H1 afegeix també, per "motivar", i "despertar sentiments i emocions". H2 diu que a la darrera visita (colònia Vidal) la finalitat era que els alumnes entenguessin el funcionament de les màquines: "no els porto perquè constatin, és que estic absolutament segur que abans no han entés res"¹⁵.

Activitats dels alumnes a la sortida. Escoltar explicacions; observar; diferenciar formes i elements arquitectònics (ex. romànic-gòtic); marcar i seguir itineraris; dibuixar; respondre preguntes del dossier; comparar; identificar i reconèixer; veure algun audiovisual, etc.

---

¹⁴ Pregunta núm. 6 del grup de discussió: *Quin és el darrer edifici que heu visitat amb un grup d'alumnes?. Quins eren els objectius de la visita i quins els continguts històrics treballats?.* Pregunta núm. 7 del grup de discussió: *Quin tipus d'activitats van realitzar els alumnes?.*

¹⁵ Veure annexe I, pàg. 678

OBSERVACIONS:

Els professors associen la idea de patrimoni arquitectònic amb fer sortides. Es de suposar, doncs, que utilitzen poc les imatges a classe.

Els homes han deixat de fer sortides amb els alumnes. Les dones continúen fent. Emergeix el problema del professorat de la sobrecàrrega que implica fer una sortida amb l'alumnat. Quan els professors fan sortides amb els seus alumnes, tots plegats, ja s'han fet una idea preconcebuda i una imatge mental sobre l'edifici a visitar (mètode aprenentatge deductiu). La finalitat de les visites és corroborar i constatar el que han estudiat a classe; per motivar l'alumnat i per exemplificar algun tipus de contingut difícil d'entendre a l'aula.

6. OBJECTIU ESPECÍFIC:

Saber quins continguts treballa i ensenya el professor en utilitzar el patrimoni com a document de la història (continguts històrics i tractament de la font) (correspon a les preguntes núm. 6/8 del guió de la sessió)¹⁶.

SÍNTESI DEL DISCURS:

Objectius i continguts treballats a la darrera visita.

H1.-Itinerari medieval per Barcelona: Sant Pau del Camp, Santa Maria del Mar, Catedral. Diferenciar estils artístics. Estudi formal.

H2.-Colònia Vidal. Aspectes tècnics, mecànics i vida quotidiana dels obrers en el període de la II Revolució Industrial a Catalunya.

H3.- Palau de la Música. La Pedrera. Continguts de tipus artístic (el modernisme); social (condicions de vida de la burgesia) i polític (catalanisme).

---

¹⁶ Pregunta núm. 6 del grup de discussió: *Quin és el darrer edifici que heu visitat amb un grup d'alumnes?. Quins eren els objectius de la visita i quins els continguts històrics treballats?*. Pregunta núm. 8 del grup de discussió: *Quin d'aquests edificis us sembla més adequat com a document per il·lustrar la vida medieval als alumnes?*. Primeres fotografies: núm. 43, 49, 53, 54, 61 i 62. *Què us suggereixen aquestes altres fotos?* Segona estesa fotogràfica, núm.: 39, 40, 41, 42; 44, 45, 46, 47, 48; 50, 51, 52; 55, 56; 58, 59 i 60. Veure annexe fotogràfic.

D1.- La Pedrera, la Casa Batlló, la Sagrada Família. Continguts: la vida de la burgesia catalana en el període de la Revolució Industrial. El Modernisme.

D2.- Itinerari urbà per Barcelona: Santa Maria del Mar i Palaus del carrer Montcada. Condicions de vida dels grups socials a la Baixa Edat Mitjana. Comparar estils artístics (formes i característiques).

D3.- Itinerari barri medieval Barcelona. Església de Betlem, façana medieval de l'Ajuntament, Palau de la Generalitat, Catedral, Santa Maria del Mar. Comparar i aprendre sobre diferents estils artístics.

Del seu discurs s'observa la tendència entre el professorat a visitar edificis del patrimoni religiós medieval i el patrimoni industrial i modernista contemporani. Els continguts són bàsicament referits als estils artístics i en menor grau, la vida quotidiana i aspectes socials.

El tractament de la font arquitectònica. No fan l'anàlisi crític de la font ni fan cap referència a les diferents transformacions-restauracions que s'han fet i les seves implicacions didàctiques. L'únic que diu que s'ho havia plantejat alguna vegada és H2. A la majoria no els interessa si un edifici és autèntic o fiable, diuen que tampoc ho és la història, que el que importa és que sigui pedagògic i entenedor. D3 comenta: "a mí m'és molt més vàlid aquesta recreació del temple romà, sigui o no sigui certa, m'és igual"¹⁷. H1 manifesta: "el patrimoni ha de ser entenedor i comprensible per l'alumne, per tant, si nosaltres...hem d'escollir entre les pedres...allò que sigui més entenedor per que l'alumne compregui...queda al marge els temes aquests de purismes, de fiabilitat, d'autenticitat, de veracitat...i perquè ell entengui uns determinats termes o conceptes, és molt més útil pedagògicament un edifici... reconstruït, ni bé ni malament...i fins i tot ens pot ser fins a més útil una recreació ideal"¹⁸. Donen per bo qualsevol edifici que vagin a veure, sempre que sigui entenedor per l'alumne, encara que sigui una reconstrucció mal feta i poc científica. L'únic participant que diferencia i fa matisos és H2: "hi ha reconstruccions bones i reconstruccions dolentes"¹⁹. Finalment consensuen que la història és relativa i interpretativa, i el patrimoni arquitectònic, també.

---

¹⁷ Veure annexe I, pàg. 690

¹⁸ Veure annexe I, pàg. 691

¹⁹ Veure annexe I, pàg. 691

OBSERVACIONS:

Els continguts que treballa el professor quan realitza visites amb els alumnes generalment tenen a veure amb el període medieval i industrial de la història de Catalunya. Són els dos períodes que estan més arrelats en l'imaginari dels professors. Hi ha més oferta d'edificis medievals i contemporanis que de l'Edat Antiga o l'Edat Moderna. Com s'ha vist en la primera part de la tesi, cada societat rescata del passat allò que considera com a patrimoni, com a legat valuós. Els continguts històrics que es treballen són sobre tot de tipus social (condicions de vida); tècnics i artístics (formes i característiques formals) i en alguns casos polítics-ideològics. El llenguatge arquitectònic que ha utilitzat el professorat del grup de discussió està molt impregnat de termes que provenen de les descripcions formalistes de l'art. El professorat del grup de discussió sembla no conèixer la problemàtica derivada de l'ús del patrimoni com a font. Van quedar perplexes i sorpresos quan la investigadora va mostrar alguns exemples de edificis abans i després de la restauració: Sant Pere de Casserres, Sant Quirze de Pedret, Catedral de Barcelona, Santa Maria de Ripoll, i el temple romà de Vic. Especialment sorpresos van quedar amb Santa Maria de Ripoll, la façana de la catedral de Barcelona i el temple romà de Vic. S'excusen dient que no són experts, sino professors. H2 diu: "hem de tenir en compte que nosaltres som tristes professors, no experts"²⁰. Desvinculen la didàctica de la història del treball científic amb fonts i el mètode històric. Per ells, didàctic és sinònim d'entenedor. A partir de les fotografies i de tot el discurs que s'anat teixint, al final de la reunió s'adonen i descobreixen que el patrimoni arquitectònic és com la mateixa història, una ciència interpretativa, consensuada i revissable; s'adonen que el patrimoni és un document obert i sempre en evolució. H1, manifesta que "les reconstruccions formen part de la mateixa història i reconstruim d'una manera o una altra en funció de la nostra interpretació històrica, necessitats polítiques..."²¹.

---

²⁰ Veure annexe I, pàg. 690

²¹ Veure annexe I, pàg. 699

4.1.2. ANÀLISI DEL DISCURS

La investigació valora molt positivament els resultats de la informació obtinguda mitjançant el discurs del grup. Cal recordar els objectius que buscava la investigació en fer servir aquest instrument:

1. Fer una aproximació als objectius generals i particulars de la investigació empírica.
2. Confirmar si el plantejament de les hipòtesis i variables a investigar estaven ben orientades i eren significatives pel professorat.
3. Assegurar la correcta vinculació entre les preguntes inicials, les hipòtesis i les variables abans definides.
4. Crear unes fonts per elaborar posteriorment el qüestionari.

S'analitza ara de quina manera ha donat resposta el discurs del grup als objectius i preguntes que es formula la investigació. De l'anàlisi del discurs, s'observa que:

Referent a l'objectiu particular 1.1 de la investigació²²:

- a. Els professors del grup manifesten uns coneixements sobre l'arquitectura i el patrimoni arquitectònic vinculats al marc epistemològic de la disciplina d'història de l'art.
- b. El professorat del grup de discussió utilitza una terminologia sobre conceptes i procediments pròpis de la història de l'art.
- c. Els professors no coneixen la biografia i els canvis patits pels edificis que s'han presentat el dia de la reunió²³.
- d. Gairebé tots els professors (menys un individu del grup) desconeixen conceptes i continguts relacionats amb la restauració i els diferents criteris d'intervenció arquitectònica.

---

²² Cal recordar que l'objectiu 1.1. de la investigació és *saber quins coneixements tenen els professors d'història i ciències socials sobre aspectes evolutius i biogràfics del patrimoni arquitectònic*.

²³ Com s'ha dit en capítols anteriors, la mostra fotogràfica exposada el dia de la reunió del grup de discussió van ser: la catedral de Barcelona, el monestir de Santa Maria de Ripoll, el monestir de Sant Pere de Casserres, el temple romà de Vic i l'església de Sant Quirze de Pedret.

Referent a l'objectiu particular 1.2 de la investigació²⁴:

- a. Els professors del grup no es plantejen si un edifici és autèntic o no ho és. No consideren l'autenticitat o falsedat d'un edifici del patrimoni arquitectònic quan el van a visitar.
- b. Els professors no tenen coneixements sobre els criteris que cal seguir per determinar la falsedat o autenticitat d'un edifici històric.
- c. El professorat desconeix la problemàtica de la restauració arquitectònica i com aquesta pot afectar la fiabilitat i la validesa de l'edifici com a font de coneixement històric.

Referent a l'objectiu particular 2.1 de la investigació²⁵ :

- a. El concepte de què és arquitectura és confús en una bona part dels professors participants, en pensar que ho és qualsevol tipus de construcció.
- b. En el seu discurs apareix una barreja de termes entre patrimoni arquitectònic i patrimoni artístic. Utilitzen indistintament en el seu llenguatge un terme i l'altre.
- c. Quan se'ls demana per l'ús d'imatges o materials didàctics sobre patrimoni arquitectònic a l'aula, en el seu discurs fan una barreja de termes referits a cartells, gràfics, mapes...
- d. Uns professors consideren com a patrimoni arquitectònic aquells edificis que tenen un valor artístic afegit, són monumentals i emblemàtics (imaginari col·lectiu/social)
- e. Vinculen i relacionen el terme de patrimoni arquitectònic amb fer sortides.

---

²⁴ L'objectiu 1.2. de la investigació és *saber quins coneixements tenen sobre l'autenticitat i falsedat del patrimoni arquitectònic.*

²⁵ Es recorda que l'objectiu 2.1. de la investigació és *conèixer quines idees i concepcions tenen sobre l'arquitectura i el patrimoni arquitectònic.*

Referent a l'objectiu particular 2.2 de la investigació²⁶:

- a. Consideren que el patrimoni arquitectònic és una font històrica.
- b. Manifesten majoritàriament que l'alumne pot aprendre història a partir de l'ús del patrimoni arquitectònic.
- c. La majoria del grup opina que tant si s'utilitzen materials sobre el patrimoni arquitectònic a l'aula com si es realitza una visita, primer han d'explicar els continguts històrics i arquitectònics als alumnes. Creuen que els aprenentatges de tipus deductiu són més fructífers i entenedors pels alumnes. Els professors pensen que si l'alumnat va a realitzar la visita sense tenir coneixements previs, no entenen res.

Referent a l'objectiu particular 2.3 de la investigació²⁷:

- a. De les visites al patrimoni arquitectònic valoren positivament la seva capacitat per despertar la percepció, les emocions, els sentiments i els valors cívics en l'alumnat.
- b. També valoren positivament les visites perquè serveixen per motivar l'alumne.
- c. Els edificis del patrimoni arquitectònic que valoren positivament per fer visites són aquells que estan ben conservats, que són didàctics i entenedors.
- d. De les visites al patrimoni arquitectònic valoren negativament: les dificultats de lectura i interpretació que tenen ells mateixos i els alumnes (problemes de diacronia, superposició d'èpoques); les dificultats inherents al propi llenguatge arquitectònic; problemes de responsabilitat civil i penal pel professorat; problemes de logística i organització de la sortida; la feina extra que ha d'assumir en professor en haver d'informar-se i saber sobre l'edifici que visitarà amb els

---

²⁶ L'objectiu 2.2. de la investigació és *conèixer quines opinions manifesten sobre el patrimoni arquitectònic com a font per l'ensenyament de la història i les ciències socials.*

²⁷ L'objectiu 2.3 de la investigació és *saber quina valoració fan els professors del patrimoni arquitectònic.*

alumnes; els problemes de manca de temps per acabar els diferents temaris del currículum.

- e. Quan parlen dels problemes derivats de l'ús del patrimoni arquitectònic vinculen les seves pròpies mancances i límits amb la problemàtica de l'alumnat. Relacionen les qüestions de la seva formació en didàctica de la història amb qüestions d'aprenentatge de l'alumnat.

Referent a l'objectiu particular 3.1 de la investigació²⁸:

- a. Poques vegades utilitzen imatges del patrimoni arquitectònic a l'aula per ensenyar història o ciències socials.
- b. La procedència d'aquestes imatges normalment és del mateix llibre de text. Poques vegades fan servir diapositives i mai fan servir un CD.
- c. El professorat es queixa de la manca de diapositives en el mercat i de les seves limitacions tècniques en utilitzar un CD a les classes d'història.
- d. Tots els professors/es han fet o fan sortides en algunes ocasions, però no de manera continuada cada curs.
- e. Els tres professors ja fa temps que no en fan.
- f. Les professores en continuen fent.
- g. La finalitat d'aquestes visites és que l'alumne corrobore, constati i vegi allò que prèviament ha estudiat i preparat a classe. També per motivar-lo i exemplificar algun concepte difícil d'entendre a l'aula.
- h. Normalment en aquestes visites els alumnes fan activitats com: veure un audiovisual, observar, escoltar explicacions, reconèixer, respondre preguntes ja marcades en un dossier,...
- i. El tipus d'activitats i les finalitats assenyalades indiquen que les sortides estan relacionades amb un perfil d'ensenyament-aprenentatge deductiu, on l'alumne va a corroborar i

---

²⁸ Recordem que l'objectiu nº 3.1 de la investigació és *saber quins recursos i estratègies didàctiques utilitza el professor en l'ensenyament del patrimoni arquitectònic.*

comprobar allò que prèviament ja sap, és a dir, va al lloc amb idees preconcebudes.

- j. Cap professor ha manifestat algun tipus d'activitat o estratègia relacionada amb els processos d'aprenentatge inductius.

Referent a l'objectiu 3.2 de la investigació²⁹:

- a. El professorat fa referència continuament als continguts de tipus formal i artístic en l'ús del patrimoni arquitectònic, ja sigui a través d'imatges a l'aula o en les visites.
- b. Els continguts històrics que acostumen a treballar en aquestes sortides són diversos, encara que destaquen els formals-estètics, socials-econòmics i la vida quotidiana.
- c. El professorat manifesta que en una mateixa visita es poden treballar conjuntament diversos tipus de continguts històrics.
- d. Les darreres visites que han fet corresponen al període medieval i industrial de Catalunya. No fan referència al període de l'Edat Antiga o Moderna. Visiten sobre tot edificis religiosos medievals i edificis industrials o vivendes del període contemporani.

Referent a l'objectiu particular 3.3 de la investigació³⁰:

- a. El professorat no ensenya l'alumne el mètode propi per fer una anàlisi i crítica de la font arquitectònica.
- b. Els professors no tenen en compte cap criteri d'autenticitat-fiabilitat de la font.
- c. El professorat no introdueix l'alumne en la metodologia de la recerca històrica quan fa servir el patrimoni arquitectònic com a font a les classes d'història i/o ciències socials.

---

²⁹ Cal recordar que l'objectiu particular 3.2. de la investigació és *saber quins continguts històric-arquitectònics es treballen en l'ensenyament del patrimoni arquitectònic.*

³⁰ L'objectiu 3.3 de la investigació és *saber si en l'ensenyament del patrimoni arquitectònic els professors apliquen el procediment de la crítica externa i interna de la font.*

- d. El professorat utilitza poques vegades, i d'una manera poc rigurosa, el patrimoni arquitectònic com a font per l'ensenyament de la història i les ciències socials.

La investigació valora positivament l'instrument del grup de discussió, ja que:

1. S'ha detectat el nivell de coneixements dels professors envers temes relacionats amb el patrimoni arquitectònic i la seva didàctica.
2. S'ha detectat concepcions errònies que poden dificultar l'ús del patrimoni arquitectònic en l'ensenyament de la història i les ciències socials.
3. S'ha fet una aproximació a l'imaginari del grup de professors sobre el patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric.
4. S'ha conegut de primera mà les seves opinions sobre el patrimoni arquitectònic com a instrument didàctic.
5. S'ha fet una aproximació a les seves pràctiques docents i activitats amb els alumnes.
6. S'ha pogut explorar temes delicats que poden produir susceptibilitats en veure's qüestionats els professors en la seva tasca professional.
7. S'ha observat un correcte plantejament en les preguntes, hipòtesis i variables formulades en la investigació.
8. El discurs ha servit la investigació per la posterior elaboració de l'instrument del qüestionari.

Del discurs del grup han sortit informacions molt valuoses per la investigació per la riquesa de matisos i diferents visions sobre el tema d'estudi: què entenen per arquitectura i patrimoni arquitectònic; de quina manera valoren al patrimoni arquitectònic com a font històrica; què pensen i què fan com a professors d'història sobre l'ús del patrimoni com a font de l'assignatura. Han descrit el tipus de sortides que fan, les activitats que realitzen els alumnes i les finalitats educatives d'aquestes sortides. Sobre l'orientació didàctica d'aquestes visites, la informació obtinguda és molt significativa ja que dibuixa un perfil d'aquestes sortides per èpoques històriques, per continguts històrics i sobre tot, descriu de quina manera ensenyen i fan servir el patrimoni arquitectònic com a font. També es valora positivament que els professors han deixat emergir les seves inquietuds professionals, els seus propis límits com a

ensenyants d'història, les seves dificultats en l'ús i correcte aprofitament del patrimoni arquitectònic, i fins i tot, la constatació de la seva falta de formació i coneixements sobre tot allò referent a l'anàlisi i crítica de la font arquitectònica. Com ja s'ha comentat en apartats anteriors, el grup de discussió és un instrument metodològic de tipus qualitatiu. La investigadora és conscient de que allò que ha dit el grup no serveix com a prova concluent i definitiva sobre *el què saben, què pensen i quin ús donen al patrimoni arquitectònic com a font per l'ensenyament de la història*. El grup és un microcosmos i no té validesa estadística en mancar-li una representativitat major. De totes maneres, cal dir, que el grup ha mostrat diferents postures i opinions, i ha posat en evidència una riquesa de matisos que, com s'analitzarà més endavant, són molt coincidents amb les respostes del qüestionari.

4.2. DESCRIPCIÓ DELS RESULTATS DEL QÜESTIONARI

La informació obtinguda a través del qüestionari presenta les seves limitacions:

- a. És una tècnica d'observació indirecta. La investigadora no observa directament la pràctica docent del professor.
- b. Els professors poden respondre més en funció d'una declaració d'intencions i d'allò que creuen correcte, que de la realitat de la seva pràctica docent.
- c. Hi ha qüestions en les que al professor pot fallar-li la memòria i les respostes, per tant, no ser del tot exactes.
- d. Els qüestionaris recollits poden ser d'aquells professors que tenen un cert interès pel tema. Els professors desmotivats pel patrimoni arquitectònic pot ser no estàn ben representats en la mostra.

Com ja s'ha explicat en capítols anteriors, el qüestionari està dissenyat amb 40 preguntes i una fitxa que dona informació general de cada individu de la mostra. La informació de les respostes de totes les preguntes i la informació obtinguda en la fitxa personal de l'enquestat ha sigut introduït en el programa informàtic SPSS, abans esmentat.

QUADRE 1: ÀMBITS TEMÀTICS, VARIABLES I PREGUNTES DEL QÜESTIONARI

Àmbits temàtics	Variables de la Investigació	Preguntes del Qüestionari
1. Perfil del professor	Dades personals Dades laborals Formació del professorat	Fitxa sobre dades personals Fitxa sobre dades personals Fitxa sobre dades personals 40a / 40b / 40c
2. Coneixements	Aspectes evolutius i biogràfics del patrimoni arquitectònic. L'autenticitat o falsedat del patrimoni arquitectònic	10 / 20 17 / 18 / 19a
3. Pensament i Concepcions	Idees sobre l'objecte arquitectònic i el patrimoni arquitectònic Opinions sobre el patrimoni arquitectònic com a font històrica Valoració del patrimoni arquitectònic	1 / 3 / 11 / 12 7 / 8 / 9 / 19b 2 / 4 / 5 / 6a / 6b / 13 / 14 15 / 16 / 32
4. Pràctica docent	Activitats i orientació didàctica Continguts que s'ensenyen Tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica	21 / 22 / 25a / 27b / 26 / 29 / 33 / 34 / 35 / 36 / 37 / 38 / 39 23 / 25b / 27a / 27c / 27e / 27d / 30 / 31 22 / 23 / 33 / 34 / 24a / 24b / 28 / 37 / 38 / 31 / 39

L'anàlisi descriptiu del perfil del professorat que ha participat en l'estudi, permetrà, després, correlacionar diferents variables. Aquestes dades, malgrat ser externes i fora del propi nucli de la investigació, són del tot necessàries per poder interpretar correctament els resultats.

Al llarg de l'anàlisi descriptiu de les dades, s'ha observat que hi ha variables que poden influir en les idees i l'actuació dels professors enquestats. Aquests factors són el sexe, el tipus de titulació inicial, i els anys en la docència. A llarg de l'anàlisi, la investigació ha intentat correlacionar diverses variables internes i externes. Per fer-ho ha utilitzat el mateix programa SPSS-11.5 en versió castellana i ha introduït les dades de les preguntes.

Les relacions entre les variables poden ser diverses. Pot haver una associació positiva o negativa; inversa, descendent, etc³¹. A través del programa informàtic, s'han establert correlacions entre diferents variables³²: correlacions entre *les dades personals i les activitats docents* (any titulació i sortides; sexe i sortides); correlacions entre *les dades personals i la valoració del patrimoni arquitectònic* (sexe i partidari de fer sortides; sexe i valoració de les visites; edat i valoració de les visites); correlacions entre *les dades laborals i les activitats docents* (anys en la docència i en quin moment del tema; anys en la docència i finalitat sortida); correlacions entre *les dades laborals i els continguts* (nivell on dóna classes i continguts històrics; nivell on dóna classes i continguts arquitectònics); correlacions entre *la formació del professorat i els coneixements* (tipus de titulació i concepte d'autèntic; tipus de titulació i concepte de fals; tipus de titulació i criteris d'intervenció; formació permanent i criteris d'intervenció); correlacions entre *la formació i les idees* (tipus de titulació i preguntes a un edifici); *correlacions entre la formació del professorat i les activitats docents* (titulació i finalitats; titulació i aplicació d'un patró o model); correlacions entre *la formació del professorat i el tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica* (titulació i motius en l'elecció; titulació i tipus d'exercicis; formació permanent i activitats de la visita).

De totes elles, tan sols unes poques han resultat rellevants per la investigació i presenten dades d'interès.

---

³¹ JUAN ETXEBERRIA; FCO. JAVIER TEJEDOR (2005): *Análisis descriptivo de datos en educación*. Madrid. Ed. La Muralla, pàg. 165 a 206.

³² Veure les taules de correlació a l'Annexe III, pàg. 745-755

La investigació ha considerat oportú introduir gràfics que permeten fer més il·lustrativa tota la massa d'informació. Al llarg de l'anàlisi apareixen taules estadístiques percentuals i de freqüències, així com gràfics de barres i sectors. Es passa a analitzar els resultats del qüestionari, ordenant i agrupant les preguntes i categories de resposta segons l'àrea temàtica i la variable corresponent.

4.2.1. PERFIL DEL PROFESSORAT PARTICIPANT

Interessa conèixer quin és el perfil del professorat de Secundària de l'especialitat de Geografia-Història i Ciències Socials dels centres públics de Catalunya que ha participat en l'estudi. Aquesta variable, externa al nucli de la investigació, dóna informació general i rellevant sobre la mostra enquestada.

De les característiques generals dels professors participants s'han definit tres variables:

I. Les que informen sobre les dades personals del professorat: sexe i any de la titulació (generació del professorat).

II. Les que informen sobre les dades laborals del professor: anys en la docència, nivell on imparteix classes, zona educativa on treballa i la seva situació laboral.

III. Les que aporten dades sobre la formació rebuda pel professor: formació inicial i formació permanent.

Aquestes variables són les que marquen el perfil general del professorat i serviran més endavant per analitzar les respostes i assenyalar les relacions entre diferents variables i categories. Les dades sobre aquests aspectes s'ha obtingut a partir de la fitxa sobre informació del professorat que apareix al final del qüestionari i les preguntes 40a, 40b i 40c³³.

---

³³ Veure les dades a l'annexe II, pàg. 742-743

4.2.1.1. Dades personals

Es descriu i s'analitza a continuació la participació per sexes en l'estudi.

El nombre de professores que han participat en l'estudi és superior en nombre i percentatge al de professors. Les dones representen el 59% de la mostra i els homes el 41%. En els estudis de sociologia sobre la realitat laboral dels professors sempre s'observa la feminització d'aquest col·lectiu. Històricament han predominat les dones, especialment en els nivells d'Ensenyament Primari, encara que en el nivell de Secundària augmenta la proporció de professors.

La següent taula il·lustra els percentatges de professors que han respòs el qüestionari i són la mostra d'estudi.

QUADRE 2: PREGUNTA SOBRE LES DADES PERSONALS

Sexe dels professors participants		
Categories	Percentatge	Freqüència
<i>Masculí</i>	41%	82
<i>Femení</i>	59%	118
Total	100%	200

Interessa saber si aquestes dades són equivalents i proporcionals al total de la població de professors que van estar treballant el curs 2004-2005.

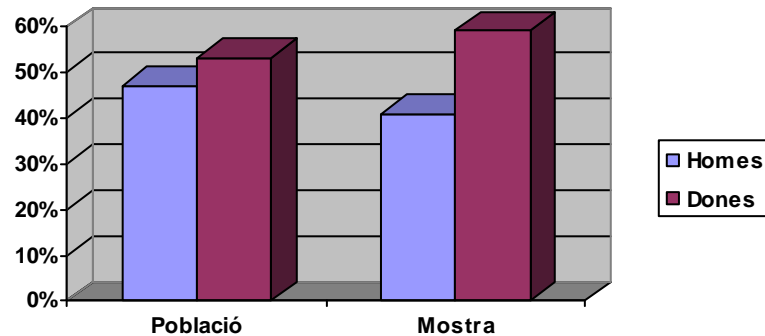
De les dades de les plantilles del curs 2004-2005 es sap que el nombre de professors de geografia i història i ciències socials dels centres públics de Secundària a Catalunya era de 1916 professors. Segons dades del Departament d'Educació³⁴, un 53,10% eren dones i un 46,90%, homes.

Interessa comparar els percentatges de la població total de professors per sexes i la mostra participant en el qüestionari.

El següent gràfic ho il·lustra:

³⁴ Dades sol·licitades al CONSELL SUPERIOR D' AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU.

QUADRE 3: PREGUNTA DADES PERSONALS. SEXE DELS PROFESSORS PARTICIPANTS I DE LA POBLACIÓ

S'observa que:

- El col·lectiu masculí de la mostra és un 6% inferior al percentatge real de professors que van treballar en el curs 2004-2005.
- El col·lectiu femení de la mostra supera en un 6% el percentatge real de professores que estaven en actiu el curs 2004-2005.

Es pot afirmar que la participació femenina en la investigació ha sigut lleugerament superior a la masculina tant en freqüències com en percentatges si es comparen els resultats amb la població total de cada sexe. Aquests marges de diferència no són, però, significatius i estan dins els marges de la normalitat en qualsevol estudi.

A continuació, s'analitza l'any de la titulació acadèmica dels professors de la mostra, dades que permeten una aproximació a les diferents generacions i edats del professorat. Es va optar en el moment de dissenyar el qüestionari per demanar als professors l'any de la titulació inicial, per evitar així, preguntar l'edat. La dècada de la titulació ajuda a situar la generació del professor evitant una pregunta indiscreta.

S'ha observat l'any 1999 com a data més recent en l'obtenció del títol universitari d'entre els professors de la mostra. No hi ha cap professor de la mostra que hagi obtingut el títol acadèmic després de l'any 1999.

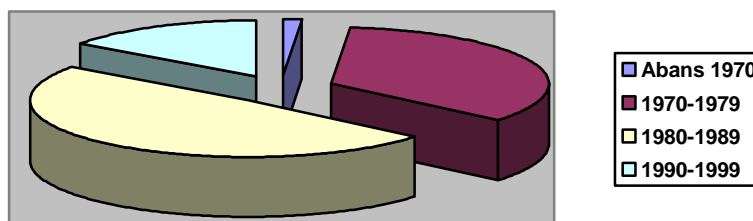
La data d'obtenció de la titulació marca la generació i l'edat aproximada del professor. Si es parteix del referent de la finalització dels estudis dels antics

Batxillerats i COU (18anys) més els 5 anys de formació universitària, es pot inferir que com a terme mig el professorat es va llicenciar o diplomar al voltant dels 23 anys d'edat.

QUADRE 4: PREGUNTA SOBRE LES DADES PERSONALS

Any de la titulació acadèmica / Generació		
Categories	Percentatge	Freqüència
Abans de 1970	1,5%	3
1970-1979	34,5%	69
1980-1989	49%	98
1990-1999	15%	30
Total	100%	200

QUADRE 5: PREGUNTA DADES PERSONALS. ANY TITULACIÓ ACADÈMICA

S'han agrupat les respostes donades pels professors de la mostra i s'han creat quatre grups d'edat:

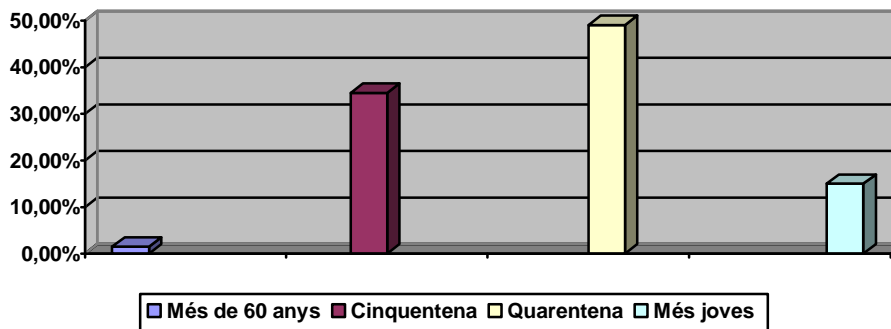
- a) Els professors que van obtenir el títol abans de 1970 tenen a l'actualitat entre els 58 i 65 anys. L'edat mitjana d'aquest grup és d'uns 61,5 anys. Formen el col·lectiu de professors que estan en la darrera etapa laboral i en espera de la seva jubilació. Com s'observa en la taula de dades i en el gràfic corresponent, aquest col·lectiu representa l'1,5% de la mostra. Es van formar en ple període franquista.

- b) Els professors del segon grup de la mostra van obtenir la titulació acadèmica entre els anys 1970-1979. Són la generació madura que oscil·len entre els 48 i els 57 anys d'edat. L'edat mitjana aproximada d'aquest grup és d'uns 52,5 anys. Representen el 34% de la mostra. Professionals que es van formar en els darrers anys del franquisme i van viure de ple les lluites polítiques i socials de la dècada dels anys 70. La majoria d'ells provenen del col·lectiu de professors del pla d'estudis anterior (BUP-FP) i són els que més han hagut d'adaptar-se als canvis establerts a les aules a partir de la implantació de la LOGSE i la Reforma Educativa.

- c) Els professors que van obtenir el títol en la dècada dels anys 80, estan en una franja d'edat que oscil·la entre els 38 i els 47 anys. L'edat mitjana d'aquest grup és d'uns 42,5 anys. Segons la mostra, són el grup generacional més nombrós dels professors de Secundària i la seva representació és del 49%. Van formar-se en el període democràtic.

- d) El darrer grup generacional de la mostra, van obtenir la titulació acadèmica en la dècada dels 90 i tenen una edat aproximada que oscil·la entre els 28 i els 37 anys. L'edat mitjana aproximada d'aquest grup és d'uns 32,5 anys. Són el col·lectiu més jove i representen un 15% de la mostra estudiada. Es van formar en plena expansió de la LOGSE i la Reforma Educativa.

Els grups b i c de la mostra són el col·lectiu més nombrós i sumen un total de 83,5%. Es pot dir, per tant, que més de tres quartes parts del professorat de la mostra tenen una edat compresa entre els 42,5 i els 52,5 anys. Els grups de professors amb edats més extremes (els més joves o més adults) són percentualment inferiors, sumant un total d'un 16,5%.

Per il·lustrar-ho millor es presenta una gràfica:

QUADRE 6: PREGUNTA DADES PERSONALS. EDAT APROXIMADA DEL PROFESSORAT DE LA MOSTRA

Es pot observar que la majoria del professorat està comprès en edats que oscil·len entre els 45-55 anys. És interessant per la investigació contrastar els grups d'edat dels professors de la mostra amb els grups d'edat de la població total. Segons les dades proporcionades pel Departament d'Educació del curs 2004-2005, el nombre de professors per franges d'edat era:

QUADRE 7: EDAT DE LA POBLACIÓ DE PROFESSORS SEGONS DADES DEL DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ

Edats	Percentatges
1. Més de 50 anys ³⁵	38,3%
2. Entre 40-50 anys	43,4%
3. Entre 30-40 anys	18%
4. Menys de 30 anys	0,3%

Si es sumen els percentatges del grup 1 i del grup 2 fan un total de 81,7%. En aquest cas, també es pot observar que més de tres quartes parts de la població total de professors oscil·len en edats que van entre els 40 i més de 50 anys. Així, la mitjana aproximada resultant estaria entre els 45 i els 50 anys, dada que correspon aproximadament a la mitjana obtinguda de la mostra, de 46,5 anys.

³⁵ El DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ no classifica aquest col·lectiu en franges més precises, quedant per tant encoberts els professors que superen els 60 anys (grup 1).

A continuació es presenten conjuntament les dades dels professors de la mostra segons els grups d'edat classificats per la investigació, amb els quatre grups d'edat del Departament d'Educació. El problema radica en que les dades d'una font i l'altra no encaixen exactament en les mateixes franges d'edat.

Si es presenten les dades conjuntament es pot observar la progressió decreixent de la mostra a mesura que augmenta l'edat del professorat i l'augment proporcional de participació entre el professorat més jove.

QUADRE 8: EDATS DE LA MOSTRA I POBLACIÓ D'ESTUDI

Font: qüestionaris	Mostra	Font: Departament	Població
Abans de 1970	1,5%	Més de 50 anys	37,42%
1970-1979	34,5%	40-50 anys	42,18%
1980-1989	49%	30-40 anys	17,5%
1990-1999	15%	Menys 30 anys	0,2%

A partir de les dades de la mostra i les fonts del Departament d'Educació es pot observar:

1. Que els grups d'edat i els resultats de la mostra es corresponen amb bastant exactitud a la població real de professors censada pel Departament d'Ensenyament en el curs 2004-2005.
2. Que la majoria de professors de geografia i història i CCSS de la mostra i de la població superen els 45 anys i hi ha poc professorat menor de 30 anys. La causa d'aquest envelliment s'ha de buscar en l'estancament de la mobilitat de places d'història i CCSS en els darrers cursos.
3. Que la participació en el qüestionari augmenta de manera inversament proporcional a l'edat. Els dos grups d'edat de major edat han participat menys; els dos grups més joves, més.

4.2.1.2. Dades laborals.

Els anys de servei en la carrera docent són un bon indicador a l'hora d'analitzar el perfil del professorat de la mostra. L'antiguitat en la professió indica l'experiència dels docents.

Per analitzar aquesta variable, s'han agrupat els resultats creant quatre grups o categories.

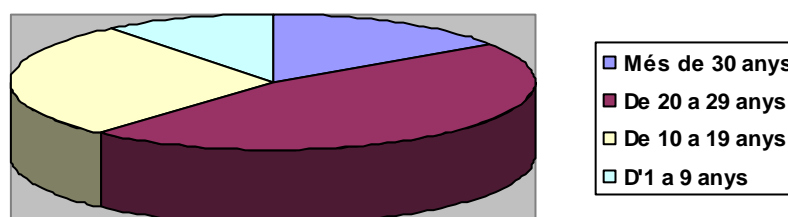
QUADRE 9: PREGUNTA SOBRE DADES LABORALS

Anys en la docència		
Categories	Percentatge	Freqüència
Més de 30 anys	15,5%	31
De 20 a 30 anys	46%	92
De 10 a 20 anys	28%	56
D'1 a 10 anys	10,5%	21
Total	100%	200

Gairebé la meitat dels professors de la mostra són professionals amb una experiència docent que oscil·la entre els 20 i 30 anys. Aquestes dades confirmen el que s'ha analitzat en l'apartat anterior: una gran part dels participants estan en una franja d'edat entre els 45 i 55 anys. El professorat de la mostra amb menys anys d'experiència docent és tan sols d'un 10,5%, dada que reafirma l'edat madura del professorat de geografia i història i CCSS dels centres públics de Catalunya i el baix percentatge de professorat jove.

Per una altra banda, el professorat amb més de 30 anys d'antiguitat docent, representa un 15,5% de la mostra.

QUADRE 10: PREGUNTA SOBRE DADES LABORALS. ANTIGUITAT DOCENT

L'anterior taula i la gràfica il·lustren amb claredat la situació d'antiguitat en la docència dels professors. Gairebé la meitat del professorat enquestat té una antiguitat d'entre 20 i 29 anys, dada que concorda amb la franja d'edat majoritària del professorat de la mostra.

L'edat del professorat i la seva antiguitat en la carrera docent poden ser factors que condicionin i influeixin les idees i les pràctiques docents.

A continuació s'analitzen en quins nivells imparteixen classes els professors de la mostra estudiada.

Segons les dades obtingudes, més de tres quarts parts del professorat estan impartint classes a tots els nivells, tant en els nivells obligatoris (ESO) com els no obligatoris (Batxillerat). El professorat que dona classes a l'ESO i Batxillerat necessàriament són docents amb títols de llicenciatura universitària. Els professors que fa uns anys impartien classes als antics alumnes de BUP i FP han passat a donar classes en el segon cicle de l'ESO i Batxillerat i s'han incorporat als nous plans d'estudis.

La representació de professors que únicament donen classes en el Batxillerat és molt minsa (un 5,5%). Els professors que donen classes exclusivament a l'ESO representen un 14,5% i pertanyen normalment al col·lectiu de mestres que van passar de la Primària a la Secundària en els anys de la Reforma Educativa.

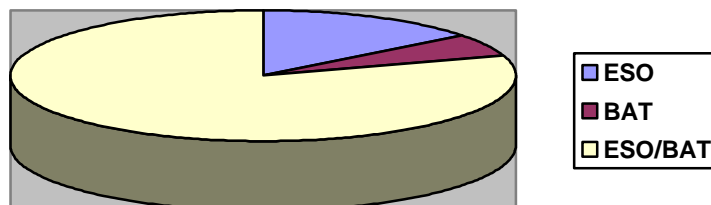
La següent taula i el gràfic il·lustren aquests resultats.

QUADRE 11: PREGUNTA DADES LABORALS

Nivell on imparteixen classes		
Categories	Percentatge	Freqüència
A l'ESO	14,5%	29
A Batxillerat	5,5%	11
A l'ESO i Batxillerat	80%	160
Total	100%	200

QUADRE 12: PREGUNTA DADES LABORALS. NIVELL ON IMPARTEIXEN CLASSES

A continuació, es passa a analitzar en quines zones educatives treballa el professorat de la mostra i la seva participació en l'estudi. Les vuit zones educatives en que el Departament d'Educació de la Generalitat ha dividit el territori són en bona part marcs geogràfics amb un cert caràcter d'uniformitat. En opinió de la investigadora, però, la zona de *Barcelona-comarques* és la que té un perfil menys unitari i definit en integrar localitats d'un caràcter molt heterogeni tant des d'un punt de vist sociològic, econòmic i educatiu. Es pot dir que l'esmentada zona és un conglomerat de realitats molt diverses. Perqué les dades siguin més significatives, es presenten els resultats de la mostra conjuntament amb el total del professorat segons les zones educatives.

QUADRE 13: PREGUNTA DADES LABORALS

Zona Educativa on treballen		
Categories	Percentatge - Mostra	Percentatge - Població
<i>Barcelona ciutat</i>	9%	12,83%
<i>Barcelona-comarques</i>	27%	27,97%
<i>Baix Llobregat-Anoia</i>	10,5%	13,62%
<i>Vallès Occidental</i>	11%	13,25%
<i>Girona</i>	15%	11,74%
<i>Lleida</i>	11,5%	7,72%
<i>Tarragona</i>	16%	12,83%
Total	100%	100%

A partir de les dades de la taula, s'observa que:

1. Un 9% dels professors de la mostra treballa en la zona de Barcelona-Ciutat al llarg del curs 2004-2005. Aquest percentatge posa de manifest que el professorat d'aquesta zona ha participat en l'estudi en gairebé quatre punts per sota del percentatge total.
2. Els percentatge de professors de Barcelona-Comarques que han participat en la investigació són un 27%, gairebé un punt menys que la totalitat de professors de la zona.
3. El percentatge de professors del Baix Llobregat-Anoia ha sigut de 10,5%, tres punts per sota del percentatge de la totalitat de professors.
4. El percentatge de professors de la mostra del Vallès Occidental ha sigut d'un 11%, estant en dos punts i mig per sota del percentatge total.
5. Els professors de la zona Educativa de Girona que han participat en la investigació representen un 15% de la mostra, superant en més de tres punts el valor del total de professors.
6. Els professors de la zona Educativa de Lleida que han participat en l'estudi són un 11,5% de la mostra, superant en un 4% els valors sobre el total de professors de la zona.
7. Els professors de la zona Educativa de Tarragona representen el 16%, de la mostra, superant en gairebé un 4% les dades del total del professorat de la zona.

Segons aquestes dades es pot dir que les zones educatives on la participació del professorat ha sigut major i la mostra és més representativa són les de Girona, Lleida i Tarragona.

Les zones on la mostra han sigut menys representativa i la participació menor, són les quatre zones que corresponen a la província de Barcelona, especialment, la zona de Barcelona-Capital, on la participació ha sigut menor. Les causes poden trobar-se en la major edat del professorat.

Per poder definir i coneixer millor el perfil del professorat participant en l'estudi interessa analitzar els aspectes que fan referència a qüestions laborals. Aquests aspectes són un altre factor que pot incidir en els resultats.

Dels resultats obtinguts en el qüestionari s'observa que més de tres quartes parts del professorat participant té la condició de funcionari de carrera, ja sigui com a propietari definitiu (76%) o amb caràcter de propietari provisional (7%).

Els professors de la mostra que tenen la condició de contractats són notablement inferiors: un 13,5% tenen un contracte d'interinatge i un 3,5%, són substituïts.

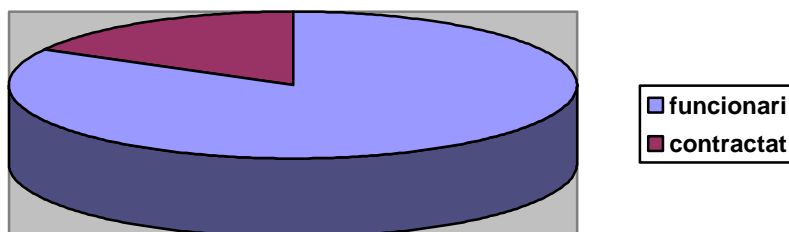
La següent taula mostra els resultats:

QUADRE 14: PREGUNTA DADES LABORALS

Situació laboral-administrativa		
Categories	Percentatge	Freqüència
<i>Propietari definitiu</i>	76%	152
<i>Propietari provisional</i>	7%	14
<i>Interí</i>	13,5%	27
<i>Substitut</i>	3,5%	7
Total	100%	200

Aquests resultats poden agrupar-se en dues categories i representar-ho gràficament:

QUADRE 15: PREGUNTA DADES LABORALS. SITUACIÓ LABORAL I ADMINISTRATIVA

Així, es comprova que un 83% dels professors de la mostra tenen una situació laboral de plena estabilitat. Per contra, un 17% del professorat participant té una condició laboral precària.

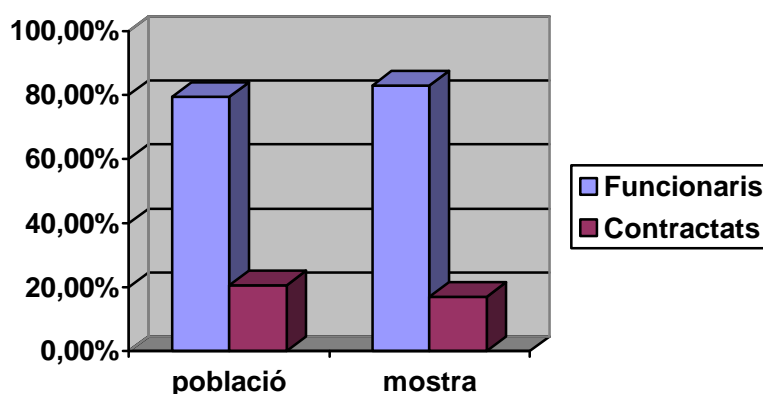
Interessa ara contrastar les dades de la mostra amb les dades del total del professorat del Departament d'Educació que van treballar durant el curs 2004-2005 per observar el seu nivell de participació en l'estudi.

La següent taula i gràfic ho il·lustren:

QUADRE 16: *CONDICIÓ LABORAL DE LA POBLACIÓ I LA MOSTRA*

CONDICIÓ LABORAL	% de la població	% de la mostra
Funcionaris	79,4%	83%
Interins i Substituts	20,6%	17%

QUADRE 17: *CONDICIÓ LABORAL DE LA POBLACIÓ I LA MOSTRA*

Es pot observar que el professorat amb condició de funcionaris ha participat amb una proporció lleugerament major que el professorat amb una situació laboral inestable i precària. El percentatge de professorat amb condició de funcionari de la mostra sobrepassa amb un 3,4% al percentatge dels professors de la població. Per contra, el col·lectiu de professors amb contractes d'interins i substituïts han participat en la investigació amb un 3,6% per sota del percentatge de la població. Els marges de participació i les dades contrastades

entre la població i la mostra d'estudi no són però, massa significatives, encara que poden indicar que les condicions de treball afecten negativament en la implicació del professorat en tasques pedagògiques, treballs de recerca, formació o investigació docent.

4.2.1.3. Formació del professorat

En aquest apartat s'analitza els resultats de les preguntes del qüestionari relacionades amb la formació inicial i la formació permanent del professorat en temes relacionats amb el patrimoni arquitectònic i la didàctica de les ciències socials. La formació del professorat és un element clau que ajudarà a analitzar els seus coneixements, idees i pràctiques docents.

A) Formació inicial:

A l'anàlisi de la formació inicial es té en compte el tipus de titulació i l'especialitat acadèmica amb la qual van poder accedir a la carrera docent; per l'anàlisi de la formació permanent s'analitzen els cursos postuniversitaris i altres tipus d'activitats de formació no universitària.

Les categories analitzades corresponen a les preguntes 40a / 40b / 40c del qüestionari i a la fitxa d'informació sobre el professorat.

La pràctica totalitat del professorat de la mostra ha realitzat estudis de llicenciatura i sols un 2,5% de professors tenen exclusivament estudis de diplomatura. Dins el col·lectiu de llicenciats alguns també tenen estudis de Magisteri com s'analitzarà més endavant.

El col·lectiu de mestres-diplomats provinents de l'antiga EGB i que s'han incorporat als centres docents de Secundària són un grup irrellevant dins la mostra.

La següent taula il·lustra els resultats de l'estudi:

QUADRE 18: PREGUNTA DADES DE LA FORMACIÓ INICIAL

Tipus de titulació acadèmica		
Categories	Percentatge	Freqüència
Llicenciats	97,5%	195
Diplomats	2,5%	5
Total	100%	200

En aquest cas, no es poden comparar les dades de la mostra amb la població total del professorat, ja que el Departament no disposa de les dades corresponents.

Quant a la titulació inicial, els resultats són més heterogenis. La gran majoria tenen estudis universitaris amb titulacions vinculades al tema de la investigació i en menor o major grau han realitzat crèdits i assignatures d'història i història de l'art, disciplines que ensenyen continguts patrimonials.

La gran majoria de professors tenen una sola titulació universitària: el 45% del professorat manifesta tenir una llicenciatura de *Geografia i Història*; un 23% dels professors tenen el títol de llicenciats en *Història*; un 14% tenen la llicenciatura de *Filosofia i Lletres* (l'especialitat d'*Història*) i un 5% tenen la llicenciatura d'*Història de l'Art*. Un 3% diu tenir *altres llicenciatures* que no tenen a veure amb el tema de la investigació; un 1,5% tenen la llicenciatura en *Geografia* i un 2,5% tenen la diplomatura de *Magisteri* (especialitat en *Ciències Socials*).

Una minoria de professors tenen doble titulació: titulació superior i una diplomatura. Un 4% tenen la llicenciatura de *Geografia i Història* i la diplomatura de *Magisteri*; un 1%, la llicenciatura en *Història* i *Magisteri*. Amb valors irrellevants, un 1% manifesta tenir la titulació de *Geografia* i *Magisteri*, o *altres llicenciatures* i *Magisteri*.

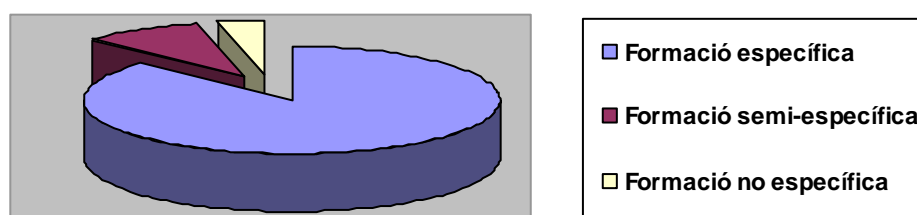
Perqué els resultats siguin més significatius, aquests s'han agrupat en tres categories:

1. Els que han rebut una formació específica en història i ús de fonts. La majoria del professorat ha realitzat estudis universitaris en l'especialitat d'història, encara que provenen de diferents plans d'estudis i universitats³⁶. Les titulacions aportades pels professors per ingressar en la carrera docent són: llicenciat en *Geografia i Història*, llicenciat en *Història* i llicenciat en *Filosofia i Lletres (especialitat d'Història)*. Aquest grup de professors ha rebut una formació especialitzada i específica en la disciplina històrica i l'ús de les fonts històriques. Es pot dir, que més de tres quarts parts del professorat va fer una formació inicial específica en diferents crèdits i assignatures d'història i l'ús i anàlisi de les seves fonts.
2. Els que han rebut una formació semi-específica en Història. Són professors que han estudiat *Geografia, Història de l'Art* i diplomatures de *Magisteri en l'especialitat de CCSS*. En els tres casos, han rebut formació sobre continguts històrics, encara que en menor nombre d'hores i crèdits que els professors que han fet la formació específica. La suma percentuals d'aquests professors és d'un 9,5%.
3. Els que han rebut una formació no específica en història. Aquest és el cas dels professors que van formar-se en *altres titulacions*. La suma dels percentatges dels ítems corresponents és d'un 3,5%. Les altres llicenciatures aportades són: 1 en *Periodisme*, 2 en *Econòmiques*, 2 en *Pedagogia* i 2 professors en *Sociologia*.

QUADRE 19: DADES DE FORMACIÓ INICIAL. IDONEÏTAT ESPECIALITAT

Formació inicial	Percentatges	Freqüència
a. Formació específica	87%	174
b. Formació semiespecífica	9,5%	19
c. Formació no específica	3,5%	7
Total	100%	200

³⁶ Els professors de la mostra que tenen titulacions de *Geografia i Història i Història*, provenen de la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma. Els que tenen titulació de *Filosofia i Lletres (especialitat en Història)* provenen majoritàriament de la Universitat de Saragossa.

QUADRE 20: DADES DE FORMACIÓ INICIAL. IDONEÏTAT ESPECIALITAT

Com es veu a la taula i el gràfic, la gran majoria de professors de l'especialitat de ciències socials i geografia-història han realitzat una formació inicial universitària específica sobre continguts i procediments històrics. Es detecta una contradicció entre la formació inicial i la posterior pràctica docent dels professors en l'ús i tractament didàctic de les fonts històriques patrimonials. La resposta es pot trobar en que el professorat va rebre una formació universitària molt teòrica i conceptual, però pobre en continguts procedimentals i metodològics; una formació inicial amb poca vinculació amb la futura carrera docent. Aquesta realitat, de ben segur dificulta posteriorment la pràctica docent del professorat en l'ús i el tractament de les fonts patrimonials a les aules. Les conclusions d'altres estudis així ho corroboren:

La Mª Isabel López del Amo en la seva tesi doctoral³⁷ aporta dades sobre l'opinió del professorat i sobre la utilitat de la formació universitària per la seva professió. Les dades són ben significatives: un 17,3% considerava útil la formació en metodologia didàctica; un 33,7%, ni útil ni inútil; i un 49% la considerava del tot inútil. Per una altra banda, un 10,2% del professorat considerava útil la formació psicopedagògica universitària; un 28,6%, ni útil ni inútil; i un 61,2%, la considerava del tot inútil.

La investigació de J. M. Cuenca³⁸ analitza l'opinió de futurs professors en la fase de formació inicial (CAP). Els resultats també són ben significatius: un 44,5% de la mostra considera que en els estudis universitaris el treball sobre

³⁷ ISABEL LÓPEZ DEL AMO: *L'ús i el tractament didàctic de les fonts històriques a les aules de BUP. Reconstruir i ensenyar història*. Tesi doctoral inèdita. Departament d'Història Moderna. Barcelona. Universitat de Barcelona. 1994.

³⁸ JOSÉ MARIA CUENCA LÓPEZ: *El Patrimonio en la didáctica de las Ciencias Sociales. Análisis de concepciones, dificultades y obstáculos para su integración en la enseñanza obligatoria*. Tesi doctoral inèdita. Huelva. Universidad de Huelva. 2002.

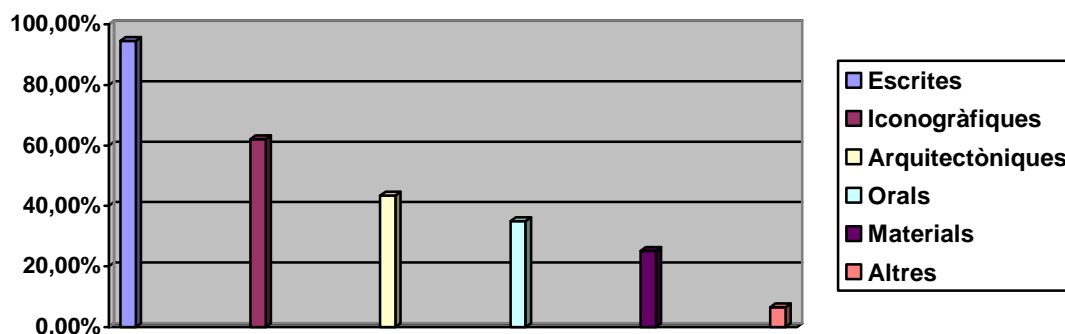

continguts patrimonials va ser molt escàs, poc rellevant i tractat de forma anecdòtica. Tan sols el 33,3% opina positivament sobre la formació rebuda de caràcter patrimonial. Un 22% manifesta que en cap moment van realitzar estudis sobre el tema. J. M. Cuenca analitza per una altra part els crèdits que s'imparteixen en les facultats d'Història i Geografia i Història (el tipus de llicenciatura més comú entre el professorat) i "en principio, el número de crèdits y asignaturas de carácter patrimonial pueden parecernos suficientes para la construcción de un conocimiento epistemológico sobre el concepto de patrimonio, su implicación social y sus referentes metodológicos....Sin embargo estos programas se caracterizan por una enseñanza de los contenidos históricos de tipo tradicional, academicista y muy disciplinar"³⁹. Després d'analitzar els cursos del CAP, Cuenca considera que els continguts referits al patrimoni són del tot insuficients per formar adequadament els futurs professors. La formació inicial rebuda pel professorat determina les seves concepcions epistemològiques, disciplinars i metodològiques i per descomptat, la seva futura actuació com a docent. En la fase de formació inicial universitària, els professors de ben segur van ser instruïts en l'ús de les fonts històriques. Com s'ha determinat en capítols anteriors, les fonts històriques poden ser variades. Gairebé tots els professors enquestats manifesten haver rebut instrucció en l'ús de les fonts escrites; un 62%, en l'ús de les fonts iconogràfiques. Al voltant del 40% diu haver fet servir fonts arquitectòniques quan estudiava la carrera. I amb valors encara inferiors es manifesten aquells que van utilitzar les fonts orals o materials.

QUADRE 2: PREGUNTA 40a. LES FONTS EN LA FORMACIÓ INICIAL

Quan estudiaves la carrera a la Universitat, ¿quin tipus de fonts històriques t'ensenyaven habitualment a utilitzar els professors?			
Escrites	94,5%	Orals	35%
Iconogràfiques	62%	Materials	25%
Arquitectòniques	43,5%	Altres	6,5%

³⁹ JOSÉ MARIA CUENCA: *El Patrimonio en...* pàg. 406

QUADRE 22: PREGUNTA 40a. LES FONTS EN LA FORMACIÓ INICIAL

La taula i el gràfic il·lustren quines són les fonts històriques que més van utilitzar els professors quan eren estudiants universitaris. Com es pot observar, els documents escrits destaquen en primer lloc com a font històrica; en segon lloc les fonts iconogràfiques; en tercer lloc les fonts arquitectòniques, seguides de les fonts orals i materials. La influència acadèmica de la historiografia tradicional en la formació inicial del professorat és notoria. La majoria de professors han rebut una formació universitària en la que destaca el document escrit amb gran diferència sobre altres tipus de fonts i documents que tenen menys tradició en la historiografia.

La investigació de la Isabel López del Amo⁴⁰ conclou que el tipus de font més utilitzada a l'aula per part dels professors són els documents escrits i això té una relació directa amb el tipus de fonts que utilitzaven habitualment en la seva fase de formació universitària. Les dades de la seva investigació són rellevants: un 96,9% dels professors enquestats manifesten que les fonts escrites són les més utilitzades en la seva activitat docent; el 86,7% diu utilitzar les fonts iconogràfiques; un 61,2% manifesta que utilitza les fonts materials⁴¹ i finalment un 40,8% manifesta que utilitza les fonts orals. Si es comparen les dades de la Isabel López del Amo amb les de la investigació queda en evidència la clara relació que hi ha entre el tipus de fonts que van fer servir els professors en la seva etapa de formació universitària (sumant les materials i les arquitectòniques) i la seva activitat docent posterior.

⁴⁰ ISABEL LÓPEZ DEL AMO (1994): *El tractament didàctic de les fonts...* pàg. 377

⁴¹ A la investigació de la Isabel López del Amo no es parla de fonts arquitectòniques de manera específica, del que s'infereix que aquestes queden integrades dins el grup de *fonts materials*

Conèixer el tipus de formació inicial és quelcom indispensable per poder interpretar la metodologia que utilitza el professorat quan ensenya història i el tipus de fonts que utilitza a l'aula.

B) Formació permanent:

La formació permanent del professorat és un altre aspecte bàsic per poder analitzar les pràctiques dels docents a l'aula.

A Catalunya hi ha diferents institucions educatives que ofereixen cursos de formació al professorat per millorar la seva pràctica docent. Des de les Universitats, especialment els ICES, s'ofereixen cursos de master, postgraus, doctorats, etc. El Departament d'Educació de la Generalitat, a través dels programes de Formació Permanent del Professorat també ho fa i la informació arriba als docents a través dels propis centres de treball. També el Col·legi de Llicenciats de Catalunya oferta cursos d'estius destinats als docents. No s'ha d'oblidar per una altra part, l'oferta de Museus i institucions culturals que organitzen itineraris, xerrades, conferències...encaminades al públic en general i al professorat. Actualment, la Universitat Ramon Llull imparteix un master sobre *Gestió del Patrimoni* dirigit a professionals de la gestió de museus, centres patrimonials i professors. La Universitat de Barcelona oferta cursos de doctorat en *Didàctica de les CCSS*.

En aquest apartat es descriu les diferents activitats formatives que han realitzat els professors enquestats. Un 13% del professorat de la mostra diu haver fet algun curs relacionats amb la didàctica del patrimoni i les ciències socials.

Un 5,5% de la mostra manifesta haver realitzat cursos de doctorat en *Didàctica de les CCSS*; un 4,5% assenya-la haver realitzat un postgrau sobre *Museografia i Gestió del Patrimoni* o sobre *Didàctica de les CCSS*; un 2% ha realitzat un master sobre *Gestió del Patrimoni* i un 1% haver realitzat una tesi doctoral vinculada a continguts d'Art.

QUADRE 23: PREGUNTA 40b. CURSOS FORMACIÓ POSTUNIVERSITÀRIA

Has realitzat algun curs de formació després de la carrera sobre algun tema relacionat amb l'Arquitectura i/o el Patrimoni Arquitectònic?			
Cursos doctorat	5,5%	Master	2%
Postgrau	4,5%	Doctorat	1%

Es recorda que s'analitza una representació censal de professorat, no una mostra estadísticament vàlida. Com es comentava en el capítol III, és molt possible que hagin complimentat el qüestionari aquells professors que estan més interessats en el tema. La investigadora opina que el resultat percentual obtingut de la mostra segurament dona resultats superiors al percentatge que s'obtidria d'una veritable mostra.

Com s'ha comentat en la primera part de la investigació, el camp de la didàctica de les ciències socials és una àrea disciplinar nova i amb poca tradició universitària. Cal per tant, augmentar el nombre de cursos de formació al professorat per dotar-lo de les eines didàctiques i psicopedagògiques necessàries per optimitzar així la seva tasca docent en relació a l'ensenyament del patrimoni arquitectònic.

S'observa que en la formació universitària inicial, el futur professor aprén continguts conceptuals de la disciplina històrica però en la seva formació postuniversitària no rep la suficient formació en el camp de les didàctiques i metodologies específiques.

Dins l'apartat de formació permanent, també interessa observar i analitzar altres activitats que han realitzat els docents.

Del total dels 200 professors, un 51% assenya-la haver fet algun tipus d'activitat formativa⁴². D'aquests, alguns concreten el tipus de curs, itinerari, o conferència, però molts no ho especifiquen. Els que han assistit a algunes jornades sí ho especifiquen i per tant les seves respostes són més clares i concises.

⁴² Al qüestionari, la pregunta 40c assenyalava com a possibilitats de resposta en activitats formatives: conferències, jornades, cursos, itineraris, simposium i altres. Veure annexe II, pàg. 742

QUADRE 24. PREGUNTA 40c. FORMACIÓ PERMANENT

Has assistit a alguna conferència, jornada, simposium...sobre temes relacionats amb l'Arquitectura i/o el Patrimoni Arquitectònic?			
Conferències	16,5%	Itineraris	3,5%
Jornades	13%	Simposium	2,5%
Cursos	13%	Altres	2,5%

A continuació s'especifiquen aquelles activitats de la formació permanent que els professors han anotat, mancant, però, les de qui no ho concreten.

- a) Sobre l'activitat de *Conferències* les respostes dels professors fan referència a temes sobre art, arquitectura, arqueologia industrial i arqueologia antiga.
- b) Sobre l'activitat de *Jornades* alguns professors són més concrets i esmenten algunes *Jornades de Ciències Socials*⁴³ i les *Jornades sobre Pedagogia del Patrimoni* (organitzades conjuntament pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la UNESCO).
- c) Sobre l'activitat de *Cursos* anoten diferents *Cursos d'Estiu* amb continguts referits a la història de l'art, arquitectura, arqueologia, arqueologia industrial, o les fonts de la història.
- d) Sobre l'activitat *d'itineraris* els professors fan menció d'algunes d'aquestes visites com el monestir de Sant Cugat, Poblet i Santes Creus; alguns castells de Catalunya, la ciutat romana de Tarraco, el modernisme de la ciutat de Barcelona o la Girona medieval.
- e) En l'apartat de *Simpòsium*, alguns professors fan esmena d'alguns dels diferents *Simpòsium sobre l'Ensenyament de les Ciències Socials*, organitzats per l'escola Universitària de Mestres "Sant Cugat" de la UAB.

Un professor⁴⁴ respon haver presentat una comunicació en les *Jornades sobre Pedagogia del Patrimoni* (Santes Creus) sobre *Didàctica de Sant Quirze de Pedret i la seva restauració*.

⁴³ Els professorat fa esmena de manera genèrica de la seva assistència a *Jornades de Ciències Socials*, però no especifiquen quin organisme o institució les ha organitzat.

⁴⁴ El professor identificat amb el número de qüestionari 152.

De totes les respostes donades pels professors, la investigació recull el nom de les diferents institucions públiques i privades que apareixen esmentades. Algunes són institucions i organismes d'àmbit municipal: Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, l'Ajuntament de Lleida, l'Ajuntament de Girona i l'Ajuntament de Tarragona. Altres són institucions de caràcter educatiu com la Universitat de Girona, la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Barcelona, la Universitat de Vic i la Universitat Rovira Virgili. Apareixen esmentades també institucions d'àmbit professional com el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya i el Col·legi d'Arquitectes. També hi ha institucions de caràcter cultural com el CCCB o el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya. Organismes com el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. I institucions de caràcter privat com la Fundació La Caixa.

En correlacionar i creuar les dades de la formació inicial i permanent del professorat, s'observen algunes qüestions d'interès⁴⁵. Alguns professors, en acabar la formació universitària inicial han realitzat altres activitats formatives relacionades amb la didàctica específica, la història i/o el patrimoni arquitectònic. La investigació analitza si són els professors amb titulació de llicenciatura o els diplomats els que estan més implicats en la formació permanent. Del total de professors enquestats amb titulació de llicenciats, un 15,3% ha assistit a alguna conferència relacionada amb aquests temes; un 13,3% ha assistit a algunes jornades; un 12,8% ha participat en algun curs; un 3% ha realitzat alguna visita o itinerari guiat; un 2,5% ha assistit a algun simposium; i un altre 2,5% ha realitzat altres tipus d'activitats.

Del total de professors enquestats amb una diplomatura, un 60% ha assistit a alguna conferència sobre aquests temes; cap ha assistit a algunes jornades; un 20% ha realitzat algun curs; un 20% ha assistit a alguna visita o itinerari guiat; cap ha assistit a un simposium i cap ha esmentat altres opcions.

Encara que el grup de professors diplomats sigui estadísticament reduït i els resultats no puguin ser extrapolats a tota la població de mestres, s'observa que aquests docents han participat més en activitats de formació permanent en temes sobre didàctica i patrimoni arquitectònic.

---

⁴⁵ Veure les taules de correlació núm. 1, 2, 3, 4, 5, 6, a l'annexe III; pàg. 747-748

CONSIDERACIONS: *EL PERFIL DEL PROFESSORAT PARTICIPANT EN L'ESTUDI*

A partir de les dades obtingudes a través de l'instrument del qüestionari, la investigació pot descriure els trets dels professors participants en l'estudi. Aquest perfil resultant de la representació censal de professors, sense ser una veritable mostra, permet fer una aproximació i marca unes línies i tendències que ajuden a conèixer les característiques dels professors de l'especialitat de geografia i història i ciències socials que imparteixen classes en els centres públics de Catalunya en els nivells d'Ensenyaments Secundaris. A través de la descripció i anàlisi efectuat en línies anteriors, s'observa com els 200 individus representen amb bastant exactitud a la població d'estudi, tant en la proporcionalitat dels sexes, les generacions, l'antiguitat, la situació laboral i les zones educatives on imparteixen classes.

El perfil resultant dels 200 individus que van complimentar el qüestionari és:

A) Dades personals dels professors:

1. Segons la mostra de la investigació, més de la meitat del professorat de l'especialitat de geografia i història i ciències socials són dones. Aquestes dades es corresponen amb bastant exactitud a les dades del cens total.
2. Les professores han participat amb un percentatge lleugerament superior als homes en la investigació, éssent la mostra femenina una mica més representativa.
3. La franja d'edat majoritària en la mostra de professors de geografia i història i ciències socials està entre els 42-52 anys, és a dir, són professors d'edat madura. Aquestes dades obtingudes es correponen amb bastant exactitud amb les dades del cens total.

4. El professorat més jove ha participat més en la mostra, èssent aquesta més representativa que la de la població més madura.

B) Dades laborals dels professors:

1. Més del 60% del professorat de la mostra té molts anys d'experiència en la docència (entre 20 i més de 30 anys). Aquestes dades també coincideixen amb bastant exactitud amb les dades de la població docent. Aquest fet, corrobora de nou l'alt percentatge de professors d'edat madura.

2. Una gran majoria, imparteixen classes tant a l'ESO com a Batxillerat; són pocs els que es dediquen tan sols a l'ESO i menys els que ho fan exclusivament al Batxillerat.

3. El professorat més participatiu ha sigut el de les zones educatives de Tarragona, Lleida i Girona i el que menys, el de la zona de Barcelona-Ciutat.

4. Un elevat percentatge dels professors són funcionaris de carrera del Departament d'Ensenyament, ja sigui en condició de catedràtics o agregats; amb plaça definitiva o provisional. El nombre de contractats és sensiblement inferior. La participació d'aquests en l'estudi ha sigut menor.

C) Formació del professorat:

1. Gairebé en la seva totalitat tenen estudis de llicenciatura universitària.

2. Quant a la formació inicial del professorat més de tres quartes parts van fer estudis universitaris en àrees disciplinars idònies per poder realitzar la tasca de professor d'història i CCSS. Majoritàriament són llicenciats en Història, Geografia i Història, i Filosofia i Lletres (especialitat d'Història). Un 9,5% van realitzar estudis en àrees afins com la Història de l'Art, la Geografia o el Magisteri i encara que en menor grau, també van rebre formació en la

disciplina històrica. Un 3,5% dels professors de la mostra tenen una formació universitària inicial aliena a la formació històrica.

3. En aquesta fase inicial d'estudis universitaris, gairebé la totalitat manifesta haver rebut formació en l'ús de les fonts escrites. Amb menys de la meitat de puntuació percentual es troba la formació en l'ús del patrimoni arquitectònic.

4. Quant a la formació permanent del professorat, un 13% manifesta haver realitzat estudis de formació permanent després de l'obtenció del títol universitari en temes vinculats a la història, les CCSS, la didàctica i les fonts històriques.

5. La meitat del professorat ha assistit a diferents activitats de formació no universitària com conferències, cursos, jornades, simposiums o itineraris sobre temes d'art, arquitectura, arqueologia, història i didàctica.

6. S'ha observat que el professorat de la mostra amb titulacions de diplomatura ha participat més en activitats de formació permanent sobre temes de didàctica de les ciències socials i didàctica patrimonial que el professorat llicenciat.

4.2.2. CONEIXEMENTS SOBRE PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

En aquest àmbit temàtic la investigació diferencia dues variables:

- I. Coneixements sobre aspectes evolutius, biogràfics i intervencions en el patrimoni arquitectònic.

- II. Coneixements sobre l'autenticitat o falsedat del patrimoni arquitectònic.

4.2.2.1. Coneixements sobre evolució, biografia i intervenció en el patrimoni arquitectònic

El patrimoni arquitectònic és una eina educativa que pot ser utilitzada com a font històrica a les classes d'Història i CCSS. Si el professor fa servir el patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric ha de tenir present qüestions relatives a l'evolució, biografia i criteris d'intervenció. Interessa a la investigació saber quins són els coneixements que tenen els professors sobre aquests aspectes d'alguns edificis significatius del patrimoni arquitectònic català.

Per conèixer aquesta variable, es passa a analitzar aquelles preguntes del qüestionari que fan referència a aquestes qüestions (preguntes núm. 10, 20).

La pregunta núm. 10⁴⁶, permet il·lustrar quins aspectes de l'esmentat edifici són significatius pel professor i quins són els seus coneixements sobre la seva biografia i evolució.

Els resultats són bastant clars: més de tres quartes parts dels professors fan referència a qüestions relacionades amb l'estil de l'edifici considerat aquest com a obra d'art i al voltant d'un 70% fan preguntes relacionades amb el seu context històric. També es formulen preguntes sobre continguts propis de l'obra arquitectònica en un percentatge aproximat al 60%.

Al voltant d'un 40% els professors formulen preguntes vinculades a la cultura, religió i funció i usos de l'edifici. Amb valors inferiors fan referència a qüestions que tenen a veure amb la comparació d'edificis del mateix període, l'urbanisme de l'època romana i els elements significatius i simbòlics de l'edifici.

Com s'observa a la següent taula, els aspectes que tenen menys incidència i representació percentual són aquells que fan referència als usos actuals de l'edifici, als aspectes biogràfics i la seva restauració contemporània.

---

⁴⁶ Pregunta núm. 10: *Imagina que vas a visitar amb els teus alumnes el temple romà de Vic. ¿Quins continguts o aspectes podries treballar amb els alumnes d'ESO o Batxillerat?* Veure annexe II, pàg. 733.

QUADRE 25: PREGUNTA 10. PREGUNTES A LA FONT ARQUITECTÒNICA

Imagina que vas a visitar amb els teus alumnes el temple romà de Vic. ¿Quins continguts o aspectes podries treballar amb els alumnes d'ESO o Batxillerat?			
1. Característiques formals i estil artístic	81,2%	9. Permanències en arquitect.	7,3%
2. Continguts històrics (societat, economia...)	71,2%	10. Estat de conservació	5,8%
3. Elements arquitectònics (materials, tècnica, tipologia...)	59,2%	11. Evolució i canvis de l'edifici	5,7%
4. Religió i mitologia	42,9%	12. Localització i ubicació	4,7%
5. Funció de l'edifici	36,6%	13. Actual ús social	4,7%
6. Comparació d'edificis	25,1%	14. Com s'ha restaurat	4,2%
7. Urbanisme	16,8%	15. Altres	6,3%
8. Significació de l'edifici	8,9%		

Perquè les respostes siguin més rellevants s'han agrupat els 15 ítems i s'han creat 4 noves categories. Els individus de la mostra podien esmentar una o més opcions de resposta. La investigació ha calculat els nous percentatges, resultants de reagrupar els ítems, d'una manera proporcional: si per exemple, la categoria agrupava tres ítems, els càlculs de proporcionalitat s'han fet sobre 600, en correspondre cada ítem a 200 individus que podien respondre⁴⁷:

- a) Sobre art i arquitectura: característiques formals, elements arquitectònics, comparació d'edificis, significació, permanències arquitectòniques. Aquests ítems recullen aquelles preguntes que formula el professor a la font relacionades amb els seus aspectes formals, materials i estètics.
- b) Sobre història: continguts històrics, religió i mitologia, funció inicial, urbanisme, localització, funció i ús a l'actualitat. Aquests ítems reflecteixen el tipus de preguntes que fa el professorat al temple romà de Vic vinculats amb continguts històrics.
- c) Sobre la biografia, evolució i restauració de l'edifici: l'estat de conservació, evolució i canvis, criteris de restauració. Aquests ítems

⁴⁷ Cada vegada que la investigació ha agrupat ítems creant noves categories, s'ha aplicat el mateix criteri i fórmula per calcular els nous valors percentuals d'una manera proporcional.

mostren les preguntes que fa el professor a l'edifici relacionades amb la seva evolució, canvis, i criteris de restauració. Aquests ítems són determinants per saber si el professor coneix la complexa biografia del temple de Vic.

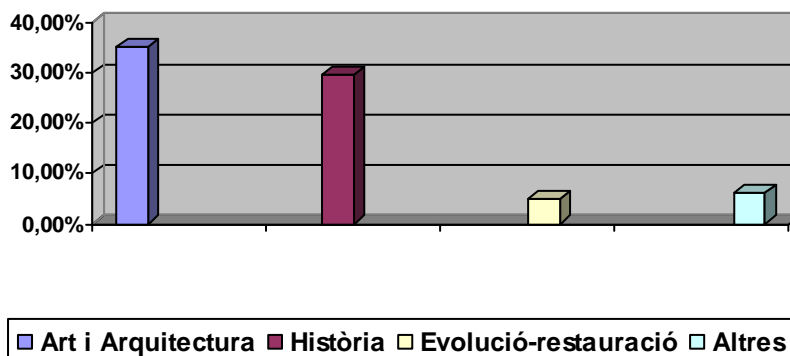
d) Altres tipus de continguts.

Una vegada agrupats els ítems es pot observar que més d'un 65% del professorat es formula preguntes sobre l'estil artístic i el context històric de l'edifici, però ben pocs fan preguntes a la font sobre la seva biografia i els processos de canvi. Com es pot observar en la següent taula i el gràfic, el tipus de continguts que ensenyarien als alumnes estarien sobre tot relacionats amb l'art i el context històric.

QUADRE 26: PREGUNTA 10. CONTINGUTS A TREBALLAR

Continguts a treballar	Ítems corresponents	Freqüències	Percentatges proporcionals
a. Art i Arquitectura	1, 3, 6, 8, 9	336 sobre 1000	35,2%
b. Història	2, 4, 5, 7, 12, 13	338 sobre 1200	29,5%
c. Evolució-restauració	10, 11, 14	29 sobre 600	5,1%
d. Altres	15	12 sobre 200	6,3%

QUADRE 27: PREGUNTA 10. CONTINGUTS A TREBALLAR

Els resultats de la pregunta núm.10 del qüestionari permeten afirmar que la majoria de professors no coneixen aspectes concrets sobre evolució i restauració que ha sofert el temple romà de Vic. Tan sols un 5,1% formula aquest tipus de preguntes. Aquesta dada permet inferir que aquest grup de professors coneixen la biografia de l'edifici i consideren rellevant formular aquestes preguntes a la font⁴⁸. Es pot induir, per tant, que la majoria de professors desconeixen la biografia de l'edifici i prenen per històric un edifici que es podria considerar de nova planta a partir d'un prototip estandar de temple romà.

El temple romà de Vic és tot un paradigma en el camp de la restauració arquitectònica; la seva existència està plena de mutacions, canvis, i restauracions dràstiques. Es pot parlar d'una reconstrucció total a partir d'un treball inicial d'anastilosi, no pas d'una restauració.

La gairebé nul·la referència al castell dels Montcada i el baix percentatge en els aspectes d'evolució i restauració, no permeten al professorat donar-li al temple romà de Vic un tractament crític com a font.

Interessa a la investigació descobrir el perfil dels professors que sí tenen coneixements dels aspectes biogràfics del temple en formular-se preguntes sobre la seva evolució i la restauració de l'edifici. És important identificar els individus de la mostra que han tingut en compte aquests aspectes. Per poder fer-ho, s'han correlacionat els resultats de la pregunta núm. 10 amb diferents variables com el sexe, el tipus de titulació i els anys en la docència⁴⁹, variables que podrien definir un perfil de professor⁵⁰.

S'observa que la variable sexe i anys en la docència no marquen diferències a l'hora de formular el professorat preguntes sobre l'evolució i restauració de l'edifici. Els percentatges corresponen amb bastant exactitud als mateixos de la mostra enquestada, per tant, es pot dir que el sexe o els anys en la docència no son significatius a l'hora de formular aquests tipus de qüestions.

---

⁴⁸ Algunes de les respostes donades a la pregunta núm.10 del qüestionari eren del tipus: *com era abans l'edifici?*, *com l'han restaurat?*, *com ha evolucionat?*, *com el van reconstruir a partir del castell dels Montcada?*, etc.

⁴⁹ Per analitzar i correlacionar les dades, els anys en la docència s'han agrupat en: *més de 20 anys* i *menys de 20 anys*.

⁵⁰ Veure taula de correlació núm. 7, annexe III; pàg. 748

Pel contrari, es detecta que el professorat amb estudis de diplomatura tendeixen en un major percentatge que els que tenen estudis de llicenciatura a formular-se aquestes preguntes sobre l'edifici. Es pot dir, per tant, que els coneixements que tenen els professors sobre la biografia del temple romà de Vic, no varien en funció del sexe o antiguitat docent, però si varien lleugerament en funció de la formació inicial.

A continuació s'analitzen les respostes de la pregunta núm.20 ⁵¹. Aquesta pregunta posa de manifest el grau de coneixements que té el professorat sobre el tema de la intervenció i restauració arquitectònica.

Els edificis seleccionats per la investigació han sigut intervinguts amb criteris ben diferents.

En el Temple romà d'August de Barcelona es van realitzar treballs de *reconstrucció parcial per anastilosi*.

En el Castell de la Suda de Tortosa es van realitzar treballs de *recreació medievalista, un pastiche històric* per convertir-ho en Parador Nacional.

En el Temple de la Sagrada Família s'estan realitzant obres per *acabar un edifici inacabat*.

En l'edifici de la Pedrera, o Casa Milà, s'han realitzat treballs de *conservació i consolidació*.

En conjunt monàstic de Santa Maria de Ripoll, es va realitzar una obra de *reconstrucció estilística i mimètica*.

En el Claustre del monestir de Cuixà es va efectuar una obra de *trasllat i reconstrucció en un altre lloc*.

En l'església de Sant Quirze de Pedret, la Diputació ha realitzat obres de *restauració amb una posta en escena sincrònica de l'edifici*.

A l'hora de dissenyar la pregunta, es va posar el cas d'edificis amb situacions ben conegudes (La Pedrera, La Sagrada Família) i d'altres de resposta menys coneguda i complexa. Es pot dir per tant, que al menys dos preguntes tenien l'encert assegurat.

---

⁵¹ La pregunta núm. 20: *A continuació hi ha un llistat d'edificis del patrimoni arquitectònic català. En tots s'han fet obres d'intervenció per mantenir-los "vius" i en bon estat. ¿Quin tipus d'actuació creus que s'ha fet en cada cas?* Veure annexe II, pàg. 736

S'observa que un 36% del professorat ha realitzat un o dos encerts. Un 33% del professorat ha realitzat de tres a quatre encerts. Destaca que un 24% no ha realitzat cap encert i tan sols un 7% ha encertat totes les respostes.

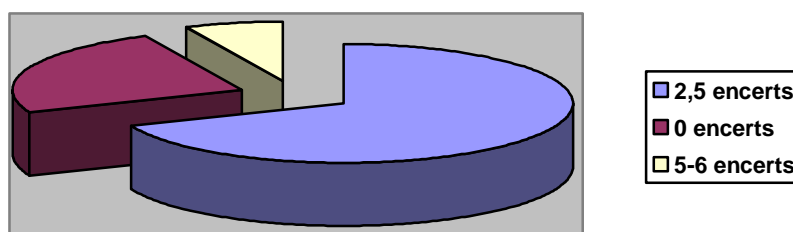
Així es pot dir que un 69% del professorat ha encertat entre 1 i 4 respostes, que fan una mitja de 2,5 respostes. Partint de la base que l'edifici de la Pedrera i la Sagrada Família eren potencialment respostes encertades, es pot dir que majoritàriament el professorat mostra pocs coneixements sobre el tema de les intervencions en edificis catalans significatius i paradigmàtics.

La següent taula i el gràfic il·lustren aquests resultats:

QUADRE 28: PREGUNTA 20. CONEIXEMENTS SOBRE INTERVENCIONS

Aquí tens un llistat d'edificis del patrimoni arquitectònic català. En tots s'han fet obres d'intervenció per mantenir-los "vius" i en bon estat. ¿Quin tipus d'actuació creus que s'ha fet en cada cas?		
<i>Encerts</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Freqüència</i>
0 encerts	24%	48
D' 1 a 2 encerts	36%	72
De 3 a 4 encerts	33%	66
De 5 a 6 encerts	7%	14
Total	100	200

QUADRE 29: PREGUNTA 20. CONEIXEMENTS SOBRE INTERVENCIONS

La manca de formació del professor sobre temes de restauració i intervenció dels edificis pot generar un mal ús del patrimoni arquitectònic com a font, en no tenir en compte les implicacions didàctiques i educatives que se'n deriven de qualsevol actuació en el patrimoni.

Interessa conèixer el perfil dels professors que han obtingut més encerts. Per fer-ho, s'han correlacionat les dades de les respostes de la pregunta núm. 20 amb les variables, sexe, tipus de titulació i anys en la carrera docent⁵². Les dades de la taula 9, donen uns resultats que no permeten identificar el nombre d'encerts segons l'antiguitat docent: dels 14 professors que han encertat totes les respostes, un 9,6% tenen més de 30 anys d'experiència docent; un 5,4% tenen entre 20 i 29 anys; un 10,7% entre 20 i 19 anys d'antiguitat i cap professor del grup d'entre 1-9 anys les ha encertada totes. Amb aquestes diferències percentuals entre els grups, no es pot afirmar que l'antiguitat afavoreixi un major coneixement sobre aspectes de restauració en el patrimoni arquitectònic.

S'observa i es corrobora de nou el que s'ha dit en apartats anteriors: ni el sexe, ni el tipus de formació inicial o els anys d'experiència docent, modifiquen els resultats obtinguts quant als coneixements que mostren alguns professors sobre restauració arquitectònica.

A continuació, es passa a analitzar les dades correlacionades sobre activitats de formació permanent i els encerts obtinguts a la pregunta núm. 20, pregunta que il·lustra el grau de coneixements del professorat sobre temes d'intervenció arquitectònica⁵³. La formació permanent pot ser un element clau que justifiqui el major o menor grau de coneixements al respecte. Un 6,5% del professorat que no ha assistit mai a conferències ha obtingut 5-6 encerts; i un 9,9% del professorat que ha assistit a conferències ha obtingut els 5-6 encerts. Un 25,1% dels professors que mai han assistit a conferències no han encertat cap resposta, i un 18,1% dels professors que han assistit a conferències no han encertat cap. Es pot observar que augmenta el número d'encerts entre els professors que han assistit a conferències i que augmenta el número d'errors entre els professors que no han assistit a aquestes activitats formatives.

⁵² Veure taula de correlació núm. 9; annexe III; pàg. 748

⁵³ Veure taules de correlació núm. 10, 11, 12, 13, 14, 15; annexe III; pàg. 749-750

Dels professors que no han assistit mai a unes jornades patrimonials, un 4,5% ha encertat totes les respostes. Dels professors que sí han assistit, un 23% les ha encertat totes. Dels professors que no han assistit, un 24,7% ha obtingut 0 encerts. Dels professors que han realitzat aquesta tasca formativa, un 19,2% no ha encertat cap resposta. S'observa que el percentatge de professors amb totes les respostes encertades augmenta entre els docents que han realitzat aquests tipus de formació amb un diferencial d'un 18%. Per contra, s'observa que el percentatge d'errors en les respostes augmenta entre els professors que mai han assistit a jornades formatives sobre patrimoni.

Dels professors que no han realitzat mai cursos de formació, un 5,1% ha encertat totes les respostes. Dels que sí han realitzat, un 19,2% les ha encertat totes. Dels que no han realitzat mai cursos, un 22,4% ha obtingut 0 encerts. Dels professors que sí han assistit a cursos, un 34,6% ha obtingut 0 encerts. En aquest cas, es detecta que augmenta el nombre de professors que encerten totes les respostes i han assistit a cursos de formació, i en canvi, s'inverteix la proporció en el percentatge de professors que les han errades totes.

Dels professors que mai han realitzat itineraris, un 6,7% ha encertat totes les respostes. Dels que sí han realitzat itineraris, un 14,2% ha obtingut els 5-6 encerts. Dels professors que no han fet itineraris, un 24% no ha encertat cap resposta. Dels professors que sí han fet itineraris, un 14,2% no ha encertat cap. De nou s'observa la mateixa tendència que en les taules anteriors. Si es compara els percentatges de professors que han assistit a itineris amb els que no ho han fet, augmenta la proporció de docents que encerten totes les respostes i disminueix el percentatge de docents que erren totes les respostes. S'analitza a continuació, l'assistència a simposiums i el número d'encerts o errors. Un 7,1% dels professors que no han assistit, han encertat 5-6 preguntes. Cap professors del que sí han assistit les ha encertat. Un 24,6% de professors que mai ha assistit ha obtingut 0 encerts i cap professors del que ha assistit ha obtingut 0 encerts. En aquest cas, no s'observen diferències acusades entre els que sí han assistit i els que no, ja que els primers obtenen resultats intermitjos (1-2 / 3-4 encerts) i no obtenen valors extrems.

Es pot comprovar com augmenta la proporció de professors amb totes les respostes encertades entre els docents que han realitzat activitats formatives com assistència a conferències, jornades i itineraris patrimonials. La proporció també augmenta entre els professors que tenen el màxim d'errors i no han fet cap d'aquestes activitats formatives.

L'assistència a cursos o simposiums no afecta positivament en el nombre d'encerts a la pregunta. La causa d'aquest fenomen pot trobar-se en que els temes que es tractaven en aquests cursos i simposiums no tenien a veure amb didàctica patrimonial i/o patrimoni arquitectònic.

4.2.2.2. Coneixements sobre l'autenticitat o falsedat del patrimoni arquitectònic

Com s'ha observat en línies anteriors, la majoria de professors de la mostra mostren un nivell de coneixements baix en relació a qüestions d'evolució i restauració arquitectònica.

En l'aplicació del procediment de la crítica de la font arquitectònica, es fa necessari la seva verificació com a font *autèntica* o *falsa*. A continuació s'analitza si aquests conceptes s'apliquen al patrimoni arquitectònic i quins coneixements tenen els professors al respecte. Si el professorat utilitza el patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric, aquest aspecte és del tot rellevant. L'autenticitat i falsedat en el patrimoni arquitectònic, com s'ha explicat en el capítol II, no la determina l'originalitat i estat primigeni de l'edifici, sinó els criteris emprats en les obres d'intervenció i la interpretació que s'ha fet de l'edifici.

La investigació passa a analitzar quins coneixements tenen els professors enquestats sobre el concepte d'autenticitat i falsedat en el patrimoni arquitectònic. Les preguntes núm. 17, 18 i 19a del qüestionari donen llum al respecte.

De les moltes respostes donades pels professors a la pregunta núm. 17⁵⁴ del qüestionari, s'han creat 8 categories. Més de la meitat del professorat ha seleccionat com a resposta que defineix l'autenticitat del patrimoni arquitectònic

---

⁵⁴ Pregunta núm. 17: *Davant un document escrit, un quadre, una moneda...fem servir l'adjectiu d'autèntic. ¿Què vol dir per per a tú, l'expressió "aquest edifici és autèntic"?* Veure annexe II, pàg. 736

l'ítem "edifici poc o gens modificat al llarg del temps". En aquesta categoria s'han agrupat totes les frases que tenen relació amb aquesta conceptualització del terme. Aquesta definició denota uns coneixements del patrimoni com a obra congelada en el temps, amb una visió fòssil i sincrònica de l'arquitectura. Des d'aquesta visió es considera autèntic l'edifici que conserva les estructures i materials originaris, que no ha patit transformacions ni evolucions en el temps. El professorat mostra uns coneixements de l'arquitectura com a objecte estàtic i estètic, amb un llenguatge unitari.

Com s'ha comentat en capítols anteriors gairebé tots els edificis han patit canvis i transformacions al llarg del temps. L'arquitectura és una obra viva i en continuu canvi per adaptar-se a les noves demandes socials. L'autenticitat no ve determinada per la no evolució i originalitat dels materials primigenis sinó per la manera com s'ha recuperat i intervingut en l'edifici. En uns casos es pot recuperar l'esperit i l'ambient d'una època determinada (visió sincrònica); en altres casos, la intervenció és respectuosa amb totes les èpoques de l'edifici i conserva la memòria de tots els temps (visió diacrònica). Els coneixements que té el professorat sobre l'autenticitat d'un edifici estan contaminats pels criteris d'autenticitat que s'apliquen a les obres plàstiques.

Al voltant d'una quarta part del professorat ha seleccionat la categoria "il·lustra amb fidelitat una època històrica". De nou apareix aquesta visió sincrònica. L'edifici mostra una època i no es té en compte l'edifici com a obra global, intertemporal i evolutiva.

En tercer lloc, amb un 16% de respostes, la categoria "reflexa un estil pur" denota un ús de l'arquitectura com a objecte artístic més que com a font de coneixement històric. La influència de la història de l'art amb la classificació d'estils i característiques contamina l'ús que es pugui fer de l'arquitectura com a font de coneixement històric i social.

Un 11% del professorat diu que "l'expressió no la fa servir i que no l'entén". Aquesta categoria reflecteix aquells professors que clarament diuen no utilitzar aquest concepte i que no el coneixen. Si el patrimoni arquitectònic és una font de coneixement històric es fa necessari aplicar el terme d'autèntic a l'igual que es fa amb una font escrita o una font material. A l'arquitectura històrica se li ha

de donar el mateix tipus de tractament metodològic i procedimental que s'aplica a altres tipus de fonts i documents.

Un 7,5% dels professors es refereixen al concepte d'autèntic com a "edifici ben restaurat". Aquesta minoria de professors posen de manifest tenir coneixements sobre l'autenticitat en el patrimoni arquitectònic. Com ja s'ha comentat, el concepte d'autenticitat en arquitectura no és el mateix que s'aplica en altres obres o expressions plàstiques. L'autenticitat arquitectònica té a veure en la manera com s'ha intervingut l'edifici i els criteris aplicats per la seva *posta en escena*. Aquest és un criteri que implica una visió dinàmica i evolutiva de l'arquitectura que entén l'autenticitat com a resultat d'una bona acció restauracionista.

Per un 7%, "l'expressió no te sentit". Aquesta categoria recull les respostes que donen alguns professors en dir que "no hi ha edificis autèntics o falsos", que "tots els que veiem són autèntics", que "són emblemàtics", que "són importants"... Un professor es refereix a autèntic com a "edifici ben conservat". La següent taula il·lustra els resultats que s'acaben d'analitzar.

QUADRE 30: PREGUNTA 17. SIGNIFICAT D'AUTÈNTIC

Davant un document escrit, un quadre, una moneda...fem servir l'adjectiu d'autèntic. ¿Què vol dir per a tú l'expressió "aquest edifici és autèntic"?			
1. Edifici poc o gens modificat al llarg del temps.	53%	5. Edifici ben restaurat	7,5%
2. Il·lustra amb fidelitat una època històrica concreta	23,5%	6. No té sentit aquesta expressió. No hi ha edificis autèntics o falsos	7%
3. Reflexa un estil pur	16%	7. Edifici ben conservat	0,5%
4. L'expressió no la faig servir mai. No sé que vol dir	11%	8. Altres	5,5%

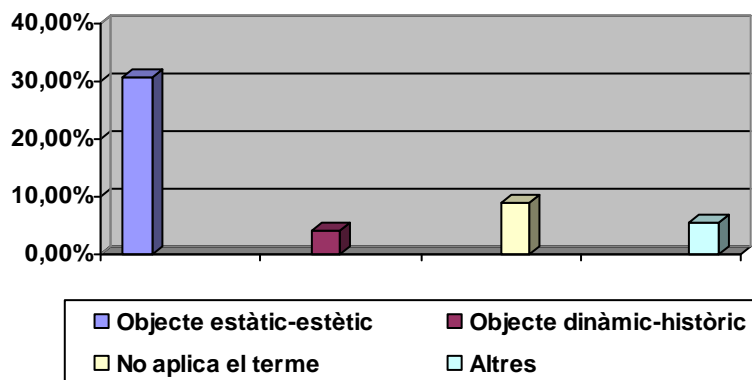
Aquests vuit ítems, però, es poden reagrupar de nou i crear noves categories que perfilen millor el tipus de coneixements que tenen els professors sobre l'autenticitat en el patrimoni arquitectònic. El valor percentual de cada ítem és

independent. Per fer el nou agrupament s'ha aplicat la regla de la proporcionalitat en els percentatges.

QUADRE 31: PREGUNTA 17. DIFERENT CONCEPTUALITZACIÓ DEL TERME "AUTÈNTIC"

Concepte d'autèntic	Ítems corresponents	Freqüència	Percentatges proporcionals
Objecte estàtic i estètic	1, 2, 3	185 sobre 600	30,8%
No aplica el terme	4, 6	36 sobre 400	9%
Objecte dinàmic i històric	5, 7	16 sobre 400	4%
Altres	8	11 sobre 200	5,5%

QUADRE 32 : PREGUNTA 17. CONCEPTE D'AUTENTICITAT

Es pot dir que majoritàriament els professors pensen que és autèntic aquell edifici que no ha patit cap transformació, que il·lustra una sola època històrica i que té un estil pur. Predomina així, un coneixement de l'arquitectura com a objecte fòssil, sincrònic, i estilístic, fruit de la formació rebuda pel professorat.

En la seva etapa de formació inicial no se'l va formar en el procediment del comentari crític de l'edifici històric. La influència de la història de l'art ha marcat decisivament les seves concepcions i coneixements de l'arquitectura com a ésser estàtic.

És molt significatiu també analitzar els coneixements dels professors sobre la falsedat en el patrimoni arquitectònic. Es recorda que la falsedat en el patrimoni

arquitectònic no té a veure amb els criteris que s'apliquen a una obra pictòrica o escultòrica. Si l'autenticitat arquitectònica no la condiciona l'originalitat dels materials, la falsedat, tampoc.

El terme de *fals històric*, com ja s'ha comentat en l'apartat conceptual de la investigació, fa referència a aquells edificis que no han estat ben restaurats ni documentats, que han patit trasllats, que són un pastiche historicista, una recreació ideal o una reproducció. L'evolució i canvis que pateix un edifici al llarg de la seva biografia no implica falsedat. És quelcom consubstancial a la seva condició d'obra útil per les diferents societats.

Ha sigut realment laboriós poder classificar i categoritzar les respostes obertes donades pels professors. De les respostes dels professors, el que s'observa en primer lloc, és la falta de criteris clars sobre el que és un fals històric. L'anàlisi de les respostes donades pel professorat aclara quins coneixements tenen sobre aquest aspecte patrimonial. Els resultats de la pregunta núm. 18⁵⁵ mostren els següents resultats:

Per un 68,5% del professorat, un fals històric és aquell "edifici que ens confon en utilitzar llenguatges del passat". Els llenguatges *neos* són considerats pel professor com a falsos, en tant que confonen a l'espectador. Edificis que volen aparentar el que no són, que utilitzen recursos estilístics que no són propis dels nous temps. Aquesta visió mostra que els coneixements del professor sobre arquitectura provenen de la història de l'art. És una valoració de falsedat en base al llenguatge, les formes i l'aparença estètica. La majoria de professorat entén l'arquitectura com a obra i objecte d'art, no com a font de coneixement històric. Un 34% del professorat considera fals "l'edifici que ha patit canvis i transformacions i no té un estil unitari". De nou apareix la visió de l'arquitectura com a obra fòssil que es congela en un temps primigeni. Aquests tipus de coneixements i conceptes que manifesta el professorat tenen molt a veure amb la formació inicial i permanent rebuda pel professor. El professor transmet els coneixements i les concepcions de l'arquitectura que ha rebut. Habitualment l'arquitectura és analitzada i interpretada desde els mètodes i lectures de la història de l'art i ben poc desde els mètodes i procediments històrics. Pel

---

⁵⁵ Pregunta núm. 18 del qüestionari: *Davant una obra o resta del passat fem servir l'adjectiu de fals. ¿Què vol dir per a tu l'expressió "aquest edifici és un fals històric"?* Veure annexe II, pàg. 736

professor és fals l'edifici que no encaixa en una visió unitària i estilística que té de l'arquitectura.

Per una quarta part del professorat és fals "l'edifici que enganya, que imita i és una còpia". Aquesta resposta donada pel professorat, és molt imprecissa i podria referir-se i sumar-se a la primera categoria. El terme *còpia* és clarament un trasvassament de la terminologia de la història de l'art que s'aplica a la pintura i escultura. El terme *fals*, en aquest sentit seria l'edifici que no és l'obra original, i que no conserva els materials i estructures primigenis.

Un 21,5% del professorat manifesta no fer servir mai aquest terme i un 8,5% diu que el terme no té cap sentit. És a dir, que un 30% del professorat manifesta clarament que el terme no l'aplica mai quan fa un comentari o ús del patrimoni arquitectònic a les classes.

Una minoria del professorat intueix la realitat arquitectònica i els seus processos de canvi i evolució. Intueix la problemàtica de les reproduccions, de les reconstruccions ideals o de les rèpliques, encara que no ho manifesta específicament. Per un 8,5% dels professors "és fals l'edifici mal restaurat". És del tot irrellevant que un 1,5% del professorat entengui com a fals "l'edifici traslladat a un altre lloc". Si es sumen els resultats d'aquests dos ítem o categories, es pot dir que un 10% dels professors sí tenen en compte aspectes sobre la problemàtica dels falsos arquitectònics.

La següent taula il·lustra els resultats de la pregunta.

QUADRE 33: PREGUNTA 18. SIGNIFICAT DE FALS

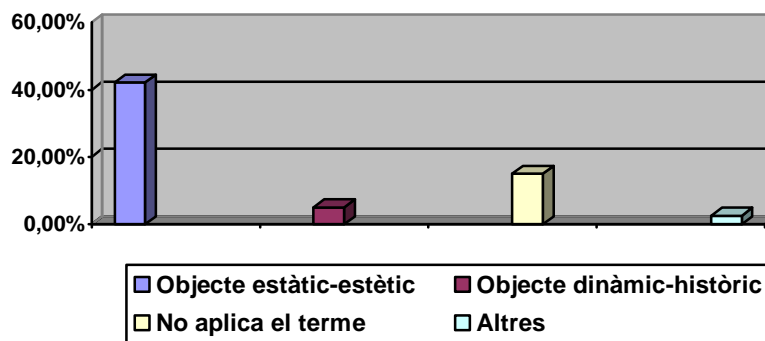
Davant una obra o resta del passat fem servir l'adjectiu de fals. ¿Què vol dir per a tú l'expressió..."aquest edifici és un fals històric"?			
1. Edifici que ens confon en utilitzar llenguatges passats	68,5%	5. Edifici mal restaurat.	8,5%
2. Edifici que ha patit canvis i transformacions i no té un estil unitari.	34%	6. L'expressió no té sentit. No hi ha falsos històrics.	8,5%
3. Edifici que enganya, que imita, una còpia.	24%	7. Edifici traslladat a un altre lloc.	1,5
4. No utilitzo mai aquest terme. No contesta.	21,5%	8. Altres	2,5%

Per poder analitzar millor les dades i mostrar la significació de les respostes s'han reagrupat els ítems aplicant la regla de la proporcionalitat. Així el resultat és:

QUADRE 34: PREGUNTA 18. DIFERENT CONCEPTUALITZACIÓ DEL TERME “FALS”

<i>Concepte de falsedat</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüències</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
Objecte estàtic i estètic	1, 2, 3	253 sobre 600	42,2%
No aplica el terme	4, 6	60 sobre 400	15%
Objecte dinàmic i històric	5, 7	20 sobre 400	5%
Altres	8	5 sobre 200	2,5%

QUADRE 35: PREGUNTA 18. CONCEPTE DE FALSEDAT

Es pot confirmar la total correspondència entre el que el professor coneix com a autèntic i com a fals. La coincidència entre les darreres gràfiques és clara. La metodologia tradicional del comentari de la història de l'art, amb la seva visió estàtica, estilística i romàntica determinen la interpretació i coneixement que el professorat té de l'arquitectura.

La doctoranda considera que en aquesta manera de conèixer i interpretar l'arquitectura, E. Viollet le Duc ha exercit una notable influència. Viollet ha deixat una profunda empremta en les diferents àrees del coneixement social aportant la seva visió estilística, estàtica, primigènia i ideal de l'objecte

arquitectònic que ha impregnat les disciplines de la història de l'art i la mateixa història.

Interessa poder identificar els professors de l'estudi que sí conceben l'arquitectura com a objecte dinàmic i històric i per tant tenen uns coneixements més clars sobre els conceptes d'autenticitat i falsedat del patrimoni arquitectònic.

Per fer-ho, s'han correlacionat les dades analitzades anteriorment amb les variables del sexe, tipus de titulació i anys en la docència per poder conèixer el perfil dels professors que manifesten uns coneixements més ajustats sobre la falsedat i/o autenticitat del patrimoni arquitectònic⁵⁶.

S'observa, que ni el sexe, el tipus de titulació o els anys en la docència són variables significatives que modifiquin els coneixements dels professors, ja que els percentatges s'ajusten bastant a la mostra estudiada.

Es pot dir, per tant, que els professors que mostren coneixements sobre el concepte d'autenticitat i/o falsedat en el patrimoni arquitectònic no mostren cap perfil concret. Aquesta dada és del tot rellevant, ja que permet pensar que en cap cas l'experiència o la formació rebuda pel professorat han servit per crear coneixements patrimonials sobre temes d'autenticitat i falsedat.

A continuació s'analitzen les respostes de la pregunta núm. 19a. En aquest cas, el professorat havia de dir el nom d'algun edifici que consideri autèntic. S'observen dos fenòmens prou rellevants: per una part, la gran dispersió en les respostes; i per una altra, l'elevat percentatge de professors que no han respost la pregunta o manifesten coneixements erronis⁵⁷. Una quarta part de la mostra no ha donat cap resposta, o ha manifestat que tots són autèntics o que no hi ha cap que ho sigui.

Davant la dispersió de respostes donades, s'ha optat per seleccionar les 12 més escollides i agrupar en la categoria *d'altres* les respostes diferents.

Els 12 edificis més seleccionats pels professors s'han agrupat així:

---

⁵⁶ Veure a l'annexe III les taules de correlació núm. 16-17; pàg. 750

⁵⁷ Els ítems núm. 14, 15, 16, 17 així ho reflecteixen. Veure la pregunta núm. 19a. Annexe II, pàg. 736

- Edificis de l'època medieval:
  - De tipologia religiosa: monestirs de Poblet, Santes Creus i Sant Pere de Roda; església de Santa Maria del Mar, i esglésies de la Vall de Boí
  - De tipologia civil: Seu de Lleida
- Edificis del període de la segona revolució industrial:
  - De tipologia religiosa: Temple de la Sagrada Família
  - De tipologia civil: La Pedrera, la Casa Batlló, Palau de la Música i Parc Güell.
  - De tipologia industrial: Colònia Vidal.

Els edificis més seleccionats són el monestir de Poblet, la basílica de Santa Maria del Mar i la Pedrera. S'observa que els edificis més seleccionats no són necessàriament els millors restaurats o documentats, sinó els que gaudeixen de més difusió social.

Una quarta part de professors ha escollit l'opció d'*altres edificis* i esmenten un llistat que és el següent: el conjunt romà de Tarraco, la ciutadella ibèrica d'Ullastret i Calafell, el monestir de Santes Creus, el monestir de Pedralbes, la catedral de Girona, el castell de Montgrí, les ruïnes d'Empúries, el conjunt de Besalú, el castell de Mur, el conjunt romà de Barcelona, el conjunt medieval de Montblanc, el monestir de Ripoll, el Palau de la Música, l'església de Sant Pau del Camp, les Reials Drassanes de Barcelona, el Parlament de Catalunya, l'església de Sant Jaume de Frontanyà, la Seu de Manresa, el conjunt del Barri Gòtic de Barcelona, els masos catalans, l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, el castell de Súria, la canònica de Vilabertran, i el conjunt modernista de la Garriga.

En aquest cas, els edificis seleccionats repeteixen el mateix que s'ha comentat en apartats anteriors: edificis o conjunts religiosos medievals de tipologia religiosa i civil, i edificis d'estil modernista del període de la Revolució Industrial. De la resta de l'Estat s'assenyalen: el monestir de El Escorial, la Mesquita de Còrdova, la Universitat i Plaça Major de Salamanca, la Alhambra i el Generalife de Granada, la catedral de Toledo, la Colegiata de Toro, i la catedral de León. Es pot observar com els edificis seleccionats són aquells que apareixen a

qualsevol guia turística i la seva difusió forma part d'un ampli programa de marketing i difusió estatal i autonòmica.

De l'anàlisi d'aquests resultats es pot dir que el professorat selecciona i pren per més autèntic l'edifici que gaudeix de major difusió social, el més emblemàtic i que encaixa dins unes característiques d'unitat formal i d'estil.

La següent taula il·lustra els resultats analitzats:

QUADRE 36: PREGUNTA 19a. EDIFICIS "AUTÈNTICS"

Escriu el nom d'un edifici o conjunt arquitectònic del patrimoni arquitectònic català o espanyol que creus realment "autèntic"			
1. Monestir de Poblet	8,5%	10. Temple Sgda. Família	2%
2. Santa Maria del Mar	8,5%	11. La Seu de Lleida	2%
3. La Pedrera	6,5%	12. El Parc Güell	2%
4. Esglésies de la Vall de Boí	5%	13. Altres edificis	24,5%
5. Monestir de Sant Pere de Rodes	4,5%	14. No contesten	13,1%
6. Monestir de Stes. Creus	3%	15. No ho sé	5,5%
7. Colònia Vidal	2%	16. Tots són autèntics	5,5%
8. Casa Batlló	2%	17. No hi ha d'autèntics	2%
9. Palau de la Música	2%		

De les respostes donades s'observa que la majoria de professors no tenen uns coneixements clars sobre la qüestió de l'autenticitat o falsedat.

L'elecció dels edificis està més en relació al seu potencial emblemàtic i propagandístic que en el seu potencial científic i didàctic. El professorat acaba prenent per bo i autèntic allò que forma part de l'imaginari, els mites col·lectius, i que més coneix.

CONSIDERACIONS: *ELS CONEIXEMENTS DEL PROFESSORAT*

A) Sobre els aspectes evolutius, biogràfics i intervencions en el patrimoni:

1. Els coneixements i el tipus de lectura que fa el professor del patrimoni arquitectònic correspon a la formació que va rebre en les diverses etapes de formació universitària i no universitària, on predomina una visió violetiana, romàntica i d'unitat d'estil.

2. El professorat coneix l'arquitectura sobre tot a través de la disciplina de la història de l'art i aplica els mateixos criteris metodològics per analitzar-la. Predomina el coneixement de l'arquitectura com a objecte d'art, amb una visió estàtica i estètica.

3. El professorat coneix i interpreta ben poc l'arquitectura a través dels mètodes i l'epistemologia històrica. En pocs casos coneix la seva realitat dinàmica i viva com a font de coneixement històric i social.

4. Majoritàriament el professorat coneix i concep l'arquitectura com a objecte artístic i ben pocs la conceben com a objecte històric.

5. La majoria de professors formula preguntes al temple romà de Vic sobre el seu context històric i l'estil artístic, i en pocs casos es pregunten sobre la realitat concreta de l'edifici, la seva biografia i processos de canvi. Es pot dir que el professorat mostra un gran desconeixement d'aquest edifici.

6. La majoria de professors coneix poc les obres de restauració i intervenció efectuades en edificis significatius del patrimoni arquitectònic català, tal com s'ha vist en el percentatge d'encerts.

7. De la correlació de dades entre els coneixements del professorat sobre intervenció arquitectònica i la seva formació permanent, la investigació observa que entre els professors que han assistit a conferències, jornades i itineraris

sobre patrimoni i didàctica augmenten el nombre d'encerts. Per contra, entre els professors que no han assistit, augmenta el nombre d'errors en les respostes.

B) Sobre l'autenticitat o falsedat en el patrimoni arquitectònic:

1. El professorat aplica els mateixos criteris i conceptes d'autenticitat i falsedat a l'obra arquitectònica que a una obra pictòrica o escultòrica, en funció de l'originalitat dels materials.

2. Per la majoria de professors és autèntic l'edifici que no ha canviat, que conserva els materials originaris i la seva aparença primigènia. Té uns coneixements de l'arquitectura com a fenomen estètic i congelat en el temps.

3. Per molts professors és fals aquell edifici que no manté una unitat d'estil, que ha evolucionat i s'ha transformat en el temps. Un percentatge irrellevant de professors, entenen, en canvi, l'arquitectura com a fenomen viu i dinàmic.

4. Majoritàriament els professors no han seleccionat com a més autèntics aquells edificis que permeten un millor coneixement científic de la història, sinó aquells edificis que gaudeixen d'una major difusió social, que esdevenen paradigmes d'estils artístics i que són un emblema cultural del país.

5. En correlacionar els coneixements que tenen alguns professors sobre autenticitat, falsedat i intervenció arquitectònica amb el sexe del professorat, formació inicial i anys en la docència, la investigació observa que aquestes variables no modifiquen els resultats ni són rellevants. Es pot afirmar que la formació rebuda pel professorat en la seva etapa inicial no ha condicionat els resultats en quant a coneixements patrimonials.

6. Es pot afirmar que el professorat que mostra tenir certs coneixements específics sobre patrimoni arquitectònic no té cap perfil determinat, ni quant a sexe, edat o formació inicial. Sí, en canvi, s'observa un millor nivell de

coneixements patrimonials entre els professors que han realitzat activitats de formació permanent.

4.2.3. PENSAMENT I CONCEPCIONS

En aquest apartat s'analitzen quines són les idees i opinions que tenen els professors sobre l'arquitectura, el patrimoni arquitectònic i la seva representació com a font de coneixement històric. En aquesta àrea s'han determinat tres variables:

- I. Idees sobre arquitectura i patrimoni arquitectònic.
- II. Opinions sobre el patrimoni arquitectònic com a font històrica.
- III. Valoració del patrimoni arquitectònic.

4.2.3.1. Idees sobre arquitectura i patrimoni arquitectònic

Aquesta variable permet conèixer quines idees i representacions tenen els professors sobre què és arquitectura i quina imatge tenen sobre el patrimoni arquitectònic. Les preguntes que intenten donar llum sobre aquestes qüestions són la núm. 1, 3, 11, 12 del qüestionari.

Com s'ha dit en el capítol II de la tesi, l'arquitectura és l'art, la tècnica de delimitar i construir espais humans per ser habitats i ocupats amb diferents funcions socials. L'arquitectura implica doncs, la construcció d'edificis de diversa tipologia, amb materials, tècniques i qualitats molt heterogenis.

La primera pregunta del qüestionari⁵⁸ presenta sis definicions possibles del que és arquitectura. Un 36,5% de professors ha seleccionat la primera definició: "arquitectura és qualsevol tipus de construcció humana". Aquesta definició, del tot vaga, confon la part amb el tot. En aquest ítem es barregen conceptes sobre el que és una obra arquitectònica amb una obra d'enginyeria i altres tipus de construccions. Les *construccions* humanes són molt diverses: un avió, un pont, un arc de triomf, una mina, un edifici, una tomba, un pou, una autovia...

---

⁵⁸ Pregunta núm. 1: *Quina definició penses és més encertada sobre el què és arquitectura.* Veure la pregunta completa a l'annexe II; pàg. 731

L'arquitectura no és qualsevol tipus de construcció sinó una de les possibles construccions humanes. L'elecció d'aquesta categoria denota una visió entre el professorat molt genèrica i superficial del que és realment una construcció arquitectònica.

La segona definició, "l'arquitectura és qualsevol resta de construcció humana", implica una visió confusa, ja que es barregen conceptes d'arquitectura i arqueologia. Un 3,5% del professorat ha escollit aquesta resposta. El concepte de restes s'atribueix habitualment a allò que queda del que va ser una obra o construcció: un tros de mur, el fonament d'una vivenda, les teules d'un sostre, un tros de biga, el caneló d'una clavaguera, la secció d'un arc...elements que són objecte d'estudi de la ciència arqueològica.

La tercera definició, escollida per un 18% del professorat, és la que implica la construcció d'edificis per ser habitats per les persones: "l'arquitectura es refereix als edificis, és a dir, als espais construïts i delimitats per uns murs, per poder ser habitats i ocupats per les persones". Aquesta seria la definició més ajustada al fet arquitectònic. En aquest ítem es marquen els límits entre el que és una obra arquitectònica i una obra d'enginyeria. Els límits estan precisament en la capacitat que té l'objecte arquitectònic per esdevenir la seu i l'escenari de la vida humana, diferenciant-se així d'aquelles construccions que no tenen aquesta finalitat o que són restes arqueològiques.

El quart ítem dóna una visió imprecisa entre el que és arquitectura i urbanisme: "l'arquitectura és el conjunt d'edificacions, carrers i places d'un poble o ciutat". Aquesta categoria presenta una conceptualització de l'arquitectura barrejada amb l'urbanisme. S'ha d'entendre l'objecte arquitectònic com a obra diferenciada del resta del conjunt urbà. Un 2,5% del professorat ha escollit aquesta resposta.

La cinquena categoria, escollida per un 33% del professorat, és el calaix de sastre on van a parar les respostes d'aquells professors que no tenen clar el concepte del que és arquitectura i s'escuden dient que tot el que s'ha dit abans ja està bé com a definició: "arquitectura poden ser totes les definicions anteriors". En aquest cas, s'observa una falta de definició en les idees del professorat enquestat i una actitud poc reflexiva sobre el fet arquitectònic.

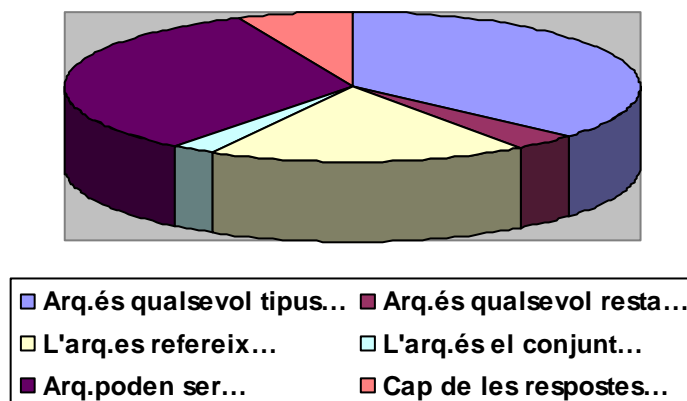
La categoria *d'altres* deixa la porta oberta a altres possibles definicions, encara que és del tot clar que el veritable concepte d'arquitectura es troba en la tercera categoria de la taula. Així, el 6,5% de professors que han escollit altres opcions, denoten també una falta d'idees i conceptes clars sobre l'arquitectura.

La taula i el gràfic següent il·lustren aquestes respostes:

QUADRE 37: PREGUNTA 1. DEFINICIÓ D'ARQUITECTURA

Quina definició penses és més encertada sobre el <i>què és arquitectura</i> .	
1. Arquitectura és qualsevol tipus de construcció humana.	36,5%
2. Arquitectura és qualsevol resta de construcció humana.	3,5%
3. L'arquitectura es refereix als edificis, és a dir, els espais construïts i delimitats per uns murs, per poder ser habitats i ocupats per les persones.	18%
4. L'arquitectura és el conjunt d'edificacions, carrers i places d'un poble o ciutat.	2,5%
5. Arquitectura poden ser totes les definicions anteriors.	33%
6. Cap de les respostes anteriors trobo encertada.	6,5%
Total de percentatge	100%

QUADRE 38: PREGUNTA 1. DEFINICIÓ D'ARQUITECTURA

S'ha pogut observar que un 18% del professorat ha donat la resposta més precisa i que una gran majoria de professors no tenen clar el concepte

d'arquitectura; mostren confusió en la seva definició i confonen l'obra arquitectònica amb altres construccions o àrees del coneixement com l'enginyeria, l'arqueologia o l'urbanisme.

A continuació s'analitza la imatge i conceptualització que tenen els professors sobre el què és patrimoni arquitectònic. Per fer-ho, es descriu les respostes de la pregunta núm. 3⁵⁹.

Un 12,5% del professorat ha escollit la primera definició de patrimoni arquitectònic: "entenc com a patrimoni arquitectònic aquells edificis i conjunts arquitectònics del passat que destaquen per la seva qualitat artística, tècnica i material". Aquesta definició denota una visió monumentalista i artística del concepte. És una visió restringida a aquells tipus d'edificis que destaquen per la seva qualitat formal, estilística i tècnica. La definició dissenyada per la investigació és del tot conservadora i restrictiva sobre el terme *patrimoni arquitectònic*. Com s'ha comentat en capítols anteriors, al llarg del segle XX el concepte d'allò que és patrimoni s'ha anat ampliant a edificis que en el segle XIX no gaudien d'aquest tracte.

La segona definició, escollida per un 8,5% dels professors, implica una visió il·limitada del concepte: "entenc com a patrimoni arquitectònic tots i qualsevol dels edificis, conjunts arquitectònics o restes construïdes en el passat". En aquest cas, qualsevol tipus d'edificis o restes han de gaudir d'aquesta consideració. Si la primera visió és molt restrictiva, aquesta no defineix els límits del concepte.

La tercera definició és aquella que millor representa el que avui en dia s'entén com a patrimoni arquitectònic: "entenc com a patrimoni arquitectònic aquells edificis i conjunts arquitectònics del passat que són significatius per la societat pels seus valors històrics, culturals i emblemàtics". Aquesta categoria estableix com a patrimoni aquells edificis o conjunts arquitectònics que per la seva naturalesa històrica i cultural són considerats una herència valuosa per la societat. Aquesta ha sigut la definició escollida per tres quartes parts del professorat.

---

⁵⁹ Pregunta núm. 3: *Amb quina d'aquestes definicions estàs més d'acord*. Veure la pregunta completa a l'annexe II, pàg. 731.

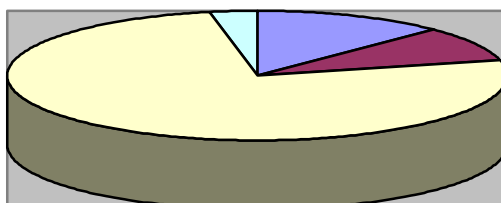
Una minoria dels professors s'han mostrat contraris a qualsevol tipus de definicions anteriors: "no estic d'acord amb cap afirmació anteriors".

El següent quadre i gràfic il·lustren les seves respostes:

QUADRE 39: PREGUNTA 3. DEFINICIÓ DE PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Amb quina d'aquestes definicions estàs més d'acord.	
1. Entenc com a patrimoni arquitectònic aquells edificis i conjunts arquitectònics del passat que destaquen per la seva qualitat artística, tècnica i material.	12,5%
2. Entenc com a patrimoni arquitectònic tots i qualsevol dels edifices, conjunts arquitectònics o restes construïdes en el passat.	8,5%
3. Entenc com a patrimoni arquitectònic aquells edificis i conjunts arquitectònics del passat que són significatius per la societat pels seus valors històrics, culturals i emblemàtics.	76%
4. No estic d'acord amb cap afirmació anterior.	3%
Total del percentatge	100

QUADRE 40: PREGUNTA 3. DEFINICIÓ DE PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

■ Edificis i conjunts arq.del passat que destaquen...
■ Tots i qualsevol dels edificis...
■ Edificis i conjunts.arq.del passat que son significatius
■ No estic d'acord amb cap afirmació...

Com es pot observar les respostes donades sobre la conceptualització del què és patrimoni arquitectònic posen en evidència que la majoria del professorat té les idees clares i precises al respecte; cas contrari a la conceptualització de què és arquitectura, on el professorat mostra idees confuses i imprecises sobre el terme.

I, quins són els aspectes que valoren els professors del patrimoni arquitectònic? Per saber-ho, el qüestionari presenta el cas del Palau Sant Jordi i algun monestir medieval benedictí de Catalunya.

La majoria de municipis i ciutats tenen edificis considerats com a patrimoni arquitectònic. Aquests edificis són valorats pels ciutadans per diferents motius: per la seva capacitat de generar sentiments, d'afermar la identitat, per ser útils a la societat, perquè permeten conèixer la història de la ciutat, per la seva capacitat per generar riquesa i guanys, etc. Els professors com a individus socials tenen les seves idees al respecte.

El Palau Sant Jordi, paradigma de l'arquitectura barcelonesa més contemporània, és un edifici en el que es poden puntuar tots els aspectes esmentats. A través de l'anàlisi de les respostes de la pregunta núm. 11⁶⁰ es pot conèixer quins aspectes valora més el professorat. S'analitzen les dades fent dos grups: per una banda aquelles categories que més d'un 50% dels professors ha escollit el grau de *molt-bastant d'acord*. Per una altra banda, aquelles categories que més d'un 50% del professorat ha marcat com a *poc-gens d'acord*.

QUADRE 41: PREGUNTA 11. VALORS DEL PALAU SANT JORDI DE BCN

El Palau Sant Jordi és important per la ciutat de Barcelona. ¿En quin grau estàs d'acord?		
	Molt / Bastant	Poc / Gens
1. Per la seva bellesa i disseny	81,9%	18,1%
2. És un símbol i emblema de BCN	64,4%	35,6%
3. És un espai "viu" i útil	82,7%	17,3%
4. Pels beneficis econòmics	17,2%	82,8%
5. Dóna informació històrica	48,2%	51,8%

a) Com il·lustra la taula anterior, els ítems més ben puntuats en la graduació de *molt-bastant d'acord*, han sigut el núm. 3, 1, 2. A partir de l'anàlisi de les

⁶⁰ Pregunta núm. 11: *El Palau Sant Jordi és important per la ciutat de Barcelona. ¿En quin grau estàs d'acord?* Veure la pregunta a l'annexe II, pàg. 733

dades, s'observa que més de tres quartes parts dels professors estan *molt-bastant* d'acord en que el Palau Sant Jordi és important per la ciutat perquè “és un espai viu i útil” i per “la seva bellesa i disseny”. La primera categoria mostra la valoració que es fa de l'edifici per la seva capacitat de generar sentiments de plaer, gaudir la bellesa i contemplació d'un objecte estètic. La tercera categoria valora l'edifici per la seva capacitat de ser útil a la societat. Així, es pot veure com el professorat valora sobre tot els aspectes funcionals i estètics del Palau Sant Jordi. El percentatge de professors que estan *molt-bastant* d'acord disminueix quan es valora el Palau Sant Jordi perquè “és un símbol i emblema per la ciutat” En aquest cas, un 64,4% de professors ha puntuat l'ítem. S'observa que els edificis més contemporanis no tenen el mateix potencial emblemàtic i simbòlic pels professors que els de períodes més pretèrits.

b) Els ítems més puntuats en la graduació *poc-gens d'acord* han sigut el núm. 5 i 4. La meitat dels professors estan poc-gens d'acord en la capacitat que té el Palau Sant Jordi per “donar informació històrica” i crear coneixements històrics. Pot sorprendre aquest resultat, ja que com a professors gairebé està dividida la seva opinió en un 50%. Majoritàriament el professorat no valora el Palau Sant Jordi com a font de coneixement històric. La idea de font i patrimoni està més vinculada a edificis de temps passats. I encara menys, es valora el Palau Sant Jordi per la seva capacitat de generar riquesa i “beneficis econòmics per la ciutat”. Un 82,8% dels professors està poc-gens d'acord en aquest aspecte.

A l'actualitat totes les institucions, ja siguin públiques o privades, de caràcter cultural, empresarial o polític, han descobert l'enorme potencial que té el patrimoni cultural com a agent econòmic generador de riquesa. Però el professorat puntua ben poc aquest valor del Palau Sant Jordi. El Palau Sant Jordi, prototip de l'arquitectura urbana més contemporània, és valorat majoritàriament pel professorat pel seu potencial d'ús social, artístic i emblemàtic; es valora notablement menys la seva condició de font i objecte de la història més recent, i no se li reconeix gairebé la seva capacitat per generar riquesa a la ciutat.

En el cas de la valoració que es fa d'un edifici religiós medieval, els resultats varien respecte al Palau Sant Jordi.

S'analitzen a continuació, les dades de la pregunta núm. 12⁶¹ fent dos grups: per una banda els que puntuen la graduació *molt-bastant d'acord* i per una altra banda els que remarquen la resposta *poc-gens d'acord*. La següent taula il·lustra les respostes donades pels professors:

QUADRE 42: PREGUNTA 12. VALORS MONESTIR MEDIEVAL

Pensa en algun monestir benedictí del patrimoni arquitectònic català (Sant pere de Rodes, Poblet, Santes Creus...) ¿quins aspectes t'interessen més?		
	Molt / Bastant	Poc / Gens
1. Les tècniques i materials	88,7%	11,3%
2. Les formes, estil artístic	97,9%	2,1%
3. Els espais, dependències	87,2%	12,8%
4. Les funcions socials dels espais	92,3%	7,7%
5. Construcció i origen de l'edifici	91,8%	8,2%
6. Evolució i canvis en el temps	74,4%	25,6%
7. Darreres restauracions	35,9%	64,1%
8. Continguts simbòlics, religiosos	87,7%	12,3%

Els ítems recullen diferents aspectes que són significatius pel professorat i mostren la concepció que tenen del patrimoni arquitectònic. Uns ítems són de clar caràcter formalista-estètic (núm. 1, 2, 3); altres, de contingut històric (núm. 4, 8) i altres fan referència a la biografia i evolució de l'edifici (núm. 4, 5, 6, 7).

a) Els ítems més puntuats en la graduació *molt-bastant d'acord*, i en aquest ordre són el núm. 2, 4, 5, 1, 8, 3, 6.

⁶¹ Pregunta núm. 12: *Pensa en algun monestir benedictí català*. Veure la pregunta a l'annexe II, pàg. 734.

En una franja que oscil·la entre un 87,7% i un 97,9%, la majoria dels professors manifesten que estan *molt-bastant interessants* en aspectes com “les formes i l’estil artístic”, “les funcions socials dels espais”, “la construcció i origen de l’edifici”, “les tècniques i materials”, “els continguts simbòlic” i “els espais i dependències”. Amb un percentatge menor de respostes, un 74,4% dels professors considera *molt-bastant interessant* “l’evolució i canvis en el temps”.

b) L’ ítem més puntuat en la graduació *poc-gens d’acord* ha sigut el núm. 7. Un 64,1% del professorat diu que l’interessa *poc-gens* els aspectes de les “darreres restauracions” que ha patit l’edifici.

Es pot induir d’aquests resultats que la gran majoria de professors mostren un elevat interès pels aspectes formals-artístics, els aspectes tècnics i la funció de les dependències del monestir. S’interessen en menor grau pels aspectes biogràfics de l’edifici. I majoritàriament mostren un desinterès per les qüestions que afecten a la problemàtica de la restauració de l’edifici.

El professorat mostra una clara concordància entre allò que coneix i allò que valora i dóna significat. En la ment del professor sembla que no està present el problema didàctic que es deriva de tota obra de restauració. La majoria de materials pedagògics que editen aquests centres fan referència precisament als aspectes més puntuats pel professorat. En aquest materials hi ha poques activitats didàctiques sobre els processos de canvi, les transformacions que ha patit l’edifici o els criteris emprats en les darreres intervencions. La informació necessària sobre la cirurgia que s’aplica als edificis patrimonials, rarament surt a la llum pública i generalment no s’informa als usuaris docents sobre aquestes qüestions. Els aspectes que més rellevància donen els docents són aquells que més coneix a través dels materials pedagògics, de la bibliografia, dels llibres de text, etc.

Es pot inferir que el professorat, en desconèixer les qüestions biogràfiques i els diferents criteris restauracionistes del patrimoni arquitectònic, no ho destaca com a significatiu.

Interessa conèixer el possible perfil dels professors que han assenyalat que els interessa *molt/bastant* els aspectes sobre les “darreres restauracions” de l’edifici. Identificar aquests individus ajuda a saber quin tipus de professors

estan interessats i puntuen significativament aquests aspectes⁶². De la correlació de dades⁶³ s'observa petites diferències percentuals entre els sexes de la mostra i els professors que manifesten interès per les darreres restauracions de l'edifici. Les dones manifesten un grau d'interès lleugerament superior al col·lectiu masculí. En apartats anteriors, la investigació no ha detectat cap diferència en el grau de coneixements segons el sexe. En aquest apartat que s'analitzen els interessos, sí que s'observa que el sexe marca una petita diferència, encara que els resultats no poden ser concluent.

Es pot afirmar i corroborar de nou, que no es pot establir un perfil concret del professorat que mostra interès pels aspectes evolutius i les restauracions en el patrimoni ni en funció de la formació inicial o l'antiguitat docent.

4.2.3.2. Opinions sobre el patrimoni arquitectònic com a font històrica

Aquesta variable descriu les idees i opinions que tenen els professors del patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric. Les preguntes del qüestionari que recullen aquests aspectes són la núm. 7, 8, 9, 19b.

Com es pot observar en el següent quadre, la pràctica totalitat del professorat opina i considera que el patrimoni arquitectònic és una font històrica. La unanimitat en les seves respostes és absoluta.

QUADRE 43: PREGUNTA 7. LA FONT ARQUITECTÒNICA

Consideres que el patrimoni arquitectònic és un tipus de font per l'ensenyament de la història i les ciències socials?		
<i>Categories</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Freqüència</i>
Sí	98%	196
No	0%	0
No ho tinc clar	2%	4
<i>Total</i>	100%	200

⁶² Veure la taula de correlació núm. 18, annexe III, pàg. 750

⁶³ Per analitzar la correlació de dades, s'ha optat per agrupar l'antiguitat docent en: *més de 20 anys* o *menys de 20 anys*. En cap cas les respostes són significatives ni manifesten cap diferència a destacar.

Les categories de la pregunta són ben clares. Els que consideren que el patrimoni arquitectònic sí és una font de coneixement històric són el 98% de la població enquestada. No hi ha cap enquestat que consideri que el patrimoni arquitectònic no és una font històrica. Hi ha un 2% dels enquestats que no té una idea clara. El professorat considera i creu que el patrimoni arquitectònic és una font de coneixement històric. En l'anàlisi posterior de la investigació, es podrà veure i confirmar si hi ha correspondència entre el que pensa i opina el professorat i la seva pràctica docent.

Si el patrimoni arquitectònic es considerat com a font històrica, cal ara analitzar l'opinió del professorat sobre el comentari i anàlisi de la font. El quadre de la pregunta núm. 8⁶⁴ mostra els resultats al respecte:

QUADRE 44: PREGUNTA 8. COMENTARI DE LA FONT ARQUITECTÒNICA

Segurament amb la font escrites ensenyes als alumnes a fer el "comentari de text" per obtenir informació històrica. ¿Creus que s'hauria d'ensenyar l'alumne a obtenir informació històrica a partir del comentari i anàlisi del patrimoni arquitectònic?		
Categories	Percentatge	Freqüències
Sí	94,5%	189
No	0,5%	1
No ho tinc clar	5%	10
Total	100%	200

Aquesta és una pregunta on els enquestats manifesten les seves idees i intencions. És una declaració d'intencions entre el que pensen que hauria de ser i el que realment fan a les classes, com es podrà analitzar més endavant. En aquesta pregunta ha disminuït lleugerament el percentatge dels que creuen que el patrimoni arquitectònic és una font històrica i els que diuen que cal fer la crítica i el comentari com a tal. Augmenta el número d'indecisos que no tenen clara la resposta. A la llum dels resultats es pot dir que majoritàriament el professorat de la mostra considera que el patrimoni és una font i que cal ensenyar a fer el comentari als alumnes.

⁶⁴ Veure la pregunta núm. 8 a l'annexe II, pàg. 732

És necessari fer preguntes a la font que permetin obtenir informació històrica. Del tipus de preguntes que se li formulin s'obtenen continguts i coneixements diferents. Les preguntes poden ser moltes i els professors així ho manifesten. El quadre 49 il·lustra les respostes de la pregunta núm. 9⁶⁵ del qüestionari:

QUADRE 45: PREGUNTA 9. PREGUNTES A LA FONT ARQUITECTÒNICA

¿Quin tipus de preguntes pots fer a un edifici o conjunt arquitectònic per obtenir informació històrica?	
1. Quin era el seu context històric?	57,2%
2. Amb quina finalitat es va construir l'edifici?	53,1%
3. Quina era la funció de les seves dependències?	52,6%
4. Quins materials es van fer servir?	43,8%
5. Quines són les característiques del seu estil?	39,7%
6. Qui el va construir?	38,1%
7. Amb quines tècniques es va construir?	34%
8. Quins són els elements formals?	26,8%
9. Qui va encarregar l'obra?	22,7%
10. Quan es va construir?	22,2%
11. On es va construir?	13,9%
12. Com es va finançar l'obra?	10,3%
13. Quin és el seu ús a l'actualitat?	8,2%
14. Quina és la seva significació i simbologia?	8,2%
15. Com són els seus espais?	6,7%
16. Com ha evolucionat l'edifici al llarg del temps?	6,2%
17. Quina és la tipologia de l'edifici?	6,2%
18. Quin és el seu estat de conservació?	4,1%
19. Com s'ha restaurat l'edifici?	3,1%
20. Qui l'ha restaurat?	0%
21. Qui ha encarregat les obres de restauració?	0%
22. Altres opcions	6,2%

⁶⁵ Veure la pregunta núm. 9 a l'annexe II, pàg. 733

En ser una pregunta de resposta oberta, el ventall és molt ampli. La investigació ha classificat les respostes i ha creat 21 ítems.

Com es pot observar, hi ha tipus de resposta que han tingut una representació percentual que sobrepassa el 50%. Entre un 57,2% i un 52,6% destaquen respostes del tipus “quin era el seu context històric?”, “amb quina finalitat es va construir?” i “quina era la seva funció?”. Totes aquestes respostes denoten l'interès del professorat pels aspectes funcionals i històrics que justifiquen l'existència de l'edifici.

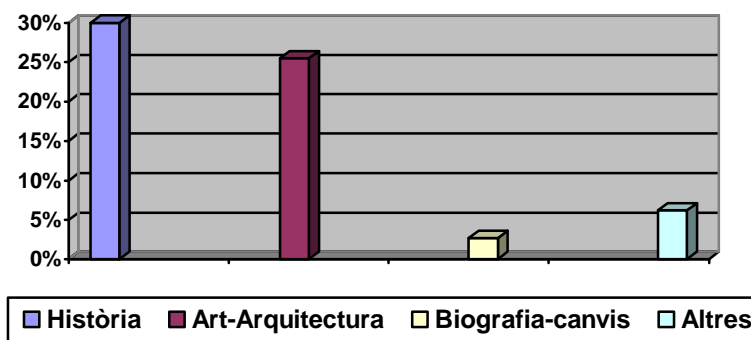
Amb valors una mica inferiors, valors que no arriben al 50% es troben aquelles respostes representades entre un 43,8% i un 34%. Es fa referència als “materials de construcció”, “l'estil artístic”, “l'autor de l'obra”, i les “tècniques constructives”. Tots aquests aspectes tenen una clara relació amb els continguts de la història de l'art.

Amb valors que oscil·len entre el 26,8% i el 10,3% hi ha les respostes que fan referència a qüestions artístiques i històriques. Algunes són sobre continguts de tipus artístic i formal, com “quin són els elements formals?” i altres fan referència a aspectes històrics del propi edifici com “qui va encarregar l'obra?”, “quan es va construir?”, “on es va construir?” o “com es va finançar l'obra?”. Amb valors percentuals inferiors al 10%, es troben les respostes de contingut molt divers, com: “quin és el seu ús actualment?”, “quina és la seva significació?”, “com són els seus espais?”, “com ha evolucionat al llarg del temps?” i “la seva tipologia”. Els percentatges més baixos són aquells que fan referència als aspectes de l'estat de conservació i les obres de restauració, precisament aquelles preguntes del tot indispensables per poder donar un tractament a l'edifici com a font de coneixement històric. Pocs professors s'han formulat preguntes com “quin és el seu estat de conservació?” o “com s'ha restaurat?”. Cap professor s'ha formulat preguntes sobre qui l'ha restaurat o qui ha encarregat les obres de restauració.

Davant la varietat de respostes que han donat els individus de la mostra, la investigació les ha agrupat en quatre categories. El valor percentual de cada categoria s'ha calculat en proporció al valor dels ítems corresponents agrupats.

QUADRE 46: PREGUNTA 9. CONTINGUTS A TREBALLAR DE LA FONT

<i>Continguts a treballar</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüència</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
a. Història	1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 13	466 sobre 1600	30%
b. Art i Arquitectura	4, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 17	395 sobre 1600	25,5%
c. Biografia. Evolució i canvis de l'edifici.	16, 18, 19, 20, 21	26 sobre 1000	2,7%
d. Altres	22	12 sobre 200	6,2%

QUADRE 47: PREGUNTA 9, CONTINGUTS A TREBALLAR DE LA FONT

Els ítems que fan referència a preguntes sobre continguts d'història han sigut els més seleccionats pels professors de la mostra enquestada: "context històric", "finalitat", "funció", "client", "quan es va construir", "on es va construir", "finançament", "l'ús a l'actualitat". En segon lloc, els professors han seleccionat els ítems que fan referència a preguntes sobre continguts d'història d'art i arquitectura: "materials de construcció", "característiques de l'estil", "arquitecte-constructor", "tècniques", "elements formals", "significació i simbologia", "configuració dels espais", i la "tipologia".

En tercer lloc, i amb un descens considerable de percentatge hi ha les preguntes sobre la biografia i canvis de l'edifici: "evolució al llarg del temps", "estat de conservació", "criteris de restauració", "qui l'ha restaurat". Els ítems núm. 20 i 21 no han sigut seleccionats per cap professor.

A l'hora de fer la crítica i comentari de l'edifici com a font històrica es recorda que és del tot necessari avaluar aquests aspectes. Com s'ha vist en l'anàlisi de

la pregunta núm. 10 del qüestionari, el professorat no té en compte els aspectes sobre aquests temes i dona per fet que l'edifici és autèntic. A qualsevol edifici que sigui utilitzat com a font històrica cal formular-li preguntes relacionades amb l'evolució, les restauracions i les finalitats d'aquestes intervencions. Finalment, un 6,2% de professors ha optat per assenya-*lar altres opcions*, que queden fora de l'anàlisi en no estar especificades.

Interessa correlacionar les variables externes com el sexe, titulació inicial i antiguitat docent amb els resultats de la pregunta núm. 9, per poder identificar i conèixer millor el perfil dels professors que han fet referència a continguts vinculats amb la biografia, canvis i evolució de l'edifici. Dels professors que sí han formulat aquestes preguntes val la pena observar en quina proporció es distribueixen⁶⁶.

S'observa que els percentatges per sexes i anys en la docència no són en absolut significatius ja que es corresponen amb bastant exactitud a la mateixa mostra enquestada.

Sí s'observen diferències, però, quant al tipus de titulació inicial. Si es recorda les dades percentuals dels professors de la mostra (llicenciats, 97,5% i diplomats, 2,5%) els professors que són diplomats sobrepasen en deu punts als professors que són llicenciats en quant a la conceptualització de l'objecte arquitectònic i les preguntes formulades sobre la biografia i evolució de l'arquitectura. Aquesta dada mostra una millor conceptualització del fenomen arquitectònic entre els professors diplomats que entre els llicenciats, fet que es pot justificar pel seu millor nivell de formació en pedagogia i didàctica.

Com s'ha analitzat en línies anteriors, les preguntes que se li poden fer a un edifici històric són moltes i depenen en gran part de la formació que té el professor i de les seves idees i concepcions sobre el patrimoni arquitectònic.

Els criteris d'elecció d'un edifici són un element d'anàlisi que permeten observar quines idees i representacions tenen sobre aspectes fonamentals del patrimoni.

Si el patrimoni arquitectònic és una font històrica els arguments sobre l'autenticitat haurien de ser un aspecte bàsic a tenir en compte per part del professor. L'originalitat dels materials o la no evolució de l'edifici no són els

---

⁶⁶ Veure taula de correlació núm. 19, annexe III, pàg.751

critèris que avalen l'autenticitat de l'obra arquitectònica. Es pot considerar com autèntic aquell edifici que ha sigut restaurat seguint uns criteris científics i documentals que avalen l'obra d'intervenció.

S'analitzen ara les respostes de la pregunta 19b⁶⁷ que il·lustren els arguments donats pels professors a l'hora d'escollir un edifici. És molt significatiu que un 35% de professors no ha donat cap resposta o l'han evadit donant arguments com “tots són autèntics” o “no hi ha d'autèntics”: aquest tipus de resposta és una fugida per no dir res en concret. El quadre següent mostra els resultats de la pregunta:

QUADRE 48: PREGUNTA 19b. MOTIUS ELECCIÓ EDIFICI

Per què has escollit aquest edifici?			
1. Reflecteix fidelment una època històrica	26%	8. Edifici ben restaurat	5%
2. Representatiu d'un estil	16,5%	9. És fàcil d'interpretar	2,5%
3. No ha patit canvis ni modificacions en el temps.	14%	10. Està ben conservat	0,5%
4. Per la qualitat artística i tècnica	11%	11. No respon la pregunta	27%
5. Em desperta sentiments i emocions	9,5%	12. Tots són autèntics	5,5%
6. És emblemàtic	8%	13. No hi ha d'autèntics	2,5%
7. És original, singular, únic	5,5%	14. Altres opcions	3%

Com s'observa, més d'una quarta part del professorat argumenta la seva elecció dient que “reflecteix fidelment una època històrica”. Aquest argument està molt relacionat amb una visió sincrònica de l'arquitectura, entenent aquesta com a obra començada i acabada en un mateix període històric. Això, però, no aclara perquè il·lustra de manera fidel una època.

Un 16,5% de la mostra justifica la seva elecció per criteris artístics en argumentar que “es representatiu d'un estil”. De les dades es pot observar la seva visió de l'arquitectura com a objecte d'art acabat i finit.

Per un 14% del professorat l'edifici en qüestió “no ha patit canvis ni transformacions”, i un 11% manifesta que ho ha escollit “per la seva qualitat

⁶⁷ Pregunta núm. 19b: *Per què has escollit aquest edifici?* Veure annexe II, pàg. 736

artística i tècnica”. La visió estètica i estàtica de l’arquitectura es va observant en totes les respostes analitzades. Aquest tipus de respostes reflecteixen una concepció del patrimoni congelat en el temps, una concepció que busca sempre una unitat primigènia i estàtica de l’objecte arquitectònic.

Un 17,5% del professorat argumenta l’autenticitat de l’edifici escollit per criteris empàtics, sentimentals i identitaris: “em desperta sentiments i emocions” o “es emblemàtic”. Justificar l’autenticitat d’una font en base a les emocions personals impedeix una visió imparcial i objectiva de l’objecte arquitectònic per poder ser utilitzat com a font de coneixement històric. Els arguments de tipus emocional dificulten una visió objectiva del patrimoni com a eina científica per ensenyar història.

Un 5,5% del professorat ha donat arguments relacionats amb l’estat actual de l’edifici, el seu estat de conservació i la manera com s’ha fet la restauració. Així, es pot dir, que sols un percentatge molt baix dels professors vinculen aquests aspectes amb la utilització del patrimoni com a font històrica i reflexen una concepció més dinàmica de l’objecte arquitectònic.

Un 2,5% ha utilitzat com a argument “és fàcil d’interpretar”, frase que denota un rerafons didàctic i docent. En molts casos la dificultat d’interpretar l’arquitectura és un obstacle pel seu ús en l’ensenyament.

Amb aquestes dades es pot dir que majoritàriament el professorat reflecteix unes idees i una concepció de l’autenticitat en el patrimoni arquitectònic vinculada a la no evolució dels edificis. El professor vol il·lustrar aspectes artístics i del context històric de l’edifici en una època congelada en el temps. Una minoria de professors han donat arguments relacionats amb l’estat de l’edifici i la manera com s’ha restaurat.

Així es pot observar que majoritàriament tenen una concepció estàtica i fòssil del patrimoni arquitectònic com a font històrica. Aquesta visió del patrimoni i la seva autenticitat mostren la influència de la formació acadèmica rebuda, formació basada en una concepció violetiana de l’arquitectura històrica.

Per fer més significatives les respostes s’han reagrupat en funció del perfil dels seus arguments⁶⁸.

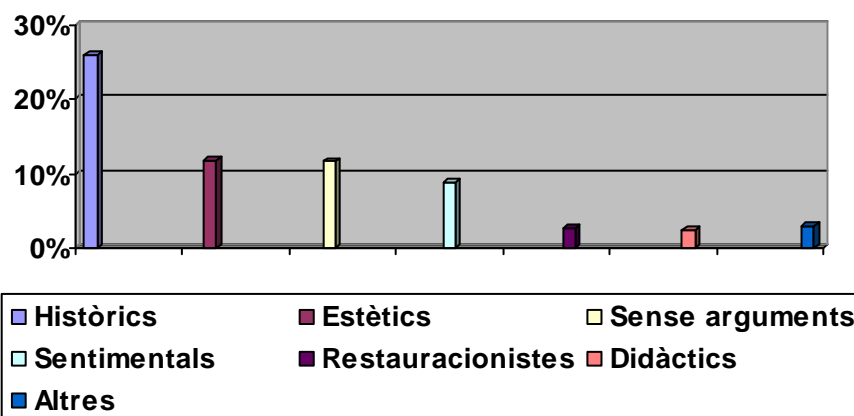
⁶⁸ Per poder fer l’agrupació, de nou s’ha aplicat la fórmula de la proporcionalitat.

Uns arguments fan referència a aspectes històrics; altres, a aspectes estètics i formals. També apareixen arguments sobre les identitats i sentiments. Altres, els menys, a aspectes interns i evolutius de l'edifici.

QUADRE 49: PREGUNTA 19b. ARGUMENTS ELECCIÓ

<i>Els seus arguments</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüència</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
Històrics	1	52 sobre 200	26%
Estètics- Estàtics	2, 3, 4, 7	94 sobre 800	11,8%
Sense arguments	11, 12, 13	70 sobre 600	11,7%
Sentimentals-identitaris	5, 6	35 sobre 400	8,8%
Restauracionistes Conservacionistes	8, 11	11 sobre 400	2,8%
Didàctics	9	5 sobre 200	2,5%
Altres arguments	14	6 sobre 200	3%

QUADRE 50: PREGUNTA 19b. ARGUMENTS ELECCIÓ

El professorat ha donat respostes sobre l'autenticitat vinculades a una concepció estètica i estàtica del patrimoni arquitectònic, amb arguments com la "puresa d'estil", la "unitat estètica", la "no evolució de l'edifici", la "qualitat artística", o "l'originalitat i singularitat d'aquest". De nou emergeix la idea que és autèntic aquell patrimoni que manté una unitat de llenguatges i es troba en estat fòssil.

4.2.3.3. Valoració del patrimoni arquitectònic

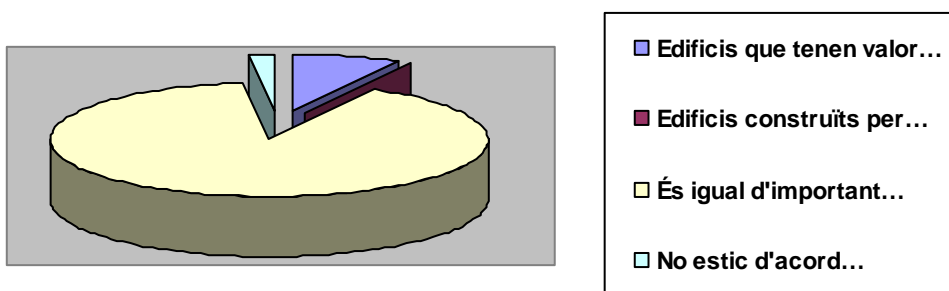
Aquesta variable es manifesta a les preguntes núm. 2, 4, 5, 6a, 6b, 13, 14,15, 16, 32. La variable determina quines opinions i valoracions fan del patrimoni arquitectònic i quins edificis els interessen més des d'un punt de vista docent.

L'oferta patrimonial és àmplia a Catalunya. Des d'un punt de vista didàctic, els edificis patrimonials poden classificar-se segons el seu llenguatge formal i tècnic (arquitectura culta o popular); segons la seva tipologia (religiosa, militar, civil...) i també segons el període històric. Ara, s'analitzen els edificis més valorats pel professorat. El quadre següent mostra la identificació del professorat amb valoracions que afecten a l'arquitectura culta i popular⁶⁹.

QUADRE 51: PREGUNTA 2. VALORACIÓ ARQUITECTURA CULTA O POPULAR

Amb quina d'aquestes afirmacions estàs més d'acord.	
1. És important conèixer els edificis que tenen valor artístic i tècnic, construïts per arquitectes i professionals (arq. Culta)	8%
2. És important conèixer els edificis construïts per la mateixa població (arq. Popular)	0%
3. És igual d'important conèixer l'arquitectura culta que popular	90%
4. No estic d'acord amb cap de les afirmacions anteriors	2%
Total percentatges	100%

QUADRE 52: PREGUNTA 2. VALORACIÓ ARQUITECTURA CULTA O POPULAR

⁶⁹ Veure la pregunta núm. 2 a l'annexe II, pàg. 731

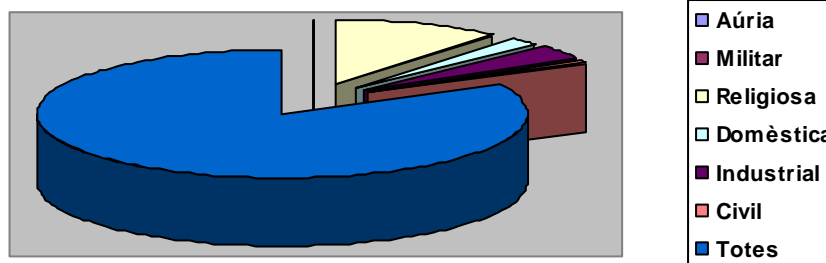
Aquesta pregunta pretén saber a quin tipus de construccions arquitectòniques li donen més valor com a eina didàctica. Un 8% manifesta que “és important conèixer els edificis que tenen valor artístic i tècnic, construïts per arquitectes i professionals”. En l’anàlisi de les variables anteriors, la tendència en les respostes sempre ha sigut destacar el valor i la importància de les obres arquitectòniques que tenen un gran interès artístic i històric, les obres més emblemàtiques i de major difusió social. Ara, en canvi, més de tres quartes parts dels professors es mostren majoritàriament d’acord en que “és igual d’important conèixer l’arquitectura culta que popular”. L’anàlisi i contrast d’aquestes dades amb les dades de les següents respostes, posa en evidència una certa disonància entre el que els professors opinen que és necessari conèixer i el que després diuen més els interessa.

I, quines tipologies d’edificis interessa més al professorat? La pregunta núm. 4⁷⁰ del qüestionari dóna llum al respecte. Més de tres quartes parts dels professors es mostren interessats per “totes les tipologies arquitectòniques”. Un 11% mostra interès per l’arquitectura religiosa. I un 3,5% per les construccions industrials.

QUADRE 53: PREGUNTA 4. TIPOLOGIA EDIFICIS QUE ELS INTERESSEN

Quin tipus d’edificis del patrimoni arquitectònic català t’interessen més especialment?	
Arquitectura aúria: palau, casa senyorial...	0,5%
Arquitectura militar: castells, torres, ciutadelles...	0%
Arquitectura religiosa: monestir, església, catedral...	11%
Arquitectura domèstica i popular: masia, vivenda...	2%
Arquitectura industrial: fàbrica, colònia...	3,5%
Arquitectura civil: auditori, mercat, estació, hospital...	1%
M’interessen totes les tipologies	82%
<i>Total de percentatges</i>	100%

⁷⁰ Pregunta núm. 4: *Quin tipus d’edificis del patrimoni català t’interessen més especialment?* Veure annexe II, pàg. 732.

QUADRE 54: PREGUNTA 4. TIPOLOGIA EDIFICIS QUE ELS INTERESSEN

De les respostes donades pels professors, la investigació observa de nou una contradicció entre el que majoritàriament manifesten és interessant conèixer i el tipus d'edificis que en altres preguntes prefereixen i visiten.

I de quin període històric els interessen especialment els edificis patrimonials? A través de la pregunta núm. 5⁷¹, els enquestats mostren el seu grau d'interès pels edificis dels diversos períodes històrics.

Gairebé tres quartes parts dels professors es mostren interessats pels edificis “de qualsevol època històrica”; un 13,5% es decanta pel “període medieval” i un 10% pels edificis del “període contemporani”. El concepte de contemporani, però, com es podrà observar en l'anàlisi de preguntes posteriors és restrictiu i es refereix bàsicament al període de la configuració industrial de Catalunya, no fent referència als edificis de la segona part del segle XX.

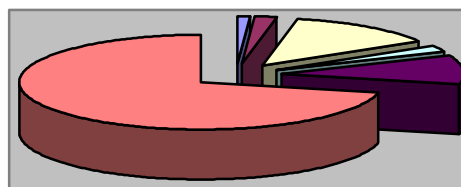
Les preferències respecte als temps prehistòric, antic i modern són gairebé nuls amb un 1% i un 2% respectivament.

El següent quadre i gràfic mostren les seves respostes:

⁷¹ Pregunta núm. 5: *De quin període històric t'interessen especialment els edificis del patrimoni arquitectònic català?* Veure annexe II, pàg.732.

QUADRE 55: PREGUNTA 5. PERÍODE HISTÒRIC QUE INTERESSA

De quin període històric t'interessen especialment els edificis del patrimoni arquitectònic català?	
Període prehistòric (construccions megalítiques)	1%
Època antiga (amfiteatre, temple, basílica...)	2%
Època medieval (monestir, castell, casa-forta, ajuntament...)	13,5%
Època moderna (caserna, convent, masia, casa senyorial...)	2%
Època contemporània (fàbrica, colònia, casa burgesa,...)	10%
M'interessen els edificis de qualsevol època	71,5%
Total de percentatges	100%

QUADRE 56: PREGUNTA 5. PERÍODE HISTÒRIC QUE INTERESSA

■ Prehistòria
■ Edat Antiga
■ Edat Mitjana
■ Edat Moderna
■ Edat Contemp.
■ De qualsevol època

Quin edifici o conjunt arquitectònic català prefereixen els professors?. A continuació s'analitzen les respostes de la pregunta núm. 6a⁷² que posa de manifest quin edifici o conjunt patrimonial català és el que més destaquen i valoren. Els edificis seleccionats pels professors posen en evidència que els docents han escollit edificis i conjunts més emblemàtics.

La investigació ha classificat les respostes obertes dels enqüestats en dos grups: *conjunt arquitectònic* i *edificis*. De les moltes respostes donades pels professors, s'ha decidit seleccionar els sis conjunts i edificis amb més percentatges de respostes.

⁷² Veure la pregunta núm. 6a a l'annexe II, pàg. 732.

Les respostes són molt disperses, no hi ha cap edifici o conjunt que destaquï de manera significativa damunt els altres. Hi ha una clara dispersió de respostes.

QUADRE 57: PREGUNTA 6a. EDIFICI CATALÀ QUE PREFEREIX

Digues el nom d'un edifici o conjunt del patrimoni arquitectònic català que com a professor d'història i CCSS t'interessa especialment.			
Conjunt arquitectònic	Percentatge	Edifici específic	Percentatge
Tarraco	9%	Santa Maria del Mar	6%
Eixample BCN	8,5%	Monestir de Poblet	6%
Barri gòtic BCN	6,5%	La Seu de Lleida	5%
Obres Gaudí a BCN	6%	La Colònia Güell	4%
Colònies Industrials	6%	Sant Climent de Taüll	3,5%
Edificis medievals	4%	Sant Pere de Roda	3,5%
Depén	7,5%	No contesta	7%

El conjunt arquitectònic que més interessa al professorat és Tarraco, seguit de l'Eixample barceloní, el Barri Gòtic, les obres de Gaudí, les colònies industrials i els edificis medievals (sense especificar)

Quant a edificis, els més assenyats són Santa Maria del Mar, el Monestir de Poblet, la Seu de Lleida, la Colònia Güell, Sant Climent de Taüll i Sant Pere de Roda.

Un 7,5% del professorat no es decanta per cap en concret i assenya-la que "depén". Un 7% del professorat no ha respòs la pregunta.

Altres opcions escollides pel professorat en un percentatge molt inferior són:

Altres conjunts arquitectònics: barri medieval de Lleida, barri medieval de Girona, ruta modernista de Reus, ciutadella ibèrica de Calafell, cellers cooperatius, esglésies romàniques de la Vall de Boí, masies catalanes, conjunt romànic de Terrassa, ruta modernista de Sitges, ciutadella ibèrica d'Ullastret i castells medievals.

Altres edificis: colònia Vidal, la Pedrera, la Sagrada Família, catedral de Tortosa, catedral de Girona, la Seu de Manresa, monestir de Santes Creus, monestir de Sant Cugat, antic vapor Aymeric (Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa), catedral de Tarragona, catedral de Barcelona, catedral de la Seu d'Urgell, església de Sant Vicenç de Cardona, església de Sant Jaume de Frontanyà, Sant Pere de Galligants, monestir de Pedralbes, pavelló Mies Van der Rohe, castell de Cardona, biblioteca Victor Balaguer i casa Batlló.

S'observen una sèrie de contradiccions en el pensament del professor entre el que seria correcte conèixer i les seves preferències:

1. Com s'ha vist en l'anàlisi de preguntes anteriors, majoritàriament manifesten interès per tot tipus d'edificis, ja siguin de gran qualitat artística i tècnica (arquitectura culta) com obra de la mateixa població (arquitectura popular). En canvi, en les respostes d'aquesta pregunta es veu que pràcticament tots els professors han seleccionat edificis emblemàtics, de gran difusió social i valor artístic, si s'exceptua el cas de les masies.

2. Majoritàriament han dit que els interessa els edificis de totes les tipologies arquitectòniques. De l'anàlisi d'aquesta pregunta es pot comprovar, però, com els edificis i conjunts seleccionats gairebé tots són de tipologia religiosa, domèstica i industrial.

3. Quant als períodes històrics, anteriorment han manifestat el seu interès pels edificis de totes les èpoques, i en aquesta pregunta es comprova que prefereixen els d'uns períodes ben concrets: període medieval, període industrial i en menor grau, període romà.

El professor *voldria conèixer* tot el patrimoni (declaració d'intencions) però escull allò que coneix, aquell tipus de patrimoni que gaudeix de major prestigi i campanyes de promoció. Les seves preferències són els barris i edificis medievals, especialment de tipologia religiosa; els edificis fabrils o vivendes del temps de la industrialització, i en menor grau, les construccions d'època romana. Com s'observa de les dades, no han escollit cap edifici de l'edat moderna.

Els professors han escollit un edifici o conjunt patrimonial que com s'ha observat respon a un patrimoni de perfil *estandaritzat*. Però, ¿quins són els seus arguments a l'hora de l'elecció?. Els motius que al·leguen per escollir l'edifici són una informació valuosa que aporta dades sobre les prioritats i criteris que dominen el seu imaginari. L'anàlisi de les respostes donades a la pregunta núm. 6b⁷³ proporcionen aquestes dades:

Més d'una quarta part dels professors de la mostra han eludit una resposta ja que o bé no l'han donat, o bé han respòs de manera molt vaga i imprecissa; és a dir, més d'un 25% de professors ha escollit un edifici però no tenen clar per quins motius els interessa.

Més de la meitat del professorat valora l'edifici escollit perquè "il·lustra aspectes històrics". Aquests aspectes poden ser de caràcter molt variat: la societat, l'economia, les tècniques constructives, la funció i ús social de l'edifici, les mentalitats, les formes de vida quotidiana, etc. L'arquitectura com ja s'ha comentat en altres apartats, permet il·lustrar aspectes i continguts històrics diversos i en funció dels objectius de la visita el professor ha d'escollir i seleccionar-los.

Un 40,5% de la mostra valora l'edifici en qüestió "per la seva bellesa i estil artístic". Aquesta valoració del patrimoni arquitectònic pels seus valors artístics denota com ja s'ha comentat, una visió de l'obra arquitectònica com a objecte estètic i aquesta visió és dominant entre el professorat. S'observa que els arguments que apareixen més freqüentment són de tipus històric i artístic.

Els arguments identitaris, emblemàtics o sentimentals apareixen amb uns valors notablement inferiors als al·ludits anteriorment. Un 15% valora els aspectes "emblemàtics i identitaris del patrimoni". El patrimoni arquitectònic esdevé un símbol de la col·lectivitat i aquesta construeix la seva identitat a través d'icones tan significatives com és el patrimoni arquitectònic.

Un 11% valora "les emocions i sentiments que li desperta". Els edificis com a objectes estètics i històrics mobilitzen sentiments i emocions en l'observador ja sigui per les seves qualitats materials i formals o per motius identitaris i culturals.

---

⁷³ Pregunta núm. 6b: *Per quins motius t'agrada i valors aquest edifici?* Veure annexe II, pàg. 732.

Els aspectes didàctics es valoren poc. Tan sols un 7,5% del professorat argumenta que va seleccionar l'edifici pels seus "aspectes didàctics" i per ser un edifici entenedor.

Una part molt minça del professorat al·lega haver escollit l'edifici perquè "reflecteix totes les èpoques". Aquests professors valoren l'edifici perquè és un testimoni de les diferents èpoques en que s'ha anat construint i reconstruint. Aquest reduït grup de professors tenen una imatge de l'edifici seleccionat com a obra construïda en diferents períodes, com a obra diacrònica i en evolució.

Amb uns percentatges irrelevants alguns professors al·leguen "el seu bon estat de conservació", el "seu ús social" i per la "simbologia i iconografia". Altres ítems no tenen pràcticament representació percentual com "conserva l'estat original", "permet practicar procediments" o "està ben restaurat". Resulta sorprenent que tan sols un individu hagi remarcat aquest aspecte com a rellevant.

El següent quadre mostra les seves respostes:

QUADRE 58: PREGUNTA 6b. MOTIUS D'AQUESTA ELECCIÓ

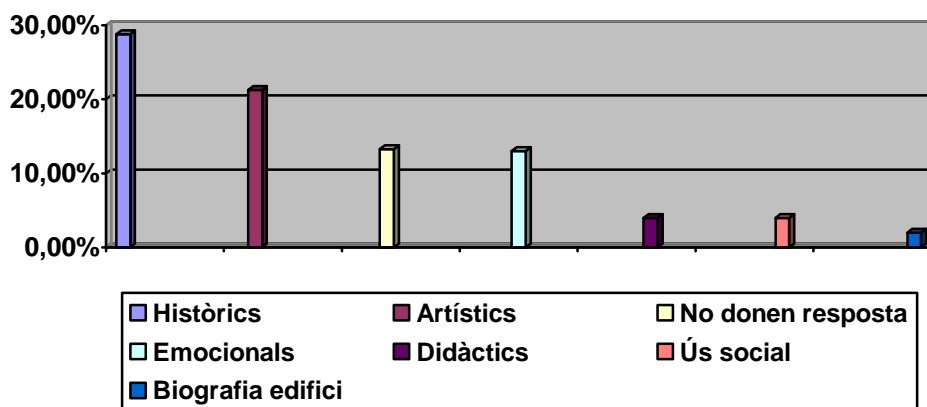
Per quins motius t'agrada i el values?			
1. Il·lustra aspectes històrics	50,5%	8. Pel seu ús social	4%
2. Per la bellesa i l'estil artístic	40,5%	9. Per simbologia i iconografia	2%
3. És emblemàtic i signicatiu	15%	10. Conserva estat original	1%
4. Em desperta sentiments	11%	11. Permet practicar procediments	0,5%
5. És didàctic i entenedor	7,5%	12. Està ben restaurat	0,5%
6. Reflecteix totes les èpoques	7%	13. No contesta	14%
7. Bon estat de conservació	4,5%	14. Altres respostes	12,5%

La investigació ha reagrupat els diferents arguments creant noves categories. Per poder calcular-ho s'ha aplicat la fórmula de la proporcionalitat en funció del número d'ítems de cada categoria.

QUADRE 59: PREGUNTA 6b. ARGUMENTS DE L'ELECCIÓ

<i>Arguments</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüències</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
Històrics	1, 6	115 entre 400	28,8%
Artístics	2, 9	85 entre 400	21,3%
No donen resposta	13, 14	53 entre 400	13,3%
Emocionals-emblemàtics	3, 4	52 entre 400	13%
Didàctics	5, 11	16 entre 400	4%
Ús social	8	8 entre 200	4%
Estat biografia edifici	7,10,12	12 entre 600	2%

El següent gràfic representa les seves respostes:

QUADRE 60: PREGUNTA 6b. ARGUMENTS DE L'ELECCIÓ

A la vista dels resultats, s'observa que en primer lloc els professorat destaca els arguments de tipus històric. En segon lloc, els professors manifesten la seva elecció pels valors artístics i formals de l'edifici.

Sorprén la xifra de professors que no manifesten arguments o no contesten. Amb percentatges notablement inferiors destaquen els arguments de tipus emotiu i emblemàtic, en considerar aquell edifici que té la capacitat de despertar-li sentiments, és emblemàtic, li agrada, gaudeix d'ell, etc.

Malgrat que a la pregunta es recorda el seu rol de professor, els arguments de tipus didàctic, tenen un percentatge de respostes molt baix.

Majoritàriament, al professorat li interessa el patrimoni com a objecte històric i artístic, però no valora les seves possibilitats com a eina didàctica.

Amb percentatges inferiors hi ha els arguments sobre la biografia i canvis de l'edifici, i els arguments de tipus pragmàtic.

De nou es pot comprovar com les qüestions que afecten a la realitat arquitectònica i biogràfica de l'edifici són continguts i arguments que el professorat no té en compte.

Com s'ha dit en altres capítols, el patrimoni arquitectònic no és un objecte neutre sinó un objecte històric carregat de connotacions culturals, polítiques i emblemàtiques.

S'han correlacionat els resultats d'aquesta pregunta amb les dades dels professors per poder identificar aquells docents que valoren com a significatiu l'estat i la biografia de l'edifici.⁷⁴

Algunes dades reafirmen el que s'ha dit en apartats anteriors. No s'observa diferència per sexes quant als aspectes que valoren els professors del patrimoni arquitectònic. Els valors percentuals dels professors home-dona que valoren els aspectes biogràfics dels edificis patrimonials corresponen als percentatges de la mostra.

De nou s'observa una major representació de mestres interessats en aspectes biogràfics i evolutius dels edificis que no pas de llicenciats. Les causes com ja s'ha esmentat poden estar en la major formació pedagògica dels diplomats.

El professor, com a individu, ha mostrat les seves preferències respecte als edificis del patrimoni arquitectònic i ha manifestat els aspectes que més l'interessen d'aquest. Com s'ha vist en els resultats del grup de discussió, el professorat acostuma a relacionar i vincular el patrimoni arquitectònic amb el fet de realitzar visites amb els alumnes. Interessa conèixer les seves opinions sobre aquestes visites.

¿El professor és partidari de realitzar visites com a activitat escolar amb els seus alumnes? La gran majoria del professorat es mostra partidari de realitzar-les i ben pocs es mostren en contra. La pregunta nº 13⁷⁵ mostra els resultats:

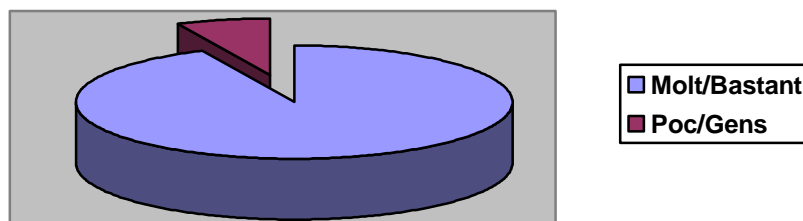
---

⁷⁴ Veure taula de correlació núm. 20. Annexe III, pàg. 751

⁷⁵ Veure la pregunta núm. 13, annexe II, pàg. 734

QUADRE 61: PREGUNTA 13. PARTIDARI DE FER SORTIDES

Ets partidari/a de fer sortides amb els alumnes per visitar el patrimoni arquitectònic?	
Sóc molt / bastant partidari	93%
Sóc poc / gens partidari	7%
Total del percentatge	100%

QUADRE 62 : PREGUNTA 13. PARTIDARI DE FER SORTIDES

Com s'observa en el quadre i el gràfic, la resposta afirmativa és unànim. La suma dels resultats que són *molt i bastant partidaris* dona una xifra d'un 92,9%. Els que no estan d'acord en un grau de *poc o gens partidari* representen un 7,1%. Així es pot dir que la gran majoria de professors que han participat en la mostra són partidaris de fer visites amb l'alumnat. Cal recordar, però, que en ser una mostra sesgada és possible que els resultats afirmatius siguin superiors als de la població total.

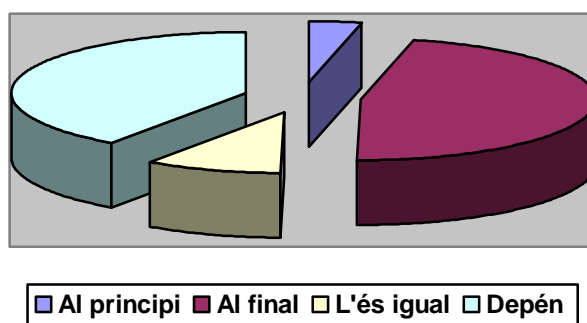
Com a activitat didàctica, les sortides es poden programar en diferents moments del procés d'ensenyament-aprenentatge: en començar un tema o en finalitzar-lo. No és irrellevant aquest aspecte, ja que porta implícites diferents concepcions i models d'intervenció didàctica.

¿Quan prefereixen fer les visites els professors? La pregunta núm. 14 il·lustra les respostes donades per la mostra de professors⁷⁶ :

⁷⁶ Veure la pregunta núm. 14 del qüestionari a l'annexe II, pàg. 734

QUADRE 63: PREGUNTA 14. QUAN PREFEREIX FER LA VISITA

En cas de programar una visita, ¿quan prefereixes fer-la?	
En començar un tema per despertar el seu interès i....	3,5%
En acabar el tema, per corroborar i il.lustrar ...	46,8%
M'és igual...	9,5%
Depén del tema, el nivell del grup...	40,2%
Total del percentatge	100%

QUADRE 64: PREGUNTA 14. QUAN PREFEREIX FER LA VISITA

El primer ítem del quadre correspon a metodologies per indagació i descoberta; permeten plantejar algun problema o enigma a l'alumnat i aquest, a partir de la inducció, arriba al coneixement històric.

El segon ítem correspon a metodologies més tradicionals de transmissió dels coneixements. L'alumne fa la visita en acabar el tema per corroborar i il·lustrar el que ja ha après anteriorment a classe.

El tercer ítem determina la indefinició del professorat. El quart ítem deixa oberta qualsevol possibilitat.

Com s'observa, gairebé la meitat dels professors, prefereixen fer la visita en acabar el tema, per corroborar i il·lustrar els continguts treballats prèviament a classe. En aquest cas, l'alumnat aplica estratègies deductives i aprofita el que ja sap per crear nous coneixements. Es pot dir que majorment el professorat prefereix les estratègies d'aprenentatge deductiu i mostra una opinió concreta.

Un 40% del professorat no es manifesta de cap manera, sinó que afegeix “depén del tema”. Aquesta resposta permet induir que l’actuació didàctica del professorat no parteix d’un plantejament procedimental clar i que el docent realitzarà la sortida en funció de circumstàncies alienes a la conceptualització del patrimoni com a font històrica.

Opina la doctoranda, que el tema que està ensenyant el professor no és el que ha de marcar la metodologia didàctica. Qualsevol tema pot ser ensenyat a través de qualsevol mètode d’ensenyament-aprenentatge.

I, és positiva o negativa l’opinió dels professors respecte a fer sortides per visitar el patrimoni arquitectònic? Les preguntes núm. 15 i 16 del qüestionari donen llum al respecte⁷⁷.

La investigació ha agrupat les categories *Molt-Bastant* i *Poc-Gens* perquè així les dades són més significatives.

A la pregunta núm. 15 les respostes tenen un elevat percentatge d’acceptació i consens. Les respostes són abrumadorament positives. Els valors positius oscil·len en una franja entre el 94,9% al 62,4%. Els valors negatius oscil·len entre 5,1% i 37,6%.

En primer lloc, s’observa que gairebé tot el professorat està *molt-bastant d’acord* que les visites serveixen per “reforçar i corroborar els continguts de classe”. Majoritàriament els professors realitzen les visites per completar i reafirmar allò que prèviament han estudiat els alumnes a l’aula. Aquest ítem posa de manifest una concepció de l’aprenentatge basat en els processos de deducció. Tan sols un 5,1% diu en aquest ítem que està *poc o gens d’acord* amb l’afirmació.

En segon lloc, un 84,4% dels professorat està *molt-bastant d’acord* que els alumnes “aprenen d’una manera empàtica” gràcies a les visites. Els alumnes estan *in situ*, en el propi escenari històric i això els permet un aprenentatge més empàtic, vivenciant l’espai, fent-se més bé a la idea de com vivien aquelles persones. La percepció i experiència de l’espai històric és més impactant i entenedor que qualsevol fotografia o imatge visualitzada a l’aula. Vivenciar les

⁷⁷ Pregunta núm. 15 del qüestionari: *Valora els aspectes positius de les visites al patrimoni arquitectònic.* Pregunta núm. 16 del qüestionari: *Valora els possibles aspectes negatius de les visites al patrimoni arquitectònic.* Veure annex II, pàg. 735

dimensions, formes, sons, espais, temperatura, paisatge...permet més fàcilment l'alumne "posar-se en la pell de...". Com diuen alguns professors "una imatge val que mil paraules".

Més de tres quartes parts del professorat està *molt-bastant d'acord* que les visites "desperden la sensibilitat dels alumnes" i d'aquesta manera aprenen a gaudir la bellesa. Aquesta valoració està basada en una interpretació i lectura estètica, pròpia de la història de l'art. En aquest cas els edificis els serveixen per il·lustrar les formes, les característiques pròpies d'un estil, etc.

Amb valors lleugerament inferiors, el professorat està *molt-bastant d'acord* que les visites al patrimoni serveixen per "fomentar valors i actituds cíviqes en els alumnes". El contacte amb la història a través dels seus testimonis, en aquest cas, el patrimoni arquitectònic, ajuda l'alumne a respectar-lo, donar-li valor, i en un futur tenir actituds a favor de la conservació i preservació del patrimoni.

Quatre de cada cinc professors de la mostra estan *molt-bastant d'acord* que les visites ajuden a "motivar l'alumne" i aquest a la vegada "s'ho pot passar bé". Qualsevol activitat didàctica diferent a la classe ordinària és un estímul per l'aprenentatge. Sortir de l'aula, despertar noves vivències, veure coses diferents, etc. fomenta l'interès de l'alumne per l'assignatura i per aprendre.

Un 70,8% del professorat està *molt-bastant d'acord* que les visites "serveixen per reforçar aspectes tutorialis". És evident que en la sortida els alumnes comparteixen moments lúdics, espais de joc, temps i activitats de treball. En les noves situacions viscudes fora de l'aula, l'alumne pot reforçar les relacions amb el grup; l'alumne que no té amics pot implicar-se en el treball del grup; la figura del professor es potencia i permet un contacte més directe i humà amb l'alumnat. Tot plegat desperta en l'alumne noves vivències en les relacions, la visió dels altres i de si mateix.

Un 66,1% dels professorats està *molt-bastant d'acord* que a través de les visites els alumnes "aprenen a estimar la història i el país". La història i el patrimoni sempre tenen un fort potencial identitari. Com s'ha comentat en capítols anteriors, a través de les diferents polítiques de conservació i restauració del patrimoni arquitectònic la societat rep un tipus de discurs històric, un conjunt d'idees i valors amb els que construeix una *representació* d'aquest passat. Qualsevol país a través de la *posta en escena* del seu patrimoni dóna una visió

i interpretació del passat històric; fomenta uns mites i col·labora en la construcció d'un imaginari col·lectiu.

Un 64,8% del professorat està *molt-bastant d'acord* que en les visites els alumnes “aprenen conceptes històrics nous”, no estudiats prèviament a classe. Aquest ítem posa de manifest una concepció favorable cap l'aprenentatge basat en la deducció.

Amb valors similars, els professors estan *molt-bastant d'acord* que a les visites els alumnes “practiquen procediments històrics” com la formulació d'hipòtesis, presa de dades, observació, etc. Aquest ítem ha sigut el menys valorat per la mostra del professorat.

De les dades anteriors es pot observar com l'ítem més ben puntuat ha sigut el que les visites “serveixen l'alumne per reforçar i corroborar els continguts estudiats a classe”, i el que menys unanimitat ha tingut és el que “practiquen procediments històrics”.

El següent quadre i gràfic mostren els resultats de la pregunta núm. 15:

QUADRE 65: PREGUNTA 15. ASPECTES POSITIUS DE LES VISITES

Valora els aspectes positius de les visites al patrimoni arquitectònic.		
	<i>Molt / Bastant</i>	<i>Poc / Gens</i>
1. Reforcen i corroboren els continguts	94,9%	5,1%
2. Aprenen de manera empàtica	84,4%	15,6%
3. Despertem la sensibilitat	79,9%	20,1%
4. Fomenten valors i actituds cíviques	78,4%	21,6%
5. Els alumnes es motiven	74,9%	25,1%
6. Reforcen aspectes tutorialis	70,8%	29,2%
7. Aprenen a estimar la història i el país	66,1%	33,9%
8. Aprenen conceptes històrics	64,8%	35,2%
9. Practiquen procediments històrics	62,4%	37,6%

De les dades s'observa una concepció majoritària entre el professorat de metodologies tradicionals d'ensenyament, basades en l'explicació i trasmisió de coneixements a l'aula, i l'aprenentatge deductiu-passiu de l'alumne.

A partir de l'anàlisi anterior, es detecta que les visites al patrimoni arquitectònic poden complir diverses funcions educatives. Aquestes, es poden agrupar en *aprenentatges disciplinars, motivació-emocions i valors ètics-cívics*.

Per il·lustrar les diverses funcions val la pena representar-ho gràficament. S'ha aplicat la fórmula de la proporcionalitat en els percentatges segons el número d'ítems de cada categoria.

QUADRE 66: PREGUNTA 15. LES VISITES FOMENTEN

<i>Les visites fomenten</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüències</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
La motivació i emocions	2, 3, 5	463 sobre 600	79,7%
Aprenentatges disciplinars	1, 8, 9	432 sobre 600	74,1%
Valors ètics i cívics	4, 6, 7	415 sobre 600	71,8%

Es pot dir que quan els professors realitzen visites al patrimoni arquitectònic esperen: en primer lloc, despertar els sentiments, emocions i motivar l'alumne; en segon lloc, reforçar els continguts i aprenentatges (sobre tot conceptuals i en un grau menor, procedimentals) de la disciplina i en tercer lloc, fomentar valors ètics, cívics i tutorials en el grup escolar.

Quant a la valoració que fan els professors dels aspectes negatius de les visites al patrimoni arquitectònic, les seves respostes són més disperses i menys unànimes que en valorar els aspectes positius. Les opinions tenen franges més àmplies d'acord i desacord. Les dades percentuals en què es mostren *molt-bastant d'acord* oscil·len en una franja que va del 78,2% al 8,4%. Les dades on mostren que estan *poc-gens d'acord* presenten una franja que oscil·la entre el 21,8% i el 91,6%.

Els resultats de la pregunta núm. 16⁷⁸ s'han agrupat en tres categories diferents per facilitar l'anàlisi:

- a. Les respostes amb unanimitat positiva.
- b. Les respostes amb unanimitat negativa.
- c. Les respostes amb valors equivalents.

a) Unanimitat positiva (*molt-bastant d'acord*).- Quasi quatre de cada cinc professors estan *molt i bastant d'acord* en els “problemes de responsabilitat civil” que se'n deriven per ells a l'hora de realitzar visites amb alumnes; amb valors similars també destaquen que estan *molt i bastant d'acord* en reconèixer “la feina extra que han de fer”. És evident que davant una sortida el professor ha d'assumir riscos i responsabilitats que excedeixen les seves funcions didàctiques-educatives i que l'organització de la sortida li comporta una feina extra.

Les activitats de formació, la implicació en diferents projectes del centre, les hores lectives, les hores de permanència, les reunions i les activitats ordinàries dels docents (preparar classes, corregir, avaluar...) impliquen una saturació en la seva agenda i en els seus ànims. Aquests dos ítems reflecteixen l'imaginari del professor en valorar els aspectes més problemàtics a l'hora de realitzar una sortida.

Així, s'observa que tres quartes parts dels professors mostren la seva preocupació per les qüestions de responsabilitat civil i manifesten el seu malestar davant la multiplicitat de tasques que han de realitzar en la seva jornada laboral.

b) Unanimitat negativa (*poc-gens d'acord*).- Una gran majoria dels professors opina que està *poc-gens d'acord* en l'afirmació que els “alumnes aprenen poc a les visites”. Aquestes dades es poden interpretar en positiu i afirmar que majoritàriament opinen que en les visites l'alumne aprèn història i ho valoren positivament. Aquest ítem vindria a reforçar preguntes i valoracions de la pregunta núm. 15.

---

⁷⁸ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 16: *Valora els possibles aspectes negatius de les visites al patrimoni arquitectònic*. Veure annex II, pàg. 735

Un 86,5% del professorat està *poc-gens d'acord* en què “es perden hores de classe”. Aquesta dada també es pot interpretar en sentit contrari, i així, afirmar que majoritàriament creuen que, en fer una sortida, no es perden hores de classe ni és una activitat buïda o innecesària. Valoren positivament la sortida com a activitat educativa, transversal i integradora.

Un 61,3% del professorat està *poc-gens d'acord* que els alumnes els “costa entendre l'arquitectura”. Sorprén aquest resultat tan optimista quan les construccions arquitectòniques, degut a la seva característica evolutiva i canviant dificulten la lectura i interpretació. El resultat denota un gran desconeixement per part del professorat de la complexitat que se'n deriva de la biografia i restauracions patides per molts edificis.

c) Valors equivalents en les respostes.- Amb uns percentatges gairebé equivalents el professorat opina que hi ha “problemes de disciplina” quan realitzen sortides. Els problemes de disciplina que ja són habituals en els centres tendeixen a agreujar-se quan els alumnes surten del recinte escolar. Davant aquest fet, el professor es planteja què ha de fer. En molts casos els alumnes més problemàtics no realitzen la sortida. Encara i així, hi ha alumnes que mostren un comportament poc adequat i això preocupa al professor.

També amb uns valors equivalents, els professors opinen que “hi ha edificis poc didàctics”. Aquesta opinió es basa en la seva experiència docent. Hi ha molts edificis que no estan ben adaptats i preparats per les visites escolars. Al professorat li preocupa el servei donat per alguns equips pedagògics i per una altra part, li preocupa que en molts edificis no hi ha cap atenció als grups escolars.

Amb valors similars es situen les respostes d'aquells professors que opinen que hi ha “problemes de logística”. Organitzar una sortida implica fer papers, demanar permisos, concertar hores, contractar els autocar, etc., tasques que venen a sumar la feina extra de tipus didàctic que ha de realitzar el professor.

Els següent quadre il·lustra les respostes donades a la pregunta núm. 16:

QUADRE 67: PREGUNTA 16. ASPECTES NEGATIUS DE LES VISITES

Valora els aspectes negatius de les visites al patrimoni arquitectònic.		
	Molt / Bastant	Poc / Gens
1. Problemes de responsabilitat civil	78,2%	21,8%
2. Feina extra pel professor	73,8%	26,2%
3. Problemes de disciplina	49,5%	50,5%
4. Hi ha edificis poc didàctics	48,7%	51,3%
5. Problemes de logística	46,9%	53,1%
6. Els costa entendre l'arquitectura	38,7%	61,3%
7. Es perden hores de classe	13,5%	86,5%
8. Aprenen poc a la visita	8,4%	91,6%

Les preguntes anteriors es basaven en sortides en general, sense especificar cap en concret. A continuació s'analitzen les seves opinions i valoracions respecte a la darrera visita que han efectuat amb un grup d'alumnes⁷⁹. Això, permet contrastar les seves idees amb la seva realitat docent del dia a dia.

Els resultats són similars a les respostes de les preguntes anteriors. En general les darreres visites són valorades positivament pels professors amb percentatges notablement superiors als negatius. La investigació ha de ser objectiva i recorda que segurament el professorat que ha participat en l'estudi sigui aquell que està més motivat pel patrimoni arquitectònic i potser el sector més reaci està poc representat en la mostra.

Els percentatges dels aspectes positius destaquen sobre els percentatges dels aspectes negatius. Gairebé tots els professors de la mostra opinen que "l'observació directa permet corroborar i reforçar els coneixements" dels alumnes. Davant aquesta unanimitat en la seva resposta es pot induir que majoritàriament els professors opinen que les visites serveixen per reforçar els aprenentatges disciplinars. Tres quartes parts dels professors destaquen que els alumnes "s'ho van passar bé i es van motivar per l'assignatura". La visita *in*

⁷⁹ Pregunta núm. 32 del qüestionari: *Recorda la darrera visita. Comenta els aspectes positius i negatius.* Veure annexe II, pàg. 739

situ serveix per reforçar els aprenentatges; l'experiència fora l'aula sempre ajuda l'alumne a motivar-se en sortir del context escolar. Amb valors notablement inferiors assenyalen que havia "un bon equip pedagògic i bona organització", que es "despertava l'empatia" o que la sortida va servir per "reforçar els aspectes tutorial".

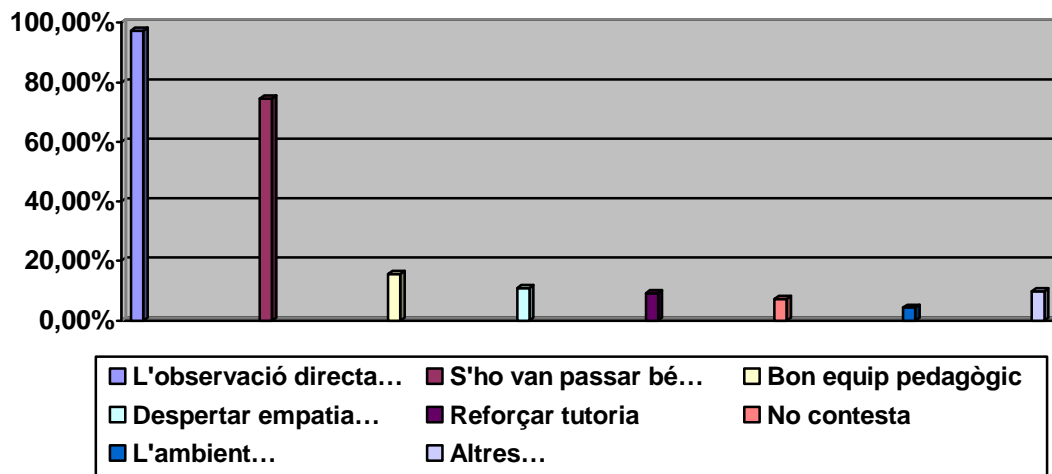
Quant als aspectes negatius de la darrera visita, al voltant d'una quarta part dels professors manifesta que no "van haver aspectes negatius". Al voltant d'un 20% destaca "el mal comportament i poc interès d'alguns alumnes"; un 12,5% es refereix a la "deficient presentació didàctica"; un 10,9% manifesta que havia "un excés de continguts per aprendre"; i un 9,8% es queixa d'aspectes ambientals com les "males condicions".

Amb valors percentuals baixos manifesten que havien "masses alumnes"; que havia "massa feina pel professor" o que "els alumnes van aprendre poc".

El següent quadre i el gràfic il·lustren les dades de la pregunta núm. 32:

QUADRE 68: PREGUNTA 32. ASPECTES POSITIUS I NEGATIUS DE LA DARRERA VISITA

Recorda la darrera visita. Comenta els aspectes positius i negatius.			
Aspectes positius	%	Aspectes negatius	%
L'observació directa permet corroborar i reforçar els coneixements.	97,3%	No van haver aspectes negatius	28,3%
S'ho van passar bé i es van motivar per l'assignatura	74,5%	Mal comportament i poc interès d'alguns alumnes	18,5%
Bon equip pedagògic i bona organització del centre	17,5%	Deficient presentació didàctica (equips pedagògics, materials, instal·lacions tancades...)	12,5%
Per despertar l'empatia...	10,9%	Excés de continguts per aprendre i lloc molt extens per visitar	10,9%
Reforçament aspectes tutorial	9,2%	Males condicions: fred, lluny...	9,8%
No contesta	7,1%	Masses alumnes per fer la visita	6,5%
L'ambient....	4,3%	Massa feina pel professor	4,3%
Altres valoracions positives	9,8%	Els alumnes van aprendre poc	4,3%
		No contesta	6,5%
		Altres aspectes negatius	11,4%

QUADRE 69: PREGUNTA 32. ASPECTES POSITIUS DARRERA VISITA

A la vista dels resultats s'observa que majoritàriament el professorat té una visió i opinió força optimista cap a les visites escolars al patrimoni arquitectònic i destaca poc els aspectes negatius.

CONSIDERACIONS: *EL PENSAMENT I CONCEPCIONS DELS PROFESSORS*

A) Idees sobre arquitectura i patrimoni arquitectònic:

1. Gairebé tres quartes parts dels professors mostren idees confuses a l'hora de definir què és arquitectura. La seva idea i representació de l'objecte arquitectònic és del tot imprecisa, barrejant conceptes sobre obra arquitectònica, obra d'enginyeria o resta arqueològica.

2. Majoritàriament, els professors tenen una idea clara i precisa sobre el concepte de patrimoni arquitectònic, entès aquest com a resultat de diferents processos històrics i culturals i amb un valor simbòlic i emblemàtic.

3. Les idees que manifesten molts professors sobre el valor del patrimoni arquitectònic més contemporani estan relacionades amb el seu potencial

artístic i d'ús social. Per a la majoria de professors, un edifici contemporani com és el Palau Sant Jordi té valor com a obra de disseny i obra d'art, com a obra d'utilitat social i obra amb un cert caràcter emblemàtic. Es valora ben poc la seva capacitat per crear coneixement històric i menys encara, el seu potencial econòmic.

4. Els edificis més actuals no són tan valorats en l'imaginari del que és considerat com a patrimoni arquitectònic. Per la majoria de professors de l'estudi, l'antiguitat és un valor afegit al concepte de patrimoni⁸⁰.

5. Per a més de tres quartes parts del professorat, del patrimoni arquitectònic medieval interessa especialment els aspectes relacionats amb l'art i la història de l'època. Mostren, en canvi menys interès per la història i evolució de l'edifici i menys encara per les qüestions de restauració.

6. En creuar i correlacionar dades, la investigació observa algunes diferències quant als aspectes que més interessin del patrimoni arquitectònic. Segons el sexe, les dones es mostren una mica més interessades per les darreres restauracions del monestir medieval que els homes.

B) Opinions sobre el patrimoni arquitectònic com a font històrica:

1. Gairebé la totalitat dels professors enquestats pensen que el patrimoni arquitectònic és una font de coneixement històric i social.

2. Amb un percentatge similar, els professors diuen que s'hauria d'ensenyar als alumnes a fer un ús com a font i document dels edificis que formen part del patrimoni.

---

⁸⁰ Segons Joaquim Prats, la valoració i ús que fa el públic (en aquest cas, el professorat) del patrimoni arquitectònic està absolutament condicionada per les polítiques de difusió patrimonial en les que té molt a veure les connotacions ideològiques i el discurs polític-històric dominant. Veure J. PRATS: "Valorar el patrimonio histórico des de la educación: factores para una mejor utilización de los bienes patrimoniales" a J. MORALES, M^a.C. BAYOD, R. LÓPEZ, J. PRATS, D. BUESA: *Aspectos didácticos de las CCSS*. N° 15. Zaragoza. ICE. 2001. Veure també J. PRATS; A. HERNÁNDEZ: "Educación por la valoración y conservación del patrimonio" a *Por una ciudad comprometida con la Educación*. Barcelona, Institut d'Educació de l'Ajuntament. 1999.

3. Davant la font arquitectònica el professorat formula preguntes per obtenir informació històrica. Més de la meitat dels enquestats han formulat preguntes sobre el marc i context històric de l'edifici i gairebé la meitat han formulat preguntes de contingut artístic i arquitectònic. Amb un percentatge molt minço apareixen les preguntes relacionades amb l'estat de l'edifici i la seva evolució i restauració.

4. Les idees del professorat sobre l'autenticitat del patrimoni arquitectònic, mostren una concepció o unes expectatives de l'arquitectura com a objecte congelat en el temps, com a font que no evoluciona, com a document històric i artístic que manté una unitat estilística i de llenguatge, conservant un estat pur primigeni. La majoria de professors mostren una concepció ideal de l'objecte arquitectònic que no correspon en absolut amb la seva realitat dinàmica.

5. S'observa una contradicció en les idees de la majoria dels professors. Per una banda defensen que el patrimoni arquitectònic és una font històrica i per una altra, fan poca o nul·la referència als aspectes bàsics de l'evolució i la restauració d'aquest, aspectes del tot bàsics per fer-ne un ús com a font de coneixement.

6. En correlacionar dades, la investigació observa que entre el professorat diplomad hi ha un major interès i consideració pels aspectes de la biografia i evolució dels edificis patrimonials que entre els professors llicenciats. La seva formació en didàctica i pedagogia pot ser el motiu d'aquest fenomen.

C) Valoració del patrimoni arquitectònic:

1. La majoria del professorat valora i opina que és important conèixer tant l'arquitectura culta com l'arquitectura popular.

2. Més de tres quartes parts dels professors manifesten el seu interès per conèixer totes les tipologies arquitectòniques.

3. La majoria de professors valoren i mostren interès pels edificis de totes les èpoques històriques.

4. Els conjunts arquitectònics de Catalunya que més els interessa com a professors són: el conjunt romà de Tarraco, l'Eixample de Barcelona, el Barri Gòtic de Barcelona, els edificis de Gaudí i les colònies industrials.

5. Els edificis del patrimoni arquitectònic català que més els interessa com a professors són: Santa Maria del Mar, el Monestir de Poblet, la Seu de Lleida, la Colònia Güell, Sant Climent de Taüll i Sant Pere de Roda

6. De l'anàlisi de dades, es posa de manifest una certa contradicció entre les seves declaracions d'interessos i els edificis i conjunts que després han escollit com a favorits. Quan se'ls pregunta per conjunts i edificis concrets, aquests són majoritàriament de caràcter culte i d'estil. Prefereixen els edificis de tipologia religiosa, fabril o vivendes burgeses. Quant al període històric, tendeixen a assenyalar el període medieval i la revolució industrial. Curiosament, mai fan esment d'edificis de l'Edat Moderna a Catalunya.

7. Com a docents, els professors valoren especialment del patrimoni arquitectònic els seus aspectes històrics i artístics. En menor grau, valoren els seus valors emblemàtics. Amb uns percentatges francament baixos, valoren els que tenen a veure amb la biografia i evolució de l'edifici. Es pot dir que majoritàriament el professor valora el patrimoni arquitectònic com a objecte històric congelat en el temps i com a objecte artístic, però en canvi, el valora poc com a objecte viu, canviant i dinàmic.

8. Gairebé la totalitat de la mostra enquestada es manifesta a favor de fer sortides per visitar el patrimoni arquitectònic amb els alumnes.

9. Davant la possibilitat de realitzar una visita, la meitat del professorat té idees clares i prefereix fer-la en acabar el tema per corroborar el que ja sap l'alumne.

Aquestes dades mostren que el professor es decanta majoritàriament per les estrègies d'ensenyament-aprenentatge basades en la deducció.

10. La majoria dels professors tenen opinions i fan connotacions favorables (en un grau de molt-bastant) de les sortides que realitzen amb els alumnes. Les seves opinions són bastant unànims en valorar positivament aquestes visites. En la valoració d'aquestes visites, els professors destaquen amb valors percentuals similars, els sentiments, motivació i vivències que es desperten en l'alumne; les competències disciplinars que exerceix l'alumne, i els valors cívics que es fomenten.

11. Els aspectes que valoren negativament de les visites són percentualment més baixos i menys unànims que els aspectes positius. Destaquen negativament la responsabilitat que han d'assumir els professors; la feina extra que han de realitzar i el mal comportament d'alguns alumnes.

4.2.4. PRÀCTICA DOCENT

En aquest àmbit interessa saber quina és la pràctica docent del professorat i quin ús fa del patrimoni arquitectònic a les classes d'història i ciències socials. La investigació ha determinat tres variables:

- I. Activitats i orientació didàctica.
- II. Continguts que s'ensenyen.
- III. Tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

4.2.4.1. Activitats i orientació didàctica

Aquesta variable pretén determinar de quina manera utilitza el professor el patrimoni arquitectònic a les seves classes: els materials didàctics que fa servir a l'aula; les activitats didàctiques que realitza l'alumne; les finalitats educatives

en l'ús del patrimoni arquitectònic; i les estratègies, mètodes i recursos didàctics que fa servir el professor⁸¹.

¿Utilitza el professor diferents materials i imatges del patrimoni arquitectònic a l'aula per ensenyar història o ciències socials als alumnes?

S'analitza ara la pregunta núm. 21⁸².

QUADRE 70: PREGUNTA 21. ÚS DE MATERIALS A L'AULA

Quan ensenyes temes de CCSS a l'ESO o d'història al Batxillerat, ¿fas servir materials/ imatges sobre patrimoni arquitectònic?		
	<i>Sempre / Sovint</i>	<i>Alguna vegada / Mai</i>
Fotos llibre de text	89%	11%
Maquetes	1,5%	98,5%
Diapositives	56%	44%
Fotos, revistes...	44%	56%
Retallables	5,5%	94,5%
Videos/DVD	52,5%	47,5%

A través d'aquesta taula de dades es pot veure quin ús fa el professorat dels diferents materials didàctics a l'aula. Per fer l'anàlisi de dades, les categories *sempre-sovint* s'han presentat juntes i sumades ja que així són més significatius els resultats. Igualment s'ha fet amb les categories *alguna vegada-mai*.

Els resultats de la taula són ben clars:

La gran majoria del professorat manifesta utilitzar *sempre-sovint* els llibres de text i un 11% manifesta fer-ho *alguna vegada-mai*.

Gairebé tots els professors diuen no utilitzar *mai* o *alguna vegada* les maquetes i tan sols un 1,5% diu utilitzar-los *alguna vegada*.

⁸¹ Per analitzar aquesta variable, la investigació descriu les respostes donades pels professors a les preguntes del qüestionari núm. 21, 22, 25a, 26, 27b, 29, 33, 34, 35, 36, 37, 38, i 39.

⁸² Veure la pregunta núm. 21 a l'annexe II, pàg.736

Els resultats de l'ús de diapositives a l'aula presenten valors gairebé equivalents. Més de la meitat de professors diu utilitzar-les *sovint- sempre* i un 44% diu no fer-ho *gairebé mai*.

Els resultats de l'ús d'imatges i fotografies d'altres llibres mostren valors similars. Un 44% manifesta utilitzar-les *sovint- sempre* i un 56% diu no fer-ho *gairebé mai*.

La pràctica totalitat de professors diu no utilitzar *gairebé mai* els retallables i un 5,5% diu fer-los servir *sovint*.

Quan a l'ús dels vídeos i DVD, la meitat manifesta fer-los servir *sovint* i un 47,5%, *de vegades*.

De les dades obtingudes es pot inferir que el professorat utilitza, sobretot i en primer lloc, les imatges del llibre de text; en menor grau utilitza les imatges de vídeos-DVD i les diapositives. Les maquetes i retallables practicament no els fa servir mai.

Així, es pot dir que el professor utilitza poques vegades materials didàctics i/o imatges del patrimoni arquitectònic a l'aula com a suport per ensenyar història i ciències socials. I en els pocs casos que els fa servir, amb quina finalitat educativa els utilitza? La pregunta núm. 22⁸³ recull les seves respostes.

Els ítems creats per la investigació es poden agrupar en tres categories diferents que correspondrien a les finalitats que l'otorga el professorat al patrimoni arquitectònic⁸⁴. El professorat utilitza el patrimoni arquitectònic amb tres finalitats: perquè l'alumne aprengui història; perquè es motivi i es despertin les seves emocions i per fomentar actituds cíviques i de respecte.

- a) Ítems sobre l'aprenentatge de continguts disciplinars: "perquè corroborei i vegi el que he ensenyat a classe", "practiqui el mètode històric" i "descobreixi aspectes no treballats a classe". Majoritàriament el professorat li otorga al patrimoni valor com a eina educativa que serveix perquè l'alumne aprengui història.
- b) Ítems sobre la capacitat del patrimoni per motivar i despertar en l'alumne sentiments i emocions: "perquè es motivi" i "gaudeixi la bellesa".

⁸³ Pregunta núm. 22: *En cas que facis servir materials/imatges del patrimoni arquitectònic a les classes d'història o ciències socials, ¿amb quina finalitat els utilitzes?* Veure l'enunciat de la pregunta a l'annex II, pàg. 737

⁸⁴ L'anàlisi de la pregunta núm. 15 ha donat els mateixos resultats i tendències.

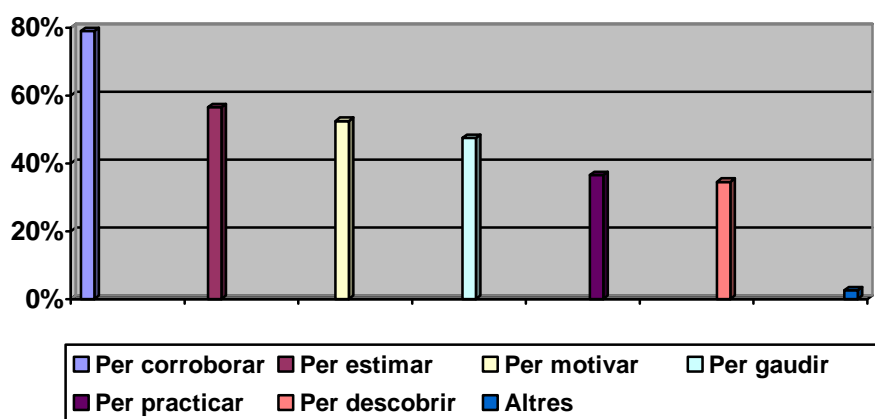
- c) Ítems sobre la potencialitat del patrimoni per generar actituds i valors cívics: “perquè aprengui a estimar i respectar el patrimoni”.

El següent quadre i gràfic il·lustren les seves respostes:

QUADRE 71: PREGUNTA 22. FINALITAT DE L'ÚS DELS MATERIALS

En cas que facis servir materials / imatges del patrimoni arquitectònic a les classes d'història o CC.SS, ¿amb quina finalitat els utilitzes?	
Perquè corrobore i “vegi” el que he ensenyat a classe	79%
Perquè aprengui a estimar i respectar el Patrimoni	56,5%
Perquè es motivi fent activitats variades	52,5%
Perquè gaudeixi de la bellesa i l'estètica	47,5%
Perquè practiqui el mètode històric	36,5%
Perquè descobreixi aspectes no treballats a classe	34,5%
Altres	2,5%

QUADRE 72: PREGUNTA 22. FINALITAT DE L'ÚS DELS MATERIALS

Les finalitats educatives que s'atorguen al patrimoni arquitectònic denoten la pròpia concepció del patrimoni que ja s'ha vist en capítols anteriors.

Gairebé un 80% del professorat diu que utilitza aquests materials perquè l'alumne “corrobore i vegi el que he ensenyat a classe”. Així, més de tres

quartas parts del professorat utilitza aquests materials per que l'alumne faci un aprenentatge de tipus deductiu. La figura del professor és important com a transmissor de coneixements i les imatges són utilitzades per reforçar el que ha explicat el professor.

En segon lloc, amb un 56,5% de respostes, els professors manifesten utilitzar aquestes imatges i materials perquè l'alumne "apregui a estimar i respectar el patrimoni". Aquesta finalitat encaixa molt bé en la valoració que fa el professor del patrimoni arquitectònic com a eina educativa que fomenta i desperta valors ètics i cívics en l'alumne.

La meitat del professorat considera que l'ús d'imatges del patrimoni són una eina per motivar l'alumne en el seu procés d'aprenentatge i despertar el seu interès per l'assignatura. Un 47,5% consideren que la finalitat d'aquest ús és que l'alumne "gaudeixi de la bellesa i l'estètica de les formes". En aquest cas, es posa de manifest la connotació esteticista del patrimoni en molts professors. Amb un 36,5% de respostes els professors diuen utilitzar aquests materials a l'aula per que l'alumne "practiqui procediments històrics" (plantejament d'hipòtesi, inducció, contrastació de dades, etc). Finalment, un 34,5% del professorat diu utilitzar-lo per que l'alumne "descobreixi aspectes no treballats a classe".

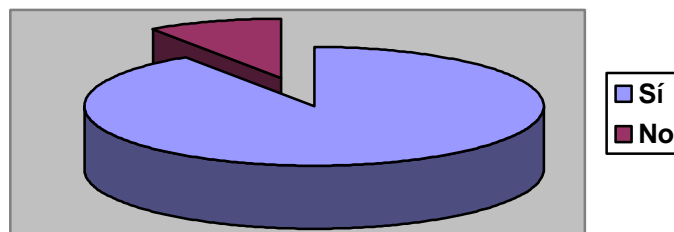
Com s'ha vist, l'ítem menys puntuat és el que correspon a estratègies d'ensenyament-aprenentatge basades en la indagació de l'alumne i els processos d'inducció. Per contra, majoritàriament el professorat fa servir metodologies tradicionals on predomina el seu protagonisme com a font d'informació per l'alumne, i aquest fa processos d'aprenentatge basats en la deducció. El patrimoni és utilitzat especialment per reforçar conceptes prèviament estudiats. Es pot dir que majoritàriament el professorat utilitza aquests materials a l'aula perquè l'alumne reforci i aprengui continguts sobre el tema d'estudi, perquè estimi i valori el patrimoni i perquè es motivi per l'assignatura. Aquestes respostes tenen clara relació amb els aspectes que valoren els professors de les visites realitzades al patrimoni arquitectònic. La investigació observa una correspondència entre les seves expectatives i la seva pràctica docent.

Interessa saber si el professorat ha realitzat visites amb alumnes al patrimoni arquitectònic en els darrers cursos. A l'apartat d'idees i opinions s'ha vist com es mostren clarament a favor de realitzar visites com a activitat educativa dins les àrees d'història i ciències socials. Cal veure ara si coincideixen les seves idees amb la pràctica docent. La pregunta núm. 25a⁸⁵ mostra aquesta pràctica:

QUADRE 73: PREGUNTA 25a. REALITZACIÓ VISITES DARRERS CURSOS

Has realitzat visites al patrimoni arquitectònic català amb grups d'alumnes els darrers cursos acadèmics?		
	Percentatge	Freqüència
Sí	90,5%	181
No	9,5%	19
Total	100%	200

QUADRE 74: PREGUNTA 25a. REALITZACIÓ VISITES DARRERS CURSOS

Com es pot observar una immensa majoria del professorat diu haver realitzat visites al patrimoni arquitectònic català en els darrers cursos acadèmics i un 9,5% diu no haver fet.

Ara la investigació correlaciona aquestes dades amb el sexe del professorat per observar si poden haver diferències⁸⁶. El professorat femení supera gairebé en 10 punts al professorat masculí en la realització de sortides per visitar el patrimoni arquitectònic. Dels 82 professors participants en la mostra, un 85,4%

⁸⁵ Veure la pregunta núm. 25a, a l'annexe II, pàg. 738

⁸⁶ Veure la taula de correlació núm. 21, annexe III, pàg. 751

han realitzat sortides en els darrers cursos i un 14,6% no n'han realitzat. De les 118 professores participants en l'enquesta, un 94,1% han realitzat visites en els darrers cursos i un 5,9% no n'han fet. Així, s'observa que el professorat femení de la mostra és més procliu a realitzar sortides com a activitat docent que el professorat masculí amb un diferencial percentual destacat.

I, quina és la data de la darrera visita que han realitzat els professors?

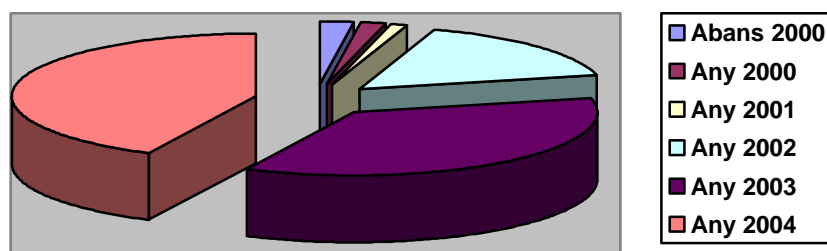
Segons s'observa de les respostes donades a la pregunta núm. 27b⁸⁷ la majoria dels professors van realitzar aquestes visites en els dos darrers cursos⁸⁸. Un 42,6% del professorat diu haver realitzar sortides al llarg del curs 2003-2004 per visitar el patrimoni arquitectònic. Un 35,5% del professorat diu haver fet la darrera visita en el curs 2002-2003. Per tant es pot dir que més de tres quartes parts del professorat ha realitzat visites en els dos darrers cursos acadèmics (2002-2003 / 2003-2004). El percentatge dels que fa més anys que no realitzen visites són visiblement inferiors. La següent taula i gràfic il·lustren els resultats:

QUADRE 75: PREGUNTA 27b. DATA DE LA DARRERA VISITA

B) Quin any va ser aquesta visita?	
Abans de l'any 2000	2,2%
L'any 2000	1,6%
L'any 2001	1,1%
L'any 2002	16,4%
L'any 2003	35,5%
L'any 2004	42,6%
Total de percentatge	99,4%%

⁸⁷ Pregunta 27b: *Quin any va ser aquesta visita?* Veure annexe II, pàg. 738

⁸⁸ El qüestionari es va passar als professors en el curs 2004-2005. Així, en referir-nos als cursos acadèmics hem de tenir en compte aquesta data com a darrer curs.

QUADRE 76: PREGUNTA 27b. DATA DE LA DARRERA VISITA

Es pot afirmar, doncs, que més de tres quartes parts dels professors de la mostra enquestada ha realitzat alguna visita en els dos darrers cursos.

És important conèixer el perfil didàctic d'aquestes visites. Per fer-ho s'analitza a continuació el moment en què es va realitzar la sortida, les finalitats de la sortida, els materials emprats i les activitats d'aprenentatge. El model didàctic emprat pels professors en l'ús del patrimoni arquitectònic permetrà saber si els docents el fan servir com a font històrica o li donen altres usos educatius.

En aquestes visites, segueixen els professors algun model o guia didàctica? La pregunta núm. 26⁸⁹ permet conèixer aquest aspecte: de les respostes donades es pot observar que gairebé tres quartes parts del professorat no segueix cap criteri, guia o pauta predeterminada, del que es pot inferir que, en el cas de realitzar una visita, no aplica cap criteri metodològic concret i programa les activitats segons les circumstàncies.

Sembla ser, doncs, que en la seva actuació didàctica no aplica uns criteris metodològics ben definits. Aquestes dades confirmen el que s'ha observat i analitzat en apartats anteriors, això és, la poca formació específica en el camp de la didàctica patrimonial i la manca d'unes pautes preestablertes en el l'ús del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

La següent taula mostra els resultats:

⁸⁹ Pregunta núm. 26: *En les visites que has realitzat en els darrers cursos acadèmics, ¿has seguit algun model, patró o guia?* Veure annexe II, pàg. 738

QUADRE 77: PREGUNTA 26. ÚS D'UN MODEL O GUIA DIDÀCTIC

En les visites que has realitzat en els darrers cursos acadèmics, ¿has seguit algun model, patró o guia?	
Sí, normalment quan faig una visita programo i organitzo el mateix tipus d'activitats, aplico els mateixos criteris metodològics i didàctics.	29,8%
No, segons el tema, el nivell i les circumstàncies programo i aplico criteris didàctics i metodològics diferents	70,2%
Total percentatge	100%

Per definir millor el model didàctic que utilitza el professor interessa saber en quin moment del procés d'ensenyament-aprenentatge es realitzen aquestes visites. Les respostes de la pregunta núm. 29⁹⁰ mostren aquest aspecte:

Un 63% de professor diu haver fet la darrera visita amb alumnes “en acabar el tema per corroborar i il·lustrar el que ja havien après a classe”; un 27,7% diu que “van anar quan va ser possible”; i un 4,9% diu haver-la realitzat “en començar el tema per motivar l'alumnat i treballar aspectes que no coneixien”. Finalment, un 4,3% manifesta no recordar-se d'aquest aspecte.

S'observa que majoritàriament el professorat utilitza estratègies d'ensenyament expositives i l'alumne fa un aprenentatge de tipus deductiu. Un nombre considerable de professors no mostra cap criteri definit i només una minoria fa servir una metodologia més activa, basada en els aprenentatges de l'alumnat de tipus inductius. De nou es repeteixen els resultats de preguntes anteriors.

D'aquestes dades es pot inferir que quan el professor realitza visites amb alumnes fa servir un model d'ensenyament de perfil marcadament tradicional i no apliquen uns criteris didàctics i procedimentals definits.

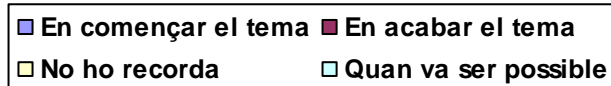
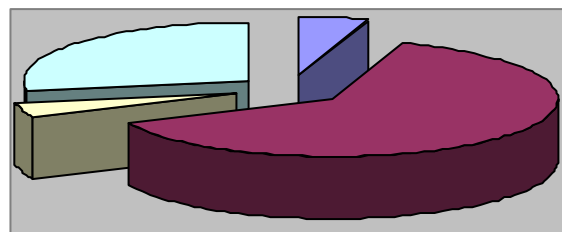
La següent taula i gràfic il·lustren aquests resultats:

⁹⁰ Pregunta núm. 29: *En quin moment del tema vas realitzar aquesta sortida?* Veure annexe II, pàg.739

QUADRE 78: PREGUNTA 29. MOMENT DEL TEMA ES FA LA VISITA

En quin moment del tema vas realitzar aquesta sortida?	
En començar el tema, per motivar als alumnes...	4,9%
En acabar el tema, per corroborar i il·lustrar....	63,1%
No ho recordo; penso que això és poc rellevant	4,3%
Vam anar quan va ser possible organitzar la visita	27,7%
Total del percentatge	100%

QUADRE 79: PREGUNTA 29. MOMENT DEL TEMA QUE ES FA LA VISITA

Quina era la finalitat educativa d'aquesta visita? La finalitat de tota activitat educativa il·lustra els motius profunds del professor i permet conèixer millor la seva concepció i pràctica docent.

Els resultats de les preguntes núm. 22⁹¹ i núm. 33⁹² es complementen i mostren les finalitats educatives que li atorguen els professors al patrimoni arquitectònic com a eina didàctica. Com ja s'ha esmentat en línies anteriors, aquestes finalitats són bàsicament tres: reforçar els aprenentatges disciplinars de l'alumne, despertar els seus sentiments i emocions i fomentar valors ètics i cívics.

⁹¹ La pregunta núm. 22 s'ha analitzat en apartats anteriors i posa de manifest la finalitat de l'ús de materials patrimonials a l'aula. El seu anàlisi permet contrastar les respostes amb la pregunta núm. 33 i així complementar les dades i el coneixement d'aquestes finalitats. Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 22: *En cas que facis servir materials/imatges del patrimoni arquitectònic a les classes d'història o CCSS, amb quina finalitat els utilitzes?* Veure annexe II, pàg. 737

⁹² Pregunta núm. 33: *Quina era la finalita educativa d'aquesta visita?* Veure annexe II, pàg.740

a) Ítems sobre aprenentatges disciplinars: Un 88% del professorat destaca en la pregunta núm. 33, que la finalitat de la visita era “reforçar els conceptes explicats a classe”. En segon lloc, un 31,7% es refereix a “practicar procediments i metodologia històrica”. Amb un percentatge notablement inferior, un 24%, destaquen “perquè aprenguin conceptes nous, no estudiats a classe”. De nou, es detecta que majoritàriament el professorat fa servir mètodes expositius a l’aula i utilitza el patrimoni per que l’alumne corrobore i il·lustri el que ja ha après. Es fan servir, doncs, mètodes d’ensenyament per transmissió i l’alumne desenvolupa estratègies de tipus deductiu com a mecanisme d’aprenentatge. L’alumne realitza la visita per reforçar i donar suport als continguts treballats a classe.

b) Ítems sobre sentiments i emocions: les visites al patrimoni arquitectònic són utilitzades pel professorat per la seva capacitat de despertar les emocions, vivències, sentiments i motivació en l’alumne. En aquest cas, un 56,3% dels professors destaca que realitzen les visites perquè l’alumne “desperti la seva sensibilitat i emocions” i un 55,2% destaquen “perquè l’alumne es motivi per l’assignatura”.

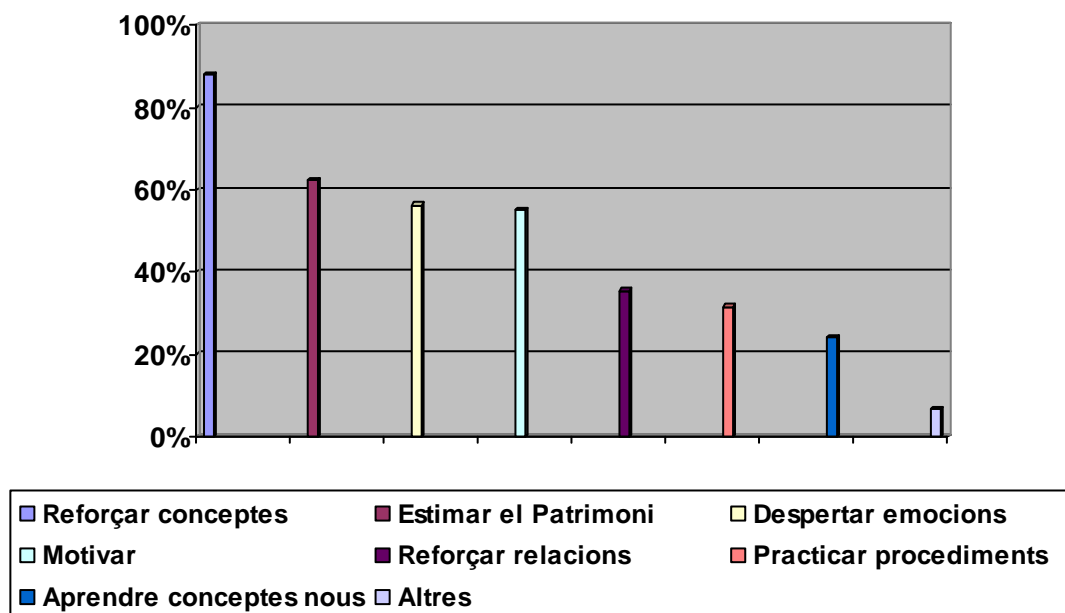
Perquè es desenvolupi d’una manera eficient qualsevol procés d’aprenentatge en l’alumne, entren en joc les seves habilitats cognitives i intel·lectuals, però també juga un paper molt important la seva disposició, la motivació i la percepció que té de l’assignatura. Així, el professorat destaca que sovint fa les visites al patrimoni per reforçar continguts disciplinars, però també per motivar i crear en l’alumne una actitud d’interès vers la disciplina històrica.

c) Ítems sobre els valors cívics-ètics-identitaris: els professors també destaquen la capacitat que té el patrimoni arquitectònic per generar actituds positives vers la història del seu país, ajudar a la creació d’identitat i fomentar les relacions del grup escolar. Un 62,3% dels professors destaca que realitza les visites “perquè l’alumne estimi el nostre patrimoni i el nostre país”. Un 35,5% veu en la visita una manera de “reforçar les relacions del grup”.

La taula de respostes i el gràfic corresponent il·lustren aquests resultats:

QUADRE 80: PREGUNTA 33. FINALITAT EDUCATIVA VISITA

Quina era la finalitat educativa d'aquesta visita?	
1. Per reforçar els conceptes explicats a classe	88%
2. Perquè estimin el nostre patrimoni i el nostre país	62,3%
3. Perquè despertin la seva sensibilitat i emocions	56,3%
4. Perquè es motivin per l'assignatura	55,2%
5. Perquè reforcin les relacions del grup	35,5%
6. Perquè practiquin procediments i metodologia històrica	31,7%
7. Perquè aprenguin conceptes nous, no estudiats a classe	24%
8. Altres	6,6%

QUADRE 81: PREGUNTA 33. FINALITAT EDUCATIVA DE LA VISITA

Per fer més significatius els resultats obtinguts, s'han reagrupat aquests ítems segons les tres categories definides anteriorment. La nova taula ho il·lustra. Per fer-ho, s'ha aplicat el criteri de la proporcionalitat segons el nombre d'ítems de cada categoria:

QUADRE 82: PREGUNTA 33. FINALITATS BÀSIQUES

Finalitats de la visita	Ítems corresponents	Freqüències	Percentatges proporcionals
Despertar sentiments i motivar l'alumne	3, 4	204 de 400	55,7%
Reforçar valors ètics i cívics	2, 5	179 de 400	48,9%
Fomentar competències disciplinars	1, 6, 7	263 de 600	47,9%

S'ha pogut observar que les finalitats bàsiques que persegueix majoritàriament el professorat en realitzar una visita és motivar l'alumne vers l'assignatura i en el cas de l'ús de materials a l'aula és reforçar els coneixement de la disciplina. Les respostes manifesten que hi ha diferents prioritats i finalitats en l'ús del patrimoni arquitectònc, ja sigui a l'aula o en realitzar una visita.

Per quins motius el professor va escollir aquest edifici o conjunt per visitar amb els seus alumnes? Els motius de la seva elecció permeten conèixer millor la pràctica docent. La pregunta núm. 34⁹³ recull les respostes corresponents:

En primer lloc, s'observa que al voltant del 50% dels professors van escollir l'edifici a visitar argumentant motius de tipus històric, emblemàtic i didàctic: "és un edifici emblemàtic i significatiu per la història de Catalunya", "és un lloc ben preparat per les visites escolars" o "és un edifici didàctic i entenedor pels alumnes". En segon lloc, i amb un 34,1% de les respostes, destaquen els arguments de tipus artístic i "és un edifici declarat com a monument i amb un gran valor artístic". El professorat destaca així els aspectes històrics, artístics, emblemàtics i didàctics del patrimoni arquitectònic com a factors a l'hora d'escollir un edifici.

Els arguments vinculats a l'autenticitat-fiabilitat de l'edifici o les restauracions efectuades, són aspectes menys valorats pel professorat. El professorat visita el patrimoni arquitectònic per motivar els alumnes, per que l'edifici és emblemàtic i significatiu per la història del país, per il·lustrar una època i un estil artístic, per que és entenedor, etc. però no l'utilitza amb criteris metodològics

⁹³ Pregunta núm. 34: *Per quines raons vas escollir aquest edifici o conjunt?* Veure annexe II, pàg.740

com a font ni valora els aspectes que determinen la seva autenticitat i fiabilitat històrica.

La següent taula il·lustra les respostes:

QUADRE 83: PREGUNTA 34. RAONS PER ESCOLLIR AQUESTA VISITA

Per quines raons vas escollir aquest edifici o conjunt?	
1. És un edifici emblemàtic i significatiu per la Hª de Catalunya	55,5%
2. Lloc ben preparat per les visites escolars	54,9%
3. És un edifici didàctic i entenedor pels alumnes	49,5%
4. És un edifici declarat com a monument i amb gran valor artístic	34,1%
5. Està a prop de l'institut	27,5%
6. M'agrada personalment	26,4%
7. És un edifici autèntic i fiable. L'alumne pot aprendre història	25,8%
8. És un edifici ben restaurat i ha informació sobre les ...	13,2%
9. És tradició en el meu institut	11%
10. M'ho van recomenar	2,2%
11. Altres	5%

Interessa ara creuar les dades de les preguntes núm. 7⁹⁴ i 34. És important assenyalar la correlació⁹⁵ existent entre l'opinió que mostren els professors en afirmar de manera unànim que el patrimoni arquitectònic és una font històrica i quins arguments van fer servir per escollir l'edifici que van visitar amb els alumnes.

Dels 200 professors de la mostra enquestada, 182 han respos a la pregunta núm. 34, és a dir, han realitzat una visita en els darrers cursos acadèmics i han donat arguments sobre el seus criteris d'elecció. La pràctica totalitat d'aquests professors, considera que el patrimoni arquitectònic és una font per a l'ensenyament i el coneixement històric.

⁹⁴ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 7: *Consideres que el patrimoni arquitectònic és un tipus de font per l'ensenyament de la història i les ciències socials?*. Veure annexe II, pàg. 732

⁹⁵ Veure taules de correlació núm. 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, i 32. Annexe III, pàg. 751-753

Un 55,8% del professorat diu que va fer l'elecció per que "l'edifici és emblemàtic, significatiu i representatiu". Un 54,7% del professors van prendre la decisió per que l'edifici "està ben preparat per les visites escolars".

Un 49,7% dels professors argumenten que l'edifici "és didàctic i entenedor pels alumnes". Un 34% dels enquestats manifesten l'elecció per motius de monumentalitat ja que l'edifici té "un gran valor artístic-històric".

Un 27,9% diu que ho va fer perque l'edifici "està a prop del centre escolar". Un 26,8% el va escollir argumentant que "li agrada", és a dir, argumentant motius de tipus personal. Un 25,6% dels professors han dit que van decidir visitar-lo perque "és un edifici autèntic i representatiu d'un període". Un 13,4% dels professors ha manifestat que la seva elecció va ser perque "l'edifici està ben restaurat".

Un 10% del professorat va realitzar la visita al·legant que "és tradició en el seu centre". Un 2,2% del professorat ho va decidir per que "li van recomanar altres persones".

Així, s'observa que els arguments al·ludits majoritàriament són de tipus emblemàtic i didàctic. És a dir, primen els criteris de valoració social de l'edifici com a emblema i els criteris de tipus didàctic. En una posició bastant inferior apareixen els criteris basats en l'autenticitat i la situació actual de l'edifici.

Gairebé el 100% té una idea del patrimoni arquitectònic com a font, però a l'hora d'escollir un edifici a visitar els arguments basats en l'autenticitat o els criteris intervencionistes figuren entre els darrers. Aquestes dades mostren una clara contradicció entre les seves concepcions i la pràctica docent.

I en aquesta visita que s'està analitzant, van fer servir els alumnes algun tipus de materials didàctics? La pregunta núm. 35⁹⁶ mostra els resultats: pràcticament la totalitat dels professors contesta afirmativament la pregunta. Les respostes il·lustren que el professorat fa servir diferents materials didàctics en aquestes visites. Els materials acostumen a ser fitxes de treball organitzades com a dossier de la visita. Aquests materials serveixen l'alumne

---

⁹⁶ Pregunta núm. 35: *En aquesta visita, els alumnes van fer servir algun tipus de material didàctic, dossier, fitxes, etc?* Veure annexe II, pàg.740

per fer diverses activitats i exercicis que l'ajuden en el seu aprenentatge disciplinar.

La següent taula mostra els resultats de les respostes:

QUADRE 84: PREGUNTA 35. ÚS MATERIALS DIDÀCTICS A LA VISITA

En aquesta visita, ¿els alumnes van fer servir algun tipus de material didàctic, dossier, fitxes, etc?	
Sí	91,2%
No	8,8%
Total del percentatge	100%

Aquests materials didàctics poden tenir diversa procedència. Hi ha professors que els dissenyen personalment; altres, utilitzen els materials editats pels centres de recepció patrimonial i altres, poden utilitzar materials creats pels departaments del centres escolars. Les respostes de la pregunta núm. 36⁹⁷ mostren els resultats:

En aquesta pregunta el professorat especifica la procedència d'aquests materials que utilitza en les visites al patrimoni arquitectònic. Un 38% del professorat manifesta que els alumnes van fer servir el dossier elaborat i publicat pel mateix centre de visita; un 36,1% diu preparar-lo ell mateix; i un 22,3% manifesta que és un material elaborat pel departament de ciències socials de l'institut. S'observa una diversitat de procedències amb uns valors percentuals bastant similars. Majoritàriament els professors diuen que van fer servir el dossier publicat pels departaments pedagògics dels centres d'acollida. Cada vegada són més els centres que editen aquests materials per facilitar la tasca dels docents. El professorat, com s'ha vist en l'anàlisi de la pregunta núm. 34, destaca com a raons en l'elecció qüestions didàctiques i pedagògiques. Altres ho el·laboren ells mateixos a partir del que ja saben, de materials que tenen recollits d'altres ocasions, de la seva pròpia formació, etc. I

⁹⁷ Pregunta núm. 36: *Quina era la procedència d'aquest material?* Veure annexe II, pàg.740

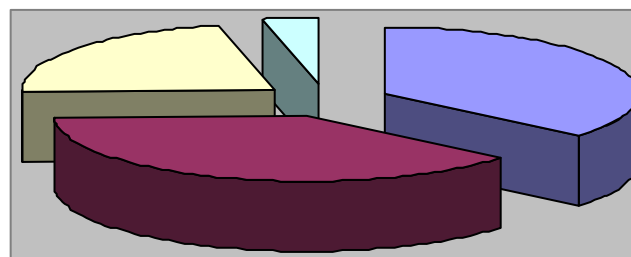
en menor percentatge hi ha els professors que fan servir materials preparats en el propi departament del centre escolar.

La següent taula i gràfic il.lustren les respostes dels professors:

QUADRE 85: PREGUNTA 36. PROCEDÈNCIA DEL MATERIAL

En cas afirmatiu, quina era la procedència d'aquest material?	
Era un dossier publicat	38%
El vaig elaborar jo mateix/a	36,1%
Era un material preparat pel departament de CCSS	22,3%
Altra procedència	3,6%
<i>Total del percentatge</i>	100%

QUADRE 86: PREGUNTA 36. PROCEDÈNCIA DEL MATERIAL

A continuació s'analitza les activitats didàctiques d'aquestes visites. Unes es van realitzar abans d'efectuar la visita; altres, el dia de la visita. També es van realitzar activitats després de la sortida.

Les preguntes núm. 37, 38 i 39⁹⁸ del qüestionari contenen informació sobre aspectes centrals de la investigació: els referents didàctics i l'ús del patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric. En aquest apartat s'analitzen els aspectes didàctics de les esmentades preguntes. Els aspectes vinculats a qüestions sobre el patrimoni com a font seràn analitzats més endavant en la variable *Tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica*.

S'analitzen ara les respostes als ítems de la pregunta núm, 37 que fan referència al model didàctic i l'estratègia educativa emprada. Uns ítems reflecteixen estratègies basades en el protagonisme del professor; altres, en el protagonisme de l'alumne. El quadre següent mostra els ítems i les respostes dels professors:

QUADRE 87: PREGUNTA 37. ACTIVITATS ABANS SORTIDA

Assenya-la les activitats que veu fer abans de realitzar la sortida.			
1. Explicar objectius de la visita	79,5%	6. Informació de restauracions	6,5%
2. Donar informació general	74,1%	7. Plantejar un problema-enigma	4,9%
3. Explicar activitats que farien	73%	8. Plantejament d'hipòtesi	4,3%
4. Alumnes buscaven informació	28,1%	9. Altres	2,7%
5. Explicar els canvis i transformacions de l'edifici.	16,8%		

A) Estratègies de transmissió: els ítems corresponents són el núm. 1, 2, 3, 5, 6. Els models didàctics més tradicionals basen la seva estratègia en el protagonisme del professor com a agent educatiu. Els alumnes són els receptors passius dels coneixements i informació que els dona el professor.

Quatre de cada cinc professors diuen que van "explicar els objectius de la visita". És necessari explicar als alumnes els motius de la visita, la finalitat educativa, la relació que guarda l'edifici o conjunt arquitectònic amb el tema d'estudi, etc. per donar sentit i significació a l'activitat didàctica. Cal presentar la

⁹⁸ Pregunta núm. 37: *Assenya-la les activitats que veu fer abans de realitzar la sortida..* Pregunta núm. 38: *Quines activitats van fer els alumnes el dia de la visita?.* Pregunta núm. 39: *Quin tipus d'activitats van fer després de la sortida?* Veure annexe II, pàg. 741-742

sortida com una activitat curricular i emmarcar-la en una disciplina. L'activitat didàctica de la visita, en ser diferent, motiva generalment l'alumne.

Quasi tres quartes parts del professorat destaca que van "donar informació general". En aquest cas, abans de la sortida el professorat informa de qüestions generals: l'horari de la sortida, la ubicació de l'edifici a visitar, el preu, els horaris de visita, el transport, el material didàctic que cal portar, les normes que cal complir, etc. També s'informa l'alumnat d'algunes dades d'interès sobre l'edifici i el seu contexte històric.

En tercer lloc, amb un 73%, destaca la resposta de "explicar les activitats que farien" els alumnes. Les activitats d'aprenentatge poden ser molt variades i en l'anàlisi de la següent pregunta la investigació ho descriurà. Cal informar l'alumnat del tipus d'activitats que es faran per que aquests vagin a fer la visita degudament preparats i amb el material didàctic necessari: càmera de fotos, llapis, colors, etc. Amb un percentatge francament inferior, destaquen els ítems que fan referència a la biografia del propi edifici. Amb un 16,8% es troba la resposta "explicar els canvis i transformacions"; i amb un 6,5% "informació sobre les restauracions".

Així, tres quartes parts del professorat dona informació de caràcter general sobre la visita (objectius, logística, i activitats) i, en canvi, en dona poca sobre la biografia de l'edifici. Es pot veure, que els ítems més puntuats dins aquest model didàctic són aquells que fan referència a informacions de caràcter general, i els ítems menys puntuats, són precisament els que fan referència al caràcter canviant i dinàmic del patrimoni arquitectònic.

B) Estratègies per descobriment. Els ítems que ho reflecteixen són el núm. 4, 7 i 8. A l'altre extrem dels paradigmes didàctics hi ha el model basat en el protagonisme de l'alumne com a agent en el procés d'aprenentatge. En aquest cas, l'estratègia utilitzada es basa en la tasca realitzada per l'alumne en anar cercant la informació, buscant la resposta a les hipòtesis, la resolució dels problemes, etc. Un 28,1% del professorat destaca la resposta de "els alumnes buscaven informació" sobre el contexte històric i algunes dades de l'edifici. Per una altra part, un 4,9% de professors diuen que van "plantejar un problema o

enigma” a classe i que els alumnes havien de resoldre al llarg de la visita. I un 4,3% dels docents manifesten que els alumnes havien de “plantejar hipòtesis”. La investigació ha reagrupat aquestes activitats en dos grups: els nous resultats il·lustren millor l’orientació didàctica del professorat en l’ús de les visites al patrimoni arquitectònic. Per fer el nou agrupament, s’ha aplicat la regla de la proporcionalitat.

QUADRE 88: PREGUNTA 37. ESTRATÈGIES EDUCATIVES

<i>Estratègia educativa</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüències</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
Transmissió del professor	1, 2, 3, 5, 6, 7, 9	476 sobre 1400	36,8%
Descobriments de l’alumne	4, 8	60 sobre 400	16,2%

Així, majoritàriament, els professors abans de la visita fan servir mètodes d’ensenyament basats en la transmissió de coneixements. L’alumnat participa poc en la construcció d’aquests coneixements i és un element receptor. El professor manté tot el protagonisme educatiu. S’observa que les estratègies més emprades són aquelles en les que el professor és el centre i el motor dels processos d’ensenyament-aprenentatge i l’alumne, un receptor passiu de la informació.

És interessant contrastar les respostes de les preguntes núm. 7 i 37⁹⁹ per observar l’opinió que tenen els professors del patrimoni arquitectònic com a font i les activitats realitzades abans de la visita :

Gairebé tots els professors que van realitzar visites en els darrers anys acadèmics consideren que el patrimoni arquitectònic és una font històrica. D’aquests professors, un 80,2% consideren el patrimoni és una font, i van organitzar activitats didàctiques basades en estratègies de transmissió. Un 28% del professorat va dissenyar activitats basades en el descobriment i indagació pels alumnes. Majoritàriament el professorat mostra una concepció del

⁹⁹ Es recorda l’enunciat de la pregunta núm. 7: *Consideres que el patrimoni arquitectònic és un tipus de font per l’ensenyament de la història i les ciències socials?* I l’enunciat de la pregunta núm. 37: *Assenyal·la les activitats que veu fer abans de la sortida a classe.* Veure annex II, pàg. 732 i 741.

patrimoni arquitectònic com a font, però finalment aplica estratègies didàctiques expositives. La font arquitectònica és una eina per arribar al coneixement històric. Cal donar-li un tractament basat en l'aplicació del propi mètode de la disciplina. Les activitats didàctiques basades en la transmissió de coneixements no estimulen el caràcter científic de la font arquitectònica i desaprofiten el seu potencial metodològic i procedimental.

De nou, s'ha pogut observar una contradicció entre el pensament i concepció del professorat en considerar el patrimoni arquitectònic com a font i les estratègies i activitats didàctiques planificades.

A continuació s'analitzen les activitats realitzades el dia de la visita. La taula següent recull les respostes de la pregunta que il·lustra aquestes activitats:

QUADRE 89 : PREGUNTA 38. ACTIVITATS DIA VISITA

Quines activitats van fer els alumnes el dia de la visita?			
1. Escoltar l'explicació	94,1%	11. Exercicis conceptes històrics	27,6%
2. Havien d'observar	78,9%	12. Localització, orientació espacial	22,7%
3. Prendre notes, apunts	76,8%	13. Explicar el què sentien, vivien	17,8%
4. Reconèixer el treballat a classe	60%	14. Activitats d'empatia històrica	15,7%
5. Fer fotografies	43,2%	15. Exercicis datació, cronologia	15,1%
6. Descriure formes i estils	41,1%	16. Van participar en tallers	10,3%
7. Recollir dades i informació	40,5%	17. Resoldre un problema, un enigma	8,1%
8. Identificar espais i dependències	40,5%	18. Informació sobre restauracions	1,6%
9. Dibuixar	35,7%	19. Simulació, noves tecnologies	1,1%
10. Veure un audiovisual	33,5%	20. Altres activitats	3,8%

Cada tipus d'activitats desenvolupa en l'alumne capacitats diverses i denoten un model didàctic concret. S'han creat noves categories i s'analitzen una a una.

A) Activitats convencionals vinculades a metodologies tradicionals: ítems núm. 1, 3, 4, 11, 15. Com s'observa a la taula de dades, els ítems amb més percentatge de respostes són aquells relacionats amb activitats convencionals,

que corresponen a una concepció clàssica de l'ensenyament i a metodologies d'ensenyament-aprenentatge tradicionals, on l'alumne és el receptor del que el professor o monitor li explica: un 94,% diu que l'alumne "havia d'escoltar l'explicació"; un 76,8% diu que l'alumne havia "de prendre notes"; un 60% diu que l'alumne havia de "reconèixer el treballat a classe". Un 27,6% diu que els alumnes havien de fer "exercicis sobre conceptes històrics" relacionats amb l'economia, la societat, etc. i un 15,1% manifesta que els nois havien de fer "exercicis de datació i cronologia històrica".

Aquests tipus d'activitats mostren el predomini d'un model didàctic basat en el protagonisme del professor-monitor on l'alumne és un simple *receptor* de la informació.

B) Activitats d'indagació i recerca vinculades a metodologies més actives: ítems núm. 7, 17, 18. Aquests model didàctic es basa en el protagonisme de l'alumne. L'alumne en aquest cas, es converteix en un *petit investigador*, cerca la informació, soluciona hipòtesis, dóna resposta a les preguntes inicials, etc. Aquest model es reflecteix en algunes respostes del qüestionari.

Un 40,5% diu que l'alumne havia de "recollir dades i cercar informació en panells, guies, etc."; un 8,1% diu que l'alumne havia de "resoldre algun problema, algun enigma" i un 1,6% manifesta que l'alumnat havia de cercar "informació sobre les restauracions i canvis de l'edifici"

Es pot observar, com aquest model didàctic té poca representació entre el professorat, per això és pot induir que els docents, quan realitzen visites al patrimoni arquitectònic amb els seus alumnes, majoritàriament fan servir models tradicionals d'ensenyament-aprenentatge.

C) Activitats innovadores vinculades a noves propostes didàctiques i ús de tecnologies: ítems núm. 5, 10, 16, 19. Darrerament la majoria de centres de recepció de visites escolars, a través dels seus equips pedagògics incentiven l'ús de noves tecnologies i la *posada en escena* de l'espai arquitectònic per fer més atractiva i motivadora la visita. A la vegada, és comú la participació en tallers i grups de treball on l'alumne pren contacte d'una manera més directa amb la situació i el context històric.

Un 43,2% del professorat diu que l'alumne havia de "fer fotografies"; un 33,5% diu que "van veure un audiovisual"; un 10,3% manifesta que els alumnes "van

participar en un taller” i un 1,1% dels professors respon que els alumnes van participar en activitats de “simulació i ús de noves tecnologies”.

Es pot comprovar que tan sols l’activitat de realitzar fotografies i veure un audiovisual és representativa d’un bon nombre de professors. Les activitats que fan els alumnes en aquestes visites relacionades amb l’ús de tecnologies o la participació en tallers és clarament inferior, amb uns percentatges, que si més no, no deixen de sorprendre.

De les dades es pot inferir que el professorat majoritàriament programa activitats per als alumnes del tot convencionals i en pocs casos l’alumnat participa en activitats més innovadores.

D) Activitats vinculades al desenvolupament de la percepció: ítems núm. 2, 6, 8, 9, 12. Aquestes activitats fomenten en l’alumne la capacitat d’observar i percebre la realitat formal i espacial que els envolta. L’arquitectura permet, com s’ha dit en altres apartats de la tesi, el desenvolupament de diferents capacitats i una d’elles és, sens dubte, la cognició i percepció espacial.

Un 78,9% de professors diu que l’alumne “havia d’observar”. Aquesta activitat és del tot necessària en arribar al lloc de la visita perquè l’alumne prengui contacte amb la realitat física i formal de l’edifici. Un 41,1% manifesta que l’alumne havia de “descriure formes i estils”, activitat vinculada a l’art i la visió formalista de l’arquitectura, que obliga l’alumne a observar i representar mentalment les formes i els volums. Un 40,5% del professorat anota la resposta “identificar espais i dependències” en un exercici clarament espacial. Sovint aquesta representació espacial compta amb l’ajuda de diferents projeccions en planta (plànol de dues dimensions) que ha de ser interpretat per l’alumne i transferir-lo a l’espai real i físic. En ocasions, la ajuda de maquetes és del tot necessari per poder interpretar integrament els espais.

Un 35,7% dels professors diu que els alumnes havien de “dibuixar”. Dibuixar és una activitat manual que necessita de la representació mental dels espais i formes. Un 22,7% dels docents fa referència a que els alumnes havien de fer exercicis de “localització i orientació espacial”. Ubicar l’edifici en un plànol, orientar-lo segons la seva posició, etc. són activitats que fomenten les capacitats espacials dels alumnes.

La representació mental i la interpretació de l'espai, ja sigui visitant un edifici o veient un plànol, és un tipus d'activitat que poden realitzar els alumnes de Secundària. A partir dels 12 anys els nois tenen plenament desenvolupades les seves capacitats per representar-se i interpretar l'espai físic i arquitectònic.

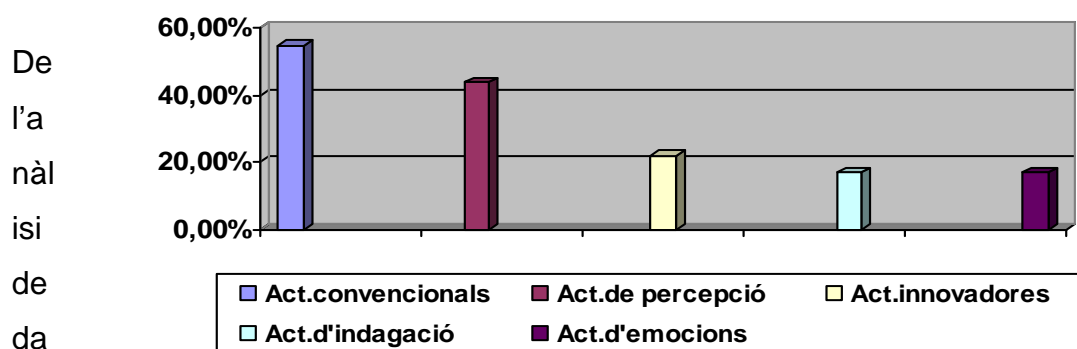
E) Activitats vinculades a les emocions i sentiments: ítems núm. 13, 14. Com s'ha comentat en altres capítols, el patrimoni arquitectònic i la pròpia arquitectura poden generar sentiments, vivències i emocions en els alumnes que potencien els aprenentatges i els reforcen. La vivència de l'arquitectura i els seus espais desperta i mobilitza diferents emocions en l'alumne.

Un 17,8% dels professors manifesten que els alumnes havien de “explicar el què sentien i vivien”. La vivència arquitectònica permet la consciència personal, la consciència del ser en el grup i també permet connectar amb els personatges històrics, en un acte d'empatia històrica. Així, un 15,7% dels professors manifesten que els alumnes havien de fer “activitats d'empatia”. Qualsevol de les activitats que fomenten l'empatia i la vivència personal o grupal ajuden a motivar l'alumne i arrelar els seus aprenentatges en vincular els coneixements a l'experiència viscuda.

S'han reagrupat els ítems i creat noves categories que il·lustren millor el tipus d'activitats que van fer els alumnes el dia de la visita:

QUADRE 90: PREGUNTA 38. TIPUS D'ACTIVITATS DIDÀCTIQUES

Categories	Ítems corresponents	Freqüències	Percentatges proporcionals
<i>Activitats convencionals</i>	1, 3, 4, 11, 15	506 sobre 1000	54,7%
<i>Activitats de percepció</i>	2, 6, 8, 9, 12	405 sobre 1000	43,8%
<i>Activitats innovadores</i>	5, 10, 16, 19	163 sobre 800	22%
<i>Activitats d'indagació</i>	7, 17, 18	93 sobre 600	16,8%
<i>Activitats d'emocions</i>	13, 14	62 sobre 400	16,8%

QUADRE 91 : PREGUNTA 38. TIPUS D'ACTIVITATS DIDÀCTIQUES

Es pot dir que el dia de la visita al patrimoni, els professors programen activitats diverses perquè siguin realitzades pels alumnes. En primer lloc, aquests fan activitats de tipus convencional com prendre notes, escoltar i fer exercicis sobre aspectes i conceptes treballats a classe prèviament.

En segon lloc, destaquen les activitats relacionades amb la percepció de les formes i els espais, com és dibuixar l'edifici o parts de l'edifici, identificar parts i dependències, ubicar l'edifici, descriure les formes i els espais, etc. En tercer lloc, els alumnes fan algunes activitats didàcticament innovadores com és l'ús de les noves tecnologies, participació en tallers o realització de fotografies.

En quart lloc, i amb un percentatge notablement inferior, els alumnes fan de petits investigadors i han de cercar informació o buscar la resposta a preguntes i problemes. Finalment, destaquen les activitats que tenen a veure amb els sentiments i vivències de l'alumne així com les activitats d'empatia històrica.

Interessa fer la correlació entre les respostes de la pregunta núm. 7 i 38¹⁰⁰ per observar la seva concepció del patrimoni arquitectònic com a font històrica i el tipus d'activitats que van realitzar els alumnes el dia de la visita¹⁰¹:

D'un total de 185 professors que han respost la pregunta¹⁰², pràcticament tots consideren que el patrimoni és una font per l'ensenyament i coneixement

¹⁰⁰ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 7: *Consideres que el patrimoni arquitectònic és un tipus de font per l'ensenyament de la història i les ciències socials?* I l'enunciat de la pregunta núm. 38: *Quines activitats van fer els alumnes el dia de la visita?* Annexe II, pàg. 732 i 741.

¹⁰¹ Veure taules de correlació núm. 35, 36, 37, 38, i 39. Annexe III, pàg. 754-755

històric. Un 94,5% d'aquests docents, diuen que els alumnes van realitzar activitats de tipus convencional (escoltar l'explicació del professor o monitor, escriure, reconèixer aspectes treballats a classe, exercicis de cronologia, etc.).

Un 78,5% del professorat manifesta que els alumnes van realitzar activitats relacionades amb la percepció de les formes i els espais arquitectònics (observar, descriure, identificar, dibuixar, orientar-se, etc.).

Un 43,4% del professorat diu que els alumnes van fer ús de les noves tecnologies i van realitzar activitats d'aprenentatge innovadores (realització de fotografies, simulació informàtica, veure un audiovisual, participació en un taller, etc.).

El 40,6% del professorat diu que els seus alumnes van realitzar exercicis de recerca (recollida de dades, cerca d'informació, resolució d'un problema o enigma, búsqueda d'informació, etc.).

Un 18,1% del professorat manifesta que els alumnes van fer activitats d'aprenentatge basades en el desenvolupament de les emocions i sentiments (explicar el que sentien, activitats d'empatia històrica, etc.).

S'observa de nou, que majoritàriament el professorat considera el patrimoni arquitectònic com a una font de coneixement històric, però que en fer-lo servir per ensenyar història als seus alumnes utilitza sobretot metodologies expositives i l'alumnat realitza activitats del tot convencionals. Si l'edifici es considera com a font, cal fer-li preguntes, formular hipòtesis, cercar informació de tipus general i sobre tot cercar informació sobre les restauracions i canvis.

Així, el professorat opina que el patrimoni arquitectònic és una font, però en utilitzar-lo no aplica les estratègies didàctiques més adients i els alumnes fan exercicis que no corresponen al tractament científic de la font.

Interessa establir les possibles correlacions entre les activitats innovadores i d'indagació i les variables com el sexe, el tipus de titulació i l'antiguitat en la carrera docent. Aquestes dades permeten així establir les relacions entre el perfil didàctic i el perfil del professorat¹⁰³.

---

¹⁰² La mostra és de 200 professors. D'aquests, 15 no han realitzat sortides en els darrers cursos, per tant, no han respós les preguntes relacionades amb aquesta activitat.

¹⁰³ Veure taules de correlació núm. 40 i 41, annexe III ; pàg.755

La investigació observa en les dues tables que el percentatge de professors-professores que sí han programat activitats de perfil innovador i d'indagació no són en absolut rellevant ni ajuden a diferenciar un perfil concret de professor, ja que corresponen al mateix percentatge de la mostra.

En el cas del tipus titulació el resultat és el mateix. La formació inicial no marca diferències al respecte. Els resultats percentuals corresponen amb bastant exactitud a la mostra participant. Tampoc hi ha resultats significatius quant als professors que programen activitats innovadores quant a la seva antiguitat docent. S'observa, però, una petita diferència quant a les activitats d'indagació. En aquest cas, hi ha més representació percentual (en comparació a la mostra) dels professors amb menys de 20 anys d'antiguitat docent que programen activitats vinculades a la recerca de dades i la indagació.

Per conèixer el perfil didàctic del professorat en aquestes visites, s'analitzen finalment les activitats que es van realitzar després de la sortida.

La taula següent il·lustra les respostes dels professors sobre aquestes activitats:

QUADRE 92: PREGUNTA 39. ACTIVITATS DESPRÈS VISITA

Quin tipus d'activitats veu fer després de la sortida?			
Entrega del dossier	79%	Fer un mural, amb fotos, textos	11,8%
Vaig avaluar l'activitat	65,1%	Crítica sobre autenticitat-fiabil.	7,5%
Comentavem les impressions	61,3%		
Vaig fer la memòria de la sortida	26,3%	Altres	4,3%

Com es pot observar, més de tres quartes parts dels professors afirmen que els alumnes "havien d'entregar el dossier" de la sortida, on es recullen els resultats de les diferents activitats i exercicis.

Al voltant del 60% del professorat diu que "va avaluar la sortida", dada que corrobora que els docents programen i realitzen les visites amb els alumnes com a activitat curricular, per tant, com a activitat avaluable. I amb un

percentatge similar diu que “van comentar les impressions” de la visita. En comentar les impressions, alumnes i professor repassen el que s’ha treballat, els continguts, els objectius, les noves dades obtingudes, la comprovació d’hipòtesis si s’escau i la resolució de les preguntes. També comenten les seves impressions, els aspectes que més els ha interessat, el que no han entés, etc.

Una quarta part del professorat diu que “va fer la memòria de la sortida”, és a dir, va avaluar com a docent l’activitat de la visita al patrimoni.

Amb uns valors percentuals bastant inferiors, els professors diuen que els alumnes “van fer un mural” (11,8%) i que van fer la “crítica sobre l’autenticitat i fiabilitat” de l’edifici que van visitar (7,5%).

S’observa que les activitats realitzades després de la visita són molt genèriques i no corresponen a tasques específiques del patrimoni arquitectònic com a font històrica. La investigació detecta que el tipus d’activitats realitzades a l’aula i en el centre visitat no tenen a veure amb la crítica de la font arquitectònica.

4.2.4.2. Continguts que s’ensenyen

Aquesta variable ajuda a determinar els tipus de continguts que ensenya el professor a través de l’ús del patrimoni arquitectònic ja sigui a classe o a través de les visites.

El continguts poden estar vinculats amb el context històric (societat, economia, imaginari, cultura...); amb l’art (estils, formes, característiques, etc.) i amb l’arquitectura (història de l’edifici, tipologia, sistema de construcció, transformacions i canvis, restauració, etc.) Els continguts també poden fer referència a etapes i períodes històrics diversos¹⁰⁴.

Quan els professors utilitzen materials didàctics sobre patrimoni arquitectònic a l’aula, quin tipus de continguts ensenyen?¹⁰⁵

Les respostes indiquen quin tipus de continguts ensenyen els professors als alumnes a través de l’ús de diferents materials sobre patrimoni arquitectònic. Les dades són prou significatives: més de tres quartes parts del professorat

¹⁰⁴ Aquesta variable es manifesta i s’analitza a través de les respostes a les preguntes del qüestionari núm. 23, 25b, 27a, 27c, 27e, 27d, i 31.

¹⁰⁵ Correspon a la pregunta núm. 23 del qüestionari: *Quan utilitzes mterials sobre patrimoni arquitectònic a classe, quin tipus de continguts acostumes a ensenyar als alumnes?* Veure annexe II, pàg. 737

reconeix que en utilitzar aquests materials a l'aula ensenya continguts vinculats a la història de l'art: característiques d'estil, els aspectes estètics i formals, etc. Les imatges serveixen al professor per il·lustrar diferents estils artístics, i perquè l'alumne aprengui a identificar formes i característiques d'estil. Amb valors percentuals similars es manifesten els professors en dir que ensenyen als alumnes els usos socials i les funcions de l'edifici.

Quatre de cada cinc professors ensenya continguts generals de tipus històric: època, societat, economia, fets històrics, etc. La imatge visualitzada a l'aula serveix per il·lustrar diferents continguts de la història i context de l'edifici. Es pot observar, doncs, que la majoria de continguts que ensenyen els professors a partir de l'ús d'imatges sobre patrimoni arquitectònic són de tipus històric i artístic. Els aspectes vinculats a la pròpia obra arquitectònica, com la tecnologia emprada, les plantes, espais i l'evolució de l'edifici apareixen en un segon terme amb valors percentuals inferiors.

Destaca que tan sols uns pocs professors manifesten ensenyar aspectes relacionats amb l'evolució i les restauracions de l'edifici i com aquestes restauracions poden afectar el resultat de l'obra construïda.

De nou es torna a posar en evidència que el tractament didàctic que li dona el professor al patrimoni arquitectònic no té a veure amb la crítica i valoració d'aquest com a document històric dinàmic. Se l'utilitza per motivar l'alumnat, despertar-li sentiments, il·lustrar aspectes històrics, identificar i il·lustrar estils artístics, però no se li dona tractament com a font de la història en oblidar els aspectes que són necessaris.

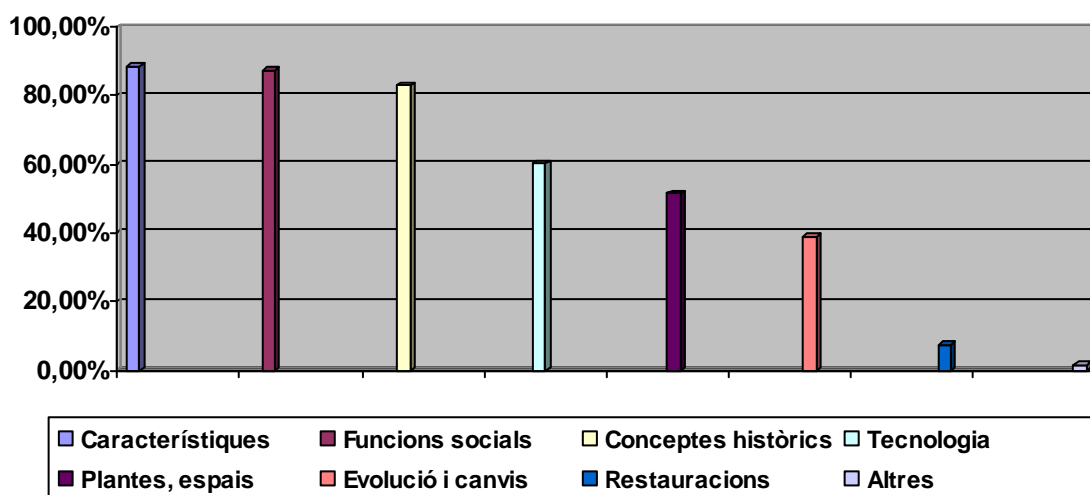
La següent taula i gràfic il·lustren els resultats analitzats anteriorment:

QUADRE 93 : PREGUNTA 23. ÚS MATERIALS A CLASSE. CONTINGUTS

Quan utilitzes materials sobre patrimoni arquitectònic a classe, ¿quin
---

tipus de continguts acostumes a ensenyar als alumnes?			
Característiques d'estil artístic	88,5%	Plantes, espais	51,5%
Funcions socials	87,5%	Evolució i canvis en el temps	39%
Conceptes històrics	83%	Restauracions de l'edifici	7,5%
Tecnologia, materials	60,3%	Altres	1,5%

QUADRE 94: PREGUNTA 23. ÚS MATERIALS A CLASSE. CONTINGUTS

És significatiu saber quins edificis o conjunts arquitectònics han visitat darrerament els professors amb grups escolars. Aquestes visites posen de manifest el tipus de continguts històrics i arquitectònics que s'ensenyava el professor. La pregunta núm. 25b recull aquestes respostes¹⁰⁶.

Aquesta és una pregunta de resposta oberta. Els percentatges de les respostes són baixos i molt dispersos. Davant la diversitat de respostes, s'han seleccionat les sis respostes amb més percentatge, classificant-les com a *conjunt arquitectònic* i *edificis*. Malgrat que els percentatges són baixos, les respostes són prou significatives per veure les tendències d'aquestes visites quant al caràcter dels edificis, tipologia i època representada. A partir de les respostes obtingudes es pot inferir que els temes d'estudi estaven relacionats amb la

¹⁰⁶ Pregunta 25b: *Digues el nom dels edificis o conjunts arquitectònics que has visitat amb els teus alumnes en els darrers cursos acadèmics.* Veure annex II, pàg. 738

romanització, la història medieval i la història contemporània del període industrial. La següent taula il·lustra els resultats:

QUADRE 95: PREGUNTA 25b. EDIFICIS I CONJUNTS VISITATS

Digues el nom dels edificis o conjunts arquitectònics que has visitat amb els teus alumnes en els darrers cursos acadèmics.			
Conjunt arquitectònic	%	Edifici	%
Barri gòtic de Barcelona	25,3%	La Casa Milà	19,8%
Tarraco	24,2%	Monestir de Poblet	12,6%
Colònies industrials	15,9%	Colònia Vidal	11%
Eixample barcelonès	15,4%	Santa M^a del Mar	8,8%
Girona medieval	12,6%	Monestir Stes. Creus	7,1%
Barcino	9,9%	Colònia Güell	7,1%

Es pot observar que els conjunts més visitats en els darrers 5 anys són i en aquest ordre: el Barri Gòtic de Barcelona, la Tarragona romana, algunes colònies industrials¹⁰⁷, l'Eixample barceloní, el barri medieval de Girona i la Barcelona romana. El major número de visites escolars a aquests centres històrics urbans pot estar relacionat amb la distribució de la població escolar catalana.

Els edificis més visitats en els darrers anys pels professors amb grups escolars són i en aquest ordre: la Casa Milà, el monestir de Poblet, la Colònia Vidal, Santa Maria del Mar, el monestir de Santes Creus i la Colònia Güell.

Els professors han esmentat *altres conjunts* encara que en menor percentatge:

- a) Del període antic: la ciutadella ibèrica de Calafell i el conjunt ibèric d'Ullastret.

¹⁰⁷ En aquestes respostes, els professors citaven “una colònia industrial” però no especificaven quina.

- b) Del període medieval: la Vila de Montblanc, el barri medieval de Berga, la Terrassa medieval, el conjunt medieval de Besalú, el barri medieval de Lleida, i les esglésies de la vall de Boí.
- c) Del període modern: no han seleccionat cap conjunt
- d) Del període de la revolució industrial: la ruta modernista de Reus, la ruta del modernisme de Sitges, la ruta dels Indians de Vilanova i la Geltrú, la Ciutadella (edificis de l'Exposició Universal de 1889), el Parc Güell, la ruta modernista de La Garriga i les fàbriques de Sant Andreu.

La resta de professors han esmentat *altres edificis*, encara que amb percentatges notablement inferiors:

- a) Del període antic: la vila d'Altafulla i les termes romanes de Sant Boi.
- b) Del període medieval. *Tipologia Militar*: el castell de Claramunt, el castell de Mur, el castell de Torroella de Montgrí, el castell de Pallejà, el castell de Miravet, el castell de Banyoles, el castell d'Ulldecona, el castell de Salses i el castell de Montsolís. *Tipologia Religiosa*: la catedral de Barcelona, la catedral de la Seu d'Urgell, la catedral de Tortosa, la catedral de Castellò d'Empúries, la catedral de Solsona, la Seu de Lleida, la catedral de Vic, la catedral de Tarragona, l'església de Sant Vicenç de Cardona, el monestir de Pedralbes, el monestir de Montserrat, el monestir de Sant Pere de Roda, el monestir de Sant Cugat, el monestir de Santa Maria de Ripoll, el monestir de Vallbona de les Monges, l'església de Sant Pau del Camp i l'església de Sant Quirze de Pedret. *Tipologia civil*: l'Ajuntament de Barcelona.
- c) Del període modern: Esmenten "algunes masies", sense especificar el nom i la Universitat de Cervera.
- d) Del període protoindustrial i industrial. *Tipologia fabril*: el Museu Paperer de Capellades, l'adoberia de Cal Granotes, la Colònia Sedó, i el Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa. *Tipologia religiosa*: la Sagrada Família. *Tipologia domèstica*: la Casa Batlló, la Casa Lleó i Morera, i la Casa Amatller. *Tipologia civil*: l'estació de França, el Parlament de Catalunya, i el Palau de la Música.

- e) Del període més contemporani: el Pavelló Mies Van der Rohe i el MACBA. El cas del MACBA hauria de quedar exclòs, ja que la investigació infereix que aquestes visites no tenien a veure amb l'edifici sinó amb les col·leccions d'art contemporani que acull.

Com es pot comprovar, la majoria dels conjunts i edificis són els més emblemàtics i significatius de l'època medieval (de tipologia religiosa i militar) i del període industrial (de tipologia civil i fabril especialment).

A continuació s'analitza el perfil i característiques d'una d'aquestes visites efectuada pels professors. La pregunta núm. 27a¹⁰⁸ recull les respostes corresponents. En aquesta pregunta s'observan resultats coincidents i similars als de la pregunta anterior. Es comproven els mateixos resultats i tendències que a la pregunta 6a¹⁰⁹, analitzada anteriorment.

El professorat mostra tendència a escollir els edificis més emblemàtics, amb una major protecció per part de les institucions i que s'adapten millor a les expectatives i l'imaginari col·lectiu del que va ser el passat de Catalunya com a nació. El passat de Catalunya, com a qualsevol altre país, està ple de mites que es repeteixen i el patrimoni arquitectònic no queda al marge d'aquest fenomen ideològic i cultural. El món acadèmic, el món polític, els tècnics en patrimoni, la societat i els mateixos professors transmeten aquests estereotips i mites.

L'edifici i conjunt arquitectònic que ha escollit el professorat com a representatiu de les darreres visites és, en primer lloc, la Casa Milà i l'Eixample barceloní. Les polítiques de protecció, conservació i difusió que des de l'Ajuntament de Barcelona i algunes institucions privades s'han realitzat en les darreres dècades, han servit per potenciar aquestes visites escolars. L'atractiu de la figura de Gaudí com a icona de tot el moviment modernista és un valor afegit indiscutible.

En segon lloc, destaquen les visites realitzades a l'anomenat Barri Gòtic, el barri de la Ribera i l'església de Santa Maria del Mar. L'espectacularitat de

---

¹⁰⁸ Pregunta 27a: *Pensa i centra't exclusivament en una d'aquestes darreres visites que has fet amb alumnes relacionada amb alguna assignatura d'història o CCSS. Digues el nom de l'edifici o conjunt.* Veure annexe II, pàg. 738

¹⁰⁹ Es recorda la pregunta n° 6a: *Digues el nom d'un edifici o conjunt del patrimoni arquitectònic català que com a professor d'història i/o CCSS t'interessa especialment.* Veure annexe II, pàg.732

formes i la bellesa de l'espai de la basílica, sens dubte, són un element bàsic per captar les visites escolars i il·lustrar d'aquesta manera aspectes històrics i artístics del passat medieval català.

En tercer lloc, els professors han seleccionat les visites a la Tarragona romana. Les restes arqueològiques i arquitectòniques de la ciutat són un fort atractiu per l'alumnat. L'Ajuntament de Tarragona fa una intensa tasca per donar a conèixer l'important patrimoni romà de la seva ciutat.

En quart lloc, el professorat fa esment d'algunes colònies industrials que han visitat amb els seus alumnes: la Colònia Vidal, la Güell o la Sedó. En els tres casos, cal destacar la gran tasca realitzada en els darrers anys pel MCTC (Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya) per presentar diverses propostes que resultin atractives, didàctiques i entenedores de cara a les visites escolars.

En cinquè lloc, els professors fan referència a la Barcelona romana. A l'atractiu d'aquestes restes (temple d'August, aqüeducte, muralles, etc.) cal afegir la facilitat per visitar-les el mateix dia que es realitza la visita al barri medieval. En molts casos els professors aprofiten la visita al Barri Gòtic per fer una ullada a les restes romanes.

En darrer lloc, els professors fan esmena del barri medieval de Girona. La difusió feta en els darrers anys del Call jueu, dels Banys, d'alguns monestirs i esglésies de la ciutat són un focus d'atracció turística i escolar. A l'igual que l'Ajuntament de Barcelona i Tarragona, el de Girona actúa protegint, conservant i fent campanyes de difusió per donar a conèixer el seu patrimoni arquitectònic.

La següent taula il·lustra les respostes donades pels professors:

QUADRE 96: PREGUNTA 27a. DARRERA VISITA

Ara pensa i centra't exclusivament en una d'aquestes darreres visites que has fet amb alumnes relacionada amb alguna assignatura d'Història o CCSS.	
A) Nom de l'edifici o conjunt arquitectònic.	
Casa Milà i Eixample	12,6%
Santa Maria del Mar i Barri Gòtic	12,1%
Tarragona romana (Tarraco)	12,1%
Colònies industrials (Vidal, Güell, Sedó)	9,3%
Barcelona romana	5,5%
Catedral i barri medieval de Girona	4,4%

S'observa que, a través de les visites a d'un determinat tipus de patrimoni arquitectònic, el professorat transmet als alumnes un discurs històric basat en els estereotips ja comentats: la romanitat de Catalunya, la nació medieval cristiana i la industrialització. S'observa la manca de visites a edificis d'altres períodes històrics.

Interessa saber amb quina assignatura i nivell estava relacionada aquesta visita escolar. La pregunta núm. 27c¹¹⁰ ho il·lustra.

En els nivells de l'ESO els cursos que han fet més sortides darrerament són els que corresponen a final de cicle: un 28% de sortides amb grups de segon d'ESO i un 23% amb alumnes de quart.

Els grups que més sortides han realitzat en els nivells de Batxillerat són els alumnes de l'assignatura d'Història de l'Art (23,1%); les sortides relacionades amb assignatures com la Història de Catalunya, Història del Món Contemporani i Història d'Espanya són notablement inferiors.

El currículum pot, en part, explicar aquest fenomen. A nivell d'ESO, és a segon curs i a quart curs quan hi ha més crèdits i continguts d'història. A tercer curs,

¹¹⁰ Pregunta 27c: *Amb quina assignatura i nivell estava relacionada aquesta visita?* Veure annexe II, pàg. 738

el currículum és sobre tot de geografia. Així, és lògic que les sortides per visitar al patrimoni corresponguin majorment a segon i quart curs.

En el cas del Batxillerat, les causes poden ser altres. Tradicionalment, a les assignatures d'història les fonts més utilitzades a l'aula són les escrites; el professorat, davant l'extensió dels temaris i la presió per la prova de Selectivitat que han de passar els seus alumnes, redueix el nombre de sortides del centre. Una sortida ineludible és la que té a veure amb la Història de l'Art per visualitzar el patrimoni.

Amb aquestes dades es pot inferir que les assignatures que estan més vinculades amb les sortides són les Ciències Socials de 2on i 4art de l'ESO i la Història de l'Art del Batxillerat.

La següent taula il·lustra els resultats obtinguts:

QUADRE 97: PREGUNTA 27c. ASSIGNATURA I NIVELL

C) Amb quina assignatura i nivell estava relacionada aquesta visita?			
1r. ESO	7,7%	Hª Catalunya de Batxillerat	2,7%
2n. ESO	28%	Hª Món Contemporani	2,7%
3r. ESO	11%	Història d'Espanya	4,9%
4t. ESO	23,1%	Història de l'Art	23,1%
Crèdit (Variable / Sínt.) ESO	1,1%	Total percentatge	94,2%

Els edificis visitats corresponen a diferents períodes històrics. Cal emmarcar-los en un context històric per saber quins períodes són els més il·lustrats a través de les visites patrimonials. La pregunta núm. 27e¹¹¹ mostra els resultats.

Les respostes del professorat confirmen de nou la tendència a il·lustrar i fer visible alguns períodes de la història de Catalunya i obviar-ne d'altres.

Es pot afirmar que el patrimoni més visitat pels professors en els darrers cursos correspon en primer lloc al patrimoni medieval (38,5%); en segon lloc, al patrimoni contemporani-industrial (37,9%); en tercer lloc, al patrimoni del

¹¹¹ Pregunta 27e: *Amb quina època o període històric estava relacionada la visita?* Veure annex II, pàg. 738

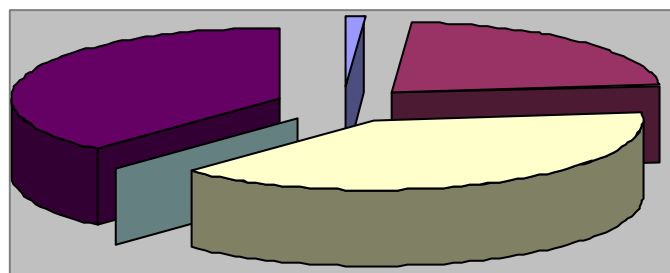
període romà (22%); en quart lloc, al patrimoni preromà (1,1%). Les visites al patrimoni del període de l'edat moderna no tenen representació percentual, encara que amb anterioritat algun professor ha esmentat la Universitat de Cervera i algunes masies. En aquesta pregunta, però, no han anotat l'edat moderna.

Les dades que recull la taula següent i el gràfic són ben significatives:

QUADRE 98: PREGUNTA 27e. PERÍODE HISTÒRIC

E) Amb quina època o període històric estava relacionada la visita?	
Prehistòria. Temps preromans	1,1%
Època Antiga	22%
Època Medieval	38,5%
Època Moderna	0%
Època Contemporània	37,9%
Total percentatge	99,5%

QUADRE 99: PREGUNTA 27e. PERÍODE HISTÒRIC

És del tot rellevant i significatiu que els edificis que correponen a l'Edat Moderna no són visitats pels escolars. Es posa en evidència la possible influència d'un determinat discurs històriogràfic.

A continuació, s'analitza el tema que estudiaven els alumnes quan van realitzar la visita. La pregunta núm. 27d¹¹² mostra els resultats.

S'observa que els temes històrics que motiven al professorat a realitzar una visita amb els alumnes són aquells vinculats especialment al període romà, l'Edat Mitja i el període de la revolució industrial. A través de les respostes del qüestionari es fa evident que el professorat no fa sortides ni utilitza materials sobre patrimoni arquitectònic vinculats al període de l'Edat Moderna. És un període que no s'il·lustra de cap manera a través del patrimoni que hi ha a Catalunya. Es podria dir que és un *període invisible* quant a patrimoni arquitectònic. El professorat ensenya materials/imatges i fa visites a edificis i conjunts arquitectònics vinculats a la història antiga, la història medieval i la història contemporània.

El següent quadre il·lustra les respostes:

QUADRE 100: PREGUNTA 27d. TEMA D'ESTUDI

D) Quin tema estaves ensenyant?			
Temps preromans	2,7%	Religiositat. Vida monacal	8,8%
Hª de Roma. Romanització	18,1%	Art medieval (romànic,gòtic)	31,3%
Urbanisme/construccions	17,6%	Revolució Industrial	14,8%
L'art romà	8,2%	Urbanisme i canvis ciutats	6%
Gremis medievals	1,1%	Arquitectura contemporània	20,9%
Urbanisme/ciutats medievals	11%	Política-ideologies s. XIX-XX	3,3%
Societat/economia medieval	17,6%	Societat contemporània	8,2%

Del patrimoni arquitectònic de temps preromans el professorat ensenya temes com les formes de vida (economia, societat, treball, etc.) i els poblats ibèrics.

¹¹² Pregunta 27d: *Quin tema estaves ensenyant?* Veure annexe II, pàg. 738

A través del patrimoni arquitectònic de l'època antiga els temes més treballats a les visites són: la romanització (història de Roma, societat, economia, formes de vida); l'urbanisme, les construccions arquitectòniques i d'enginyeria, i l'art romà.

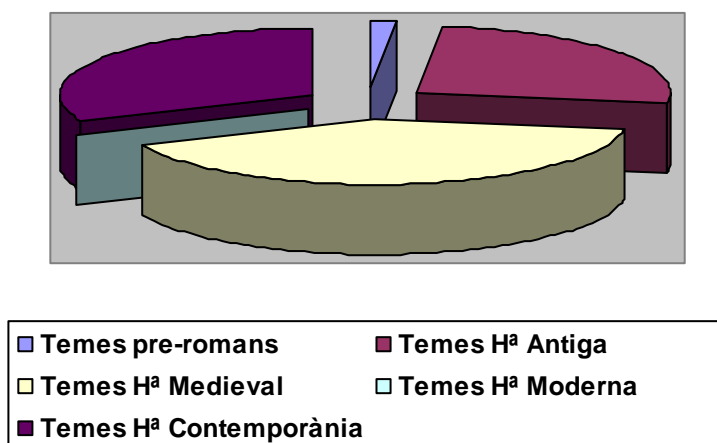
Del patrimoni arquitectònic del període medieval s'il·lustren temes com l'art medieval; la societat i economia; l'urbanisme; la religió i en darrer lloc, la vida gremial.

A través del patrimoni arquitectònic del període contemporani el professorat ensenya temes sobre arquitectura (especialment el modernisme); la revolució industrial (tecnologia, fàbriques, modus de producció, etc.). Segueix el tema de la societat industrial (classes socials, conflictes, canvis socials, etc.); temes d'urbanisme i transformacions urbanes, i finalment, els temes vinculats a política i ideologies.

Si s'agrupen aquests temes per períodes històrics i es sumen els percentatges, es veu que en primer lloc destaquen els temes vinculats al període medieval (69,8%); en segon lloc, els temes vinculats al període industrial (53,2%); en tercer lloc els temes vinculats al període romà (43,9%); en quart lloc els temes relacionats amb els temps preromans (2,7%). No hi ha cap tema vinculat al període de l'Edat Moderna.

Per poder-ho representar gràficament, la investigació ha calculat el valor percentual proporcional:

QUADRE 101: PREGUNTA 27d. TEMA I PERÍODE D'ESTUDI

A la vista d'aquests resultats s'observa la total coincidència entre les darreres gràfiques de sectors.

Els continguts que ensenyen els professors a través de les visites al patrimoni arquitectònic acostumen a ser sobre història general i/o sobre l'objecte arquitectònic pròpiament.

A continuació, s'analitzen els continguts relacionats amb la història. La pregunta núm. 30¹¹³ mostra els resultats.

A partir de la visita al patrimoni arquitectònic es pot observar que el professor ensenya a l'alumne continguts molt variats sobre història. El professor utilitza la visita i el treball amb el patrimoni arquitectònic per ensenyar i il·lustrar aspectes molt diversos. Els continguts són variats i la investigació els agrupa segons l'índex percentual:

- a) Al voltant de tres quartes parts del professorat esmenta continguts sobre la societat, els estils artístics i la vida quotidiana.
- b) Més o menys la meitat del professorat fa referència a continguts de cronologia, economia, tecnologia, mentalitats i religió.
- c) Al voltant d'una quarta part del professorat manifesta ensenyar continguts sobre política i personatges històrics.
- d) Menys d'una quarta part del professorat fa referència a continguts sobre els canvis i permanències i la causalitat històrica.

Aquests continguts es poden ubicar dins la disciplina històrica (la societat, la vida quotidiana, la cronologia, l'economia, les mentalitats, la religió, la política, els personatges, els canvis i permanències i la causalitat); altres, dins la disciplina de la història de l'art (estils artístics i tecnologia).

Per il·lustrar millor els resultats es presenta a continuació la taula de dades de la pregunta núm. 30.

---

¹¹³ Pregunta núm. 30: *En aquesta visita, quins continguts històrics havien d'aprendre i treballar els alumnes?* Veure annexe II, pàg. 739

QUADRE 102: PREGUNTA 30. CONTINGUTS HISTÒRICS DE LA VISITA

En aquesta visita, ¿quins continguts històrics havien d'aprendre i treballar els alumnes?			
Societat	79,8%	Religió i creences	43,9%
Estils artístics	74,2%	Política	34,6%
Vida quotidiana	73,4%	Personatges històrics	26,3%
Cronologia. Temps històric	55,9%	Canvis i permanències	17,7%
Economia	52,2%	Causalitat històrica	17,6%
Tecnologia	51,1%	Altres	6,5%
Mentalitats	46,5%		

A continuació s'analitzen els continguts que s'ensenyen en aquestes visites vinculats amb l'obra arquitectònica. Aquestes dades les recull la pregunta núm. 31¹¹⁴. Els continguts relacionats amb l'arquitectura i el patrimoni poden ser variats. Quins són els continguts que més destaca el professor del patrimoni arquitectònic?

Més de quatre de cada cinc professors destaca que el que més els interessava que aprenguessin els alumnes eren continguts sobre la funció de l'edifici i la seva tipologia.

Al voltant de tres quartes parts dels professors van destacar l'estudi de l'edifici en el temps primigeni de la seva construcció i els estils artístics.

Els aspectes menys destacats són de nou els que fan referència a les restauracions; els arquitectes, restauradors i constructors i l'evolució i canvis que ha patit l'edifici al llarg del temps.

Així, de nou s'observa que els temes vinculats als canvis i restauracions dels edificis, aspectes cabdals per poder fer una interpretació correcta de l'edifici com a font de coneixement històric, són els que tenen menys consideració per part del professorat.

La següent taula il·lustra les respostes de la pregunta núm. 31:

¹¹⁴ Pregunta núm. 31: *En aquesta visita, quins eren els aspectes arquitectònics que havien d'observar i aprendre els alumnes?* Veure annexe II, pàg. 739

QUADRE 103: TAULA PREGUNTA 31. CONTINGUTS ARQUITECTÒNICS

En aquesta visita, ¿quins eren els aspectes arquitectònics que havien d'observar i aprendre els alumnes?			
1. Funció de l'edifici	88,2%	9. Plantes i plànols	48,6%
2. Tipologia	86%	10. Tècniques constructives	47,8%
3. Construcció i origen	77,4%	11. Elements sustentats	44,6%
4. Formes, estil artístic	66,1%	12. Evolució i canvis	36,6%
5. Materials de construcció	64%	13. Arquitectes i constructors	32,8%
6. Parts i dependències	59,7%	14. Darreres restauracions	20,4%
7. Ús social a l'actualitat	59,1%	15. Altres	3,8%
8. Elements de sustentació	52,7%		

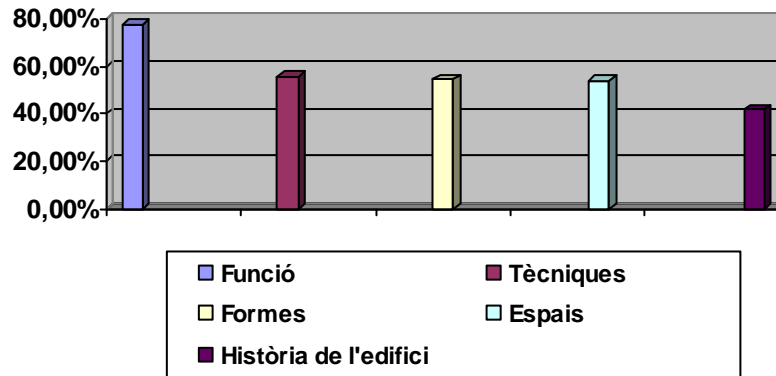
Per analitzar amb més profunditat les respostes dels professors, s'han creat noves categories que guarden una certa correspondència amb les diferents lectures i interpretacions que poden fer-se de l'objecte arquitectònic¹¹⁵. Per calcular els nous valors percentuals s'ha aplicat la fórmula de la proporcionalitat segons el número d'ítems de cada categoria.

QUADRE 104: PREGUNTA 31. DIFERENTS LECTURES DE L'ARQUITECTURA

<i>Diferents lectures</i>	<i>Ítems corresponents</i>	<i>Freqüències</i>	<i>Percentatges proporcionals</i>
<i>Funcionalisme:</i> Funció i ús de l'edifici	1, 2, 7	434 sobre 600	77,8%
<i>Determinisme tècnic:</i> Materials i tècniques	5, 10	208 sobre 400	55,9%
<i>Formalisme:</i> Formes i estètica	4, 8, 11	304 sobre 600	54,5%
<i>Espaialisme:</i> Espais i dependències	6, 9	201 sobre 400	54,2%
<i>Determinisme històric:</i> Història de l'edifici	3, 12, 13, 14	311s obre 800	41,8%

¹¹⁵ En els primers capítols de la investigació s'ha parlat de les diferents lectures que poden fer-se de l'objecte arquitectònic: funcionalisme, espaialisme, formalisme, determinisme...

QUADRE 105: PREGUNTA 31. DIFERENTS LECTURES DE L'ARQUITECTURA

Es pot veure com els alumnes treballen diferents continguts relacionats amb l'edifici.

En primer lloc, s'observa que més de tres quartes parts dels professors declaren que els alumnes fan activitats sobre la funció i usos de l'edifici en el passat. Aquests tipus d'activitats denoten una visió funcionalista de l'objecte arquitectònic. Cal recordar que les doctrines funcionalistes busquen bàsicament establir les relacions que hi ha entre el disseny, la forma i la funció. La manera, però, més comú és analitzar l'obra des de la funció i usos socials. Aquesta manera d'interpretar l'arquitectura encaixa molt bé amb l'ús que de l'arquitectura pot fer la disciplina històrica en il·lustrar les diferents activitats que en aquell edifici realitzaven les persones en el passat. Els professors que s'acosten al patrimoni arquitectònic des d'aquest punt de vista pregunten als alumnes sobre la tipologia, la finalitat de la seva construcció i especificar els seus usos socials. Aquesta és pràctica majoritària entre el professorat.

En segon lloc, un 60% del professorat organitza activitats d'aprenentatge on l'alumne ha de realitzar exercicis sobre els materials i les tècniques constructives de l'edifici. En aquest cas, el professor ensenya als alumnes a conèixer les tècniques, els materials emprats i les dificultats o mètodes per construir l'edifici.

En tercer lloc, un 54,5% dels professors assenyalen les activitats que impliquen una visió formalista de l'arquitectura. En aquest cas, el professor ensenya

l'alumne a observar les diferents formes, els volums, les proporcions, els elements de sustentació més usuals (columnes, arcs, pilars, etc.) i els elements sustentats (cobertes, sostres, etc.) Aquesta visió implica una caracterització de llenguatges, formes i estils pròpia de la història de l'art.

La meitat dels docents assenyalen les activitats relacionades amb l'espai arquitectònic. En aquest cas el professor ensenya als alumnes a interpretar els plànols de plantes, les diferents perspectives espaials, les formes de l'espai tant en planta com en volum, les diverses concepcions sobre l'espai arquitectònic, etc.

Finalment, un 41,8% dels docents destaquen les activitats que tenen a veure amb la pròpia història i evolució de l'edifici. El determinisme històric interpreta l'obra arquitectònica com a fruit de les condicions històriques i socials, com a obra filla del seu temps. En aquest cas cal conèixer la història de l'edifici i el seu context originari, l'evolució i canvis que ha patit l'edifici al llarg del temps, i les darreres restauracions fruit dels temps contemporanis. Cal conèixer també les circumstàncies de les persones que han intervingut en tot el procés històric: l'arquitecte-restaurador, els constructors, i els restauradors. S'observa, però, que en agrupar aquests ítems els percentatges són dispars, ja que mentre hi ha un elevat percentatge de professors que manifesten ensenyar l'alumne continguts sobre els temps primigenis de l'edifici, ben pocs informen sobre l'evolució, canvis i darreres restauracions.

Es pot dir que les activitats que fan els alumnes relacionades amb el propi edifici són variades i en aquest ordre: en primer lloc, les activitats sobre la funció de l'edifici; en segon lloc, les activitats sobre els materials i tècniques emprats; en tercer lloc, exercicis sobre formes, característiques i estils; en quart lloc, exercicis sobre l'espai i finalment, les activitats que tenen a veure sobre l'evolució i biografia de l'edifici.

Es detecta de nou, que els aspectes biogràfics de l'edifici són els menys treballats i considerats per una bona part dels professors.

4.2.4.3. Tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica

Aquesta variable és la més significativa i la que aporta dades més rellevants per la investigació. El professorat utilitza el patrimoni arquitectònic en les seves classes d'història i ciències socials, tant a nivells de l'ESO com de Batxillerat. Interessa saber si el professor ensenya i introdueix l'alumne en els mètodes i procediments històrics (formulació de preguntes a la font, plantejament d'hipòtesi, resolució de problemes, etc.); si li dóna al patrimoni arquitectònic tractament com a font de coneixement històric; si té en compte els criteris d'autenticitat-fiabilitat i si ensenya l'alumnat a fer la corresponent crítica del patrimoni arquitectònic com a font històrica.

L'anàlisi de les respostes servirà per saber si el professorat fa servir el patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric i si li dóna el tractament adequat. Al llarg de l'anàlisi de les variables anteriors, ja s'ha anat observant unes tendències al respecte.

A través de l'anàlisi de les següents preguntes del qüestionari es podrà conèixer la pràctica docent quant al tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica¹¹⁶.

En primer lloc, interessa saber si en les finalitats de l'ús de materials d'aula n'hi ha alguna que faci referència a la pràctica dels procediments històrics. La pregunta núm. 22¹¹⁷ mostra els resultats.

De les diverses respostes i ítems seleccionats amb anterioritat, sols un 36,5% del professorat diu que utilitza imatges del patrimoni arquitectònic a classe perquè l'alumne "practiqui el mètode històric". L'ús i tractament de les fonts històriques és consubstancial al propi mètode de la disciplina.

L'ensenyament de la història implica introduir l'alumne en la metodologia pròpia, a saber: formular-se preguntes i interrogants; plantejar hipòtesis; anar a les fonts del coneixement; preguntar i analitzar aquestes fonts. Arribar a unes conclusions i comprovació de les hipòtesis inicials.

¹¹⁶ Les preguntes que donen llum sobre aquests aspectes són, i en aquest ordre: la núm. 22*, 23*, 24a, 24b, 28, 33*, 34*, 37*, 38*, 31* i 39*. Les preguntes marcades amb l'asterisc contenen dades que corresponen a diferents variables i camps d'estudi de la investigació. En capítols anteriors ja s'han analitzat, fixant-nos més en els aspectes que corresponien. Ara, s'analitzen exclusivament els ítems que fan referència a qüestions de metodologia històrica i crítica de la font arquitectònica.

¹¹⁷ Es recorda l'enunciat de la pregunta nº 22: *En cas que facis servir materials/imatges del patrimoni arquitectònic a les classes d'història o CCSS, amb quina finalitat els utilitzes?* Veure annexe II, pàg. 737

Com ja ha observat la investigació en l'anàlisi de variables anteriors, el professorat utilitza la font arquitectònica per que l'alumne corrobore i il·lustri el que ha estudiat i per reforçar continguts ja apresos. Els professors ensenyen habitualment continguts de tipus conceptual, però l'amplitud dels programes, la falta de formació específica i els problemes derivats de la pròpia dinàmica de les aules són obstacles perquè puguin ensenyar més continguts procedimentals i introduir l'alumne en el coneixement de la metodologia històrica.

La següent taula il·lustra aquests resultats¹¹⁸:

QUADRE 106: PREGUNTA 22. FINALITAT ÚS MATERIALS D'AULA

En cas que facis servir materials/imatges del patrimoni arquitectònic a les classes d'història o CC.SS, ¿amb quina finalitat els utilitzes?	
Perquè corrobore i “vegi” el que he ensenyat a classe	79%
Perquè aprengui a estimar i respectar el Patrimoni	56,5%
Perquè es motivi fent activitats variades	52,5%
Perquè gaudeixi de la bellesa i l'estètica	47,5%
Perquè practiqui el mètode històric	36,5%
Perquè descobreixi aspectes no treballats a classe	34,5%
Altres	2,5%

I, quan fan servir aquests materials d'aula, quin tipus de preguntes li formulen al patrimoni arquitectònic? L'anàlisi dels ítems de la pregunta núm. 23¹¹⁹ ho mostra.

Per analitzar un edifici del patrimoni arquitectònic com a font històrica, cal formular-se unes preguntes essencials: “quina és l'evolució i canvis de l'edifici al llarg del temps?” i “amb quins criteris s'ha restaurat?”.

¹¹⁸ En l'anàlisi d'aquesta variable s'han destacat en negreta els ítems que ara corresponen.

¹¹⁹ Es recorda l'enunciat de la pregunta 23: *Quan utilitzes materials sobre patrimoni arquitectònic a classe, quin tipus de continguts acostumes a ensenyar als alumnes?* Veure annex II, pàg. 737

Dels diferents continguts i tipus de preguntes que es poden formular a un edifici del patrimoni arquitectònic, el 39% del professorat manifesta que fa servir imatges del patrimoni a l'aula per ensenyar als alumnes continguts sobre la història i evolució de l'edifici. Però tan sols un 7,5% fa referència als problemes derivats de les restauracions d'aquest. Per la gran majoria de professors el patrimoni arquitectònic serveix per il·lustrar i ensenyar continguts de tipus artístic, context històric, etc, però ben pocs s'interessen per l'edifici com a font dinàmica i canviant.

El següent quadre il·lustra aquests resultats:

QUADRE 107: PREGUNTA 23. CONTINGUTS SOBRE EVOLUCIÓ I RESTAURACIÓ

Quan utilitzes materials sobre patrimoni arquitectònic a classe, ¿quin tipus de continguts acostumes a ensenyar als alumnes?			
Característiques d'estil artístic	88,5%	Plantes, espais	51,5%
Funcions socials	87,5%	Evolució i canvis en el temps	39%
Conceptes històrics	83%	Restauracions de l'edifici	7,5%
Tecnologia, materials	60,3%	Altres	1,5%

Es pot dir, que majoritàriament les imatges dels edificis serveixen per il·lustrar continguts històric-artístics, però no es formulen les preguntes adequades per que l'edifici pogui ser entès com a font de coneixement històric pels alumnes.

Si el patrimoni arquitectònic és considerat majoritàriament com a font històrica, ensenyen els professors a fer el comentari i l'anàlisi pertinent? S'analitza ara els resultats de la pregunta núm. 24a¹²⁰ que mostren els resultats.

La gran majoria del professorat manifesta que quan utilitza a classe imatges sobre patrimoni arquitectònic ensenya a fer la crítica d'aquest com a font històrica. Pocs diuen no fer-ho. Quasi tot el professorat diu que "ensenya als

¹²⁰ Pregunta núm. 24a: *Quan utilitzes a classe una imatge d'un edifici del patrimoni arquitectònic, ensenyes als alumnes a fer el comentari de l'edifici o conjunt arquitectònic com si es tractés d'una font escrita?* Veure annexe II, pàg. 737

alumnes a fer el comentari de l'edifici com si es tractés d'una font escrita". Les respostes sorprenen i mostren una clara contradicció entre la declaració d'intencions i l'ús real que fan del patrimoni arquitectònic. Manifesten que l'utilitzen com a font però s'ha vist en l'anàlisi de preguntes anteriors que no conceben el treball amb el patrimoni arquitectònic com a una tasca procedimental i metodològica; pocs professors fan referència als aspectes evolutius de l'edifici i una minoria insignificant es refereixen als aspectes de la seva restauració.

El següent quadre il·lustra els resultats:

QUADRE 108: PREGUNTA 24a. ENSENYAMENT DEL COMENTARI

Quan utilitzes a classe una imatge d'un edifici del patrimoni arquitectònic, ¿ensenyes als alumnes a fer el comentari de l'edifici o conjunt arquitectònic com si es tractés d'una font escrita?		
	Percentatge	Freqüència
Sí	88,4%	177
No	11,6%	23
Total	100%	200

Si el professorat manifesta afirmativament que ensenyen a fer la crítica i anàlisi de la font arquitectònica, val la pena ara analitzar el tipus d'activitats i exercicis que fan els alumnes al respecte.

A través de l'anàlisi de la pregunta núm. 24b¹²¹ es podrà observar i posar en evidència si aquestes activitats tenen a veure realment amb la crítica de les fonts històriques.

Cal dir, en primer lloc, que un alt nombre de professors no donen resposta a la pregunta o no concreten res. Crida l'atenció que del 88,4% de docents que han manifestat anteriorment utilitzar el patrimoni arquitectònic com a font històrica, un 22,5% eviten ara especificar les activitats i respondre la pregunta, bé per desconeixement o bé perquè són bastants menys els que realment el fan servir com a font històrica. Un 18% dels docents diuen "seguir la pauta del llibre".

¹²¹ Es recorda l'enunciat de la pregunta 24b: *Quin tipus d'exercicis han de fer els alumnes?* Veure annex II, pàg. 737

Habitualment el tipus d'exercicis dels llibres fan referència a qüestions de formes i estils, així com la funció i el context històric. Gairebé cap llibre de text fa referència a la memòria (evolució-canvis) de l'edifici, les restauracions que ha patit o la seva fiabilitat i autenticitat com a font històrica. Per tant, es pot pensar que molts docents no tenen clar quina ha de ser la resposta adequada i o bé no en donen cap o bé s'emparen amb les activitats del llibre de text. Per una altra banda, un 9% dels professors diu que els exercicis que fan "depèn de l'edifici". La resposta tampoc és aclaridora i és del tot evasiva. I finalment un 5,1% dels professors sota l'ampar *d'altres*, tampoc aclareix quin tipus d'exercicis fan els alumnes. Així, s'observa que més de la meitat del professorat evita donar una resposta concreta, fet que posa en evidència la possible llacuna quan a la formació sobre l'ús de la font arquitectònica.

I dels professors que sí han especificat la resposta, quin tipus d'activitats realitzen els alumnes?

La meitat dels profesors que han concretat les respostes, manifesten que els alumnes fan exercicis de "descripció i anàlisi formal"; amb valors lleugerament inferiors manifesten que els alumnes han de "reconèixer l'estil artístic", i fer exercicis "d'observació formal". Amb uns percentatges notablement inferiors els docents al·ludeixen a "identificar parts i dependències", i la "simbologia i iconografia". També esmenten realitzar activitats "sobre l'autor", "comparar-lo amb altres edificis" o "dibuixar-lo". Així, s'observa que el professorat habitualment ensenya als alumnes a fer l'anàlisi dels edificis concebuts aquests com a objectes artístics. Es concep l'edifici sobre tot desde la disciplina i els continguts de la història de l'art.

El professorat també programa exercicis relacionats amb el context històric de l'edifici. Al voltant d'una quarta part dels docents fan activitats com: "explicar la funció i tipologia", "situar-ho cronològicament" o "relacionar-ho amb el context històric". Un percentatge molt minço diu que fan "l'estudi de nou vocabulari".

Els ítems que fan referència als "usos a l'actualitat", "informació de l'evolució de l'edifici", i "informació sobre les restauracions" tenen una representació percentual amb valors molt baixos i fins i tot irrellevants. Sobre qüestions de "l'autenticitat i fiabilitat" de l'edifici cap individu de la mostra ho ha assenyalat.

El següent quadre mostra aquestes respostes:

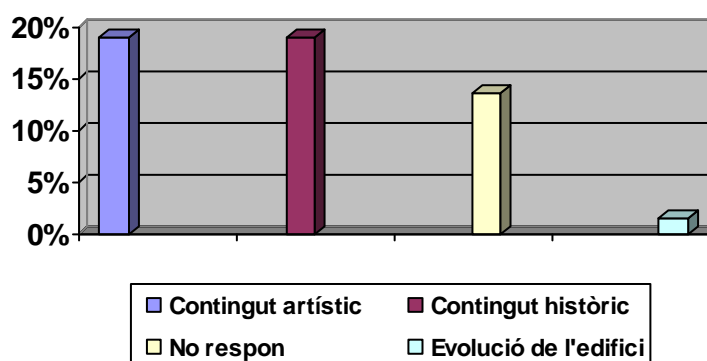
QUADRE 109: PREGUNTA 24b. TIPUS D'EXERCICIS

En cas afirmatiu, ¿quin tipus d'exercicis han de fer els alumnes?			
1. Descripció i anàlisi formal	52,8%	11. Sobre l'autor / autors	5,6%
2. Reconèixer estil artístic	39,9%	12. Comparació altres edificis	2,8%
3. Observació formal	35,4%	13. Usos a l'actualitat	2,8%
4. Explicar funció i tipologia	30,3%	14. Dibuixar-ho	2,2%
5. Situació cronològica	24,2%	15. Estudi de nou vocabulari	1,1%
6. Relació context històric	20,2%	16. Informació de l'evolució	1,1%
7. Seguir la pauta del llibre	18%	17. Informació restauracions	0,6%
8. Depèn de l'edifici	9%	18. L'autenticitat i fiabilitat	0%
9. Identificar parts i espais	7,3%	19. No contesta la pregunta	22,5%
10. Simbologia i iconografia	6,2%	20. Altres tipus d'exercicis	5,1%

Per il·lustrar millor l'anàlisi, s'han reagrupat les respostes, creant noves categories. Per calcular els nous valors percentuals s'ha aplicat la fórmula de la proporcionalitat.

QUADRE 110: PREGUNTA 24b. CATEGORIES D'EXERCICIS

Categories	Ítems corresponents	Freqüències	Percentatges proporcionals
a. Exercicis de contingut artístic-formal	1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 14	271 sobre 1600	19%
b. Exercicis de contingut històric	4, 5, 6, 15	135 sobre 800	19%
c. No respon, no concreta	7, 8, 19, 20	97 sobre 800	13,6%
d. Memòria, evolució i canvis de l'edifici	13, 16, 17, 18	11 sobre 800	1,5%

QUADRE 111. PREGUNTA 24b. CATEGORIES D'EXERCICIS

A partir de la nova taula i el gràfic corresponent s'observa que els alumnes realitzen sobretot activitats relacionades amb la història i l'art del període estudiat. La meitat dels professors no aclareix ni concreta la resposta i un percentatge molt minso diu que van fer alguna activitat relacionada amb la memòria i l'evolució de l'edifici al llarg del temps.

Els exercicis que més han assenyalat són aquells vinculats a les formes i els estils. En segon lloc, els exercicis relacionats amb el context històric. Els que menys assenyalen, amb valors percentualment irrellevants, són aquells ítems que tenen relació directa amb el possible tractament del patrimoni com a font de coneixement històric: activitats sobre l'evolució, canvis i transformacions patides per l'edifici al llarg del temps; activitats o informació sobre les restauracions fetes darrerament i valoració de l'autenticitat i fiabilitat històrica de l'edifici.

La investigació intenta ara identificar aquells professors que sí han programat activitats relacionades sobre l'evolució i canvis de l'edifici. Es correlacionen les dades d'aquesta pregunta amb les variables externes¹²² definides amb anterioritat¹²³.

S'observa, com en altres correlacions, que els resultats s'ajusten d'una manera bastant exacta a la proporcionalitat de la mostra en quant a sexe, tipus de

¹²² Es recorda que les variables externes definides anteriorment són el sexe, els tipus de titulació i els anys en la docència.

¹²³ Veure la taula de correlació núm. 42, annexe III; pàg. 755

titulació i anys d'experiència docent, per tant, les dades obtingudes no són rellevants per la investigació. Es pot dir, que el professorat que manifesta sensibilitat, coneixement i interès pels aspectes biogràfics de l'edifici no mostra cap perfil determinat, ni per edat, tipus de titulació o anys en la docència.

A continuació s'analitza sobre quins aspectes es va informar i documentar el professor per preparar la visita amb el grup escolar. Aquest tipus d'informació desvelen els aspectes que el professor considera rellevants i necessaris. La pregunta núm. 28¹²⁴ recull aquestes dades.

La meitat del professorat es va informar "del context històric i l'època de l'edifici", així com dels "recursos didàctics del centre" i la "logística general" per poder organitzar la visita.

Al professorat li interessa especialment tot allò relacionat amb el context històric de l'edifici, no precisament la història específica d'aquest sinó l'època, la societat, l'economia, l'art, etc.

Al professor li interessa també saber els recursos didàctics de l'edifici que han de visitar (equips pedagògics, materials de treball, activitats que pot realitzar l'alumne, etc.). I també mostra interès per tot allò relacionat amb l'organització i logística de la sortida: dies de visita, autorcars, preus, horaris, serveis del centre, permisos i papers, etc. Una quarta part del professorat no ha respost o ha esmentat *altres* sense concretar.

Un 23,8% del professorat diu que es va informar i documentar sobre la biografia i l'evolució de l'edifici. Pràcticament cap docent manifesta haver-se informat dels aspectes de la seva restauració. Es pot induir que la informació a la qual fa referència el professor tracta dels temps primigenis de la construcció, els seus orígens, però que desvincula les darreres restauracions del propi procés biogràfic de l'edifici.

La majoria del professorat no presta atenció ni s'informa dels darrers esdeveniments i evolucions patits per l'edifici, bé per ignorància sobre aquests aspectes, bé perquè no manifesta interès.

El següent quadre mostra els resultats de la pregunta núm. 28:

---

¹²⁴ Pregunta núm. 28: *De quins aspectes logístics i històrics et vas informar i documentar per preparar i organitzar la visita?* Veure la pregunta a l'annexe II, pàg. 738

QUADRE 112: PREGUNTA 28. INFORMACIÓ DEL PROFESSOR

De quins aspectes logístics i històrics et vas informar i documentar per preparar i organitzar la sortida?	
El context històric i l'època. Continguts històrics	51,4%
Recursos didàctics del centre: equip pedagògics, materials...	44,2%
Logística horaris, preus, autocars, paperassa...	44,2%
Biografia: origen, història i evolució de l'edifici	23,8%
Les darreres restauracions. Criteris. Autenticitat i fiabilitat	0,6%
No contesta/Altres	24,9%

Quina és la importància que atorga el professorat a la visita com a activitat procedimental? La pregunta núm. 33¹²⁵, analitzada anteriorment, recull aquest aspecte a l'ítem núm. 6. La visita al patrimoni arquitectònic i l'ús del patrimoni com a font de coneixement històric són activitats clarament procedimentals, que impliquen l'ús de la metodologia històrica. El quadre mostra els resultats:

QUADRE 113: PREGUNTA 33. PER PRACTICAR PROCEDIMENTS

Quina era la finalitat educativa d'aquesta visita?	
1. Per reforçar els conceptes explicats a classe	88%
2. Per que estimin el nostre patrimoni i el nostre país	62,3%
3. Per que despertin la seva sensibilitat i emocions	56,3%
4. Per que es motivin per l'assignatura	55,2%
5. Per que reforcin les relacions del grup	35,5%
6. Per que practiquin procediments i metodologia històrica	31,7%
7. Per que aprenguin conceptes nous, no estudiats a classe	24%
8. Altres	6,6%

¹²⁵ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 33: *Quina era la finalitat educativa d'aquesta visita?* Veure annexe II, pàg. 740

Com es pot observar, un 31,7% del professorat entén que visitar el patrimoni arquitectònic és un treball procedimental i metodològic. Per contra, el 68,3% restant no ho entén així i diu que les finalitats de la visiten eren reforçar els continguts, motivar l'alumnat o despertar la seva sensibilitat, entre altres respostes.

S'observa que hi ha contradiccions quan el professorat diu que ensenya a fer la crítica i comentari del patrimoni arquitectònic com a font (pregunta 24a) i després no considera les visites com un treball procedimental. Aquesta confusió entre el que manifesta i el que fa, mostra l'ús incorrecte del patrimoni com a font històrica.

Quan el professor va decidir realitzar aquesta visita, figuren entre els seus motius d'elecció els arguments sobre l'autenticitat o el tipus de restauracions efectuades a l'edifici?.

La pregunta núm. 34¹²⁶ del qüestionari, ja analitzada anteriorment, mostra aquests aspectes.

Una quarta part del professorat manifesta que va escollir aquest edifici perquè "és un edifici autèntic i fiable i l'alumne pot aprendre història".

Un 13,2% del professorat manifesta que el va escollir perquè "és un edifici ben restaurat i ha informació sobre les darreres actuacions i canvis".

Com s'ha comentat en altres apartats, per donar un tractament del patrimoni arquitectònic com a font cal esbrinar les actuacions i restauracions fetes per poder així valorar la seva autenticitat i fiabilitat.

El següent quadre, mostra com els ítems que fan referència a aquestes qüestions són els menys valorats pel professorat:

---

¹²⁶ Pregunta núm.34: *Per quines raons vas escollir aquest edifici o conjunt?* Veure l'annexe II, pàg. 740

QUADRE 114: PREGUNTA 34. PER L' AUTENTICITAT I BEN RESTAURAT

Per quines raons vas escollir aquest edifici o conjunt?	
1. És un edifici emblemàtic i significatiu per la H^a de Catalunya	55,5%
2. Lloc ben preparat per les visites escolars	54,9%
3. És un edifici didàctic i entenedor pels alumnes	49,5%
4. És un edifici declarat com a monument i amb gran valor artístic	34,1%
5. Està a prop de l'institut	27,5%
6. M'agrada personalment	26,4%
7. És un edifici autèntic i fiable. L'alumne pot aprendre història	25,8%
8. És un edifici ben restaurat i ha informació sobre les ...	13,2%
9. És tradició en el meu institut	11%
10. M'ho van recomanar	2,2%
11. Altres	5%

Abans de realitzar la visita, es van fer activitats d'ensenyament-aprenentatge relacionades amb la pròpia història de l'edifici?; va informar el professorat als alumnes sobre els canvis, evolució i restauracions que ha patit l'edifici al llarg de la seva història? La pregunta núm. 37¹²⁷ informa i mostra aquestes qüestions.

S'observa que abans de la visita, un 16,8% del professorat va informar els alumnes dels "canvis i transformacions patits per l'edifici al llarg del temps"; i només un 6,5% va donar "informació sobre les darreres restauracions". Els ítems menys puntuats confirmen el que s'ha dit en altres apartats, és a dir, que el professorat té en molt poca consideració els aspectes relacionats amb els canvis, transformacions i restauracions patides per l'edifici a visitar, aspecte del tot rellevant i significatiu per la investigació.

Si el professor no s'informa i explica als alumnes aquests aspectes tan significatius de l'edifici, és evident que la tasca del comentari, crítica i anàlisi del patrimoni arquitectònic com a font històrica no serà l'adequada. No es poden

¹²⁷ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 37: *Assenya-la les activitats que veu fer abans de realitzar la sortida.* Veure annexe II, pàg. 741

obviar aquests aspectes que a la fi són els que determinen l'autenticitat o falsedat històrica de la font.

El següent quadre il·lustra les respostes del professorat:

QUADRE 115: PREGUNTA 37. ACTIVITATS SOBRE CANVIS I RESTAURACIONS

Assenya-la les activitats que veu fer abans de realitzar la sortida.			
Explicar objectius de la visita	79,5%	Informació sobre restauracions	6,5%
Donar informació general	74,1%	Plantejar un problema-enigma	4,9%
Explicar activitats que farien	73%	Plantejament d'hipòtesi	4,3%
Alumnes buscaven informació	28,1%	Altres	2,7%
Explicar canvis-transformacions	16,8%		

I el dia de la visita, es van fer activitats relacionades amb l'evolució i restauració de l'edifici en qüestió? La pregunta núm. 38¹²⁸ il·lustra els resultats obtinguts.

Aquesta pregunta ja analitzada anteriorment, corrobora el que ja ha observat la investigació. El dia que van realitzar la visita, tan sols un 1,6% del professorat manifesta que els alumnes havien de cercar "informació sobre les restauracions" realitzades a l'edifici en qüestió.

A la vista dels resultats de les darreres preguntes es pot dir que abans de realitzar la visita, pocs professors van informar als alumnes sobre els canvis i intervencions patits per l'edifici; i el dia de la visita, els alumnes tampoc havien de cercar informació al respecte.

Així es pot inferir que el professorat no té en consideració aquest tipus d'informació o coneixements sobre el patrimoni arquitectònic i per tant, no ho considera ni ho reflecteix en la seva pràctica docent.

El següent quadre mostra les respostes de la pregunta núm. 38:

¹²⁸ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 38: *Quines activitats van fer els alumnes el dia de la visita?* Veure l'annexe II, pàg. 741

QUADRE 116: PREGUNTA 38. ACTIVITATS DIA VISITA SOBRE RESTAURACIONS

Quines activitats van fer els alumnes el dia de la visita?			
Escoltar l'explicació	94,1%	Exercicis conceptes històrics	27,6%
Havien d'observar	78,9%	Localització, orientació espacial	22,7%
Prendre notes, apunts	76,8%	Explicar el què sentien, vivien	17,8%
Reconèixer el treballat a classe	60%	Activitats d'empatia històrica	15,7%
Fer fotografies	43,2%	Exercicis datació, cronologia	15,1%
Descriure formes i estils	41,1%	Van participar en tallers	10,3%
Recollir dades i informació	40,5%	Resoldre un problema, enigma	8,1%
Identificar espais-dependències	40,5%	Informació sobre restauracions	1,6%
Dibuixar	35,7%	Simulació, noves tecnologies	1,1%
Veure un audiovisual	33,5%	Altres activitats	3,8%

Interessa descobrir quin és el perfil dels professors que han programat activitats relacionades amb l'estat i biografia de l'edifici el dia de la visita. Es correlacionen les dades de la pregunta núm. 38 amb les variables externes definides prèviament en la investigació¹²⁹.

Els resultats no denoten cap significació ja que s'adapten a la mostra. Per tant no és rellevant. No s'observa cap perfil concret dels professors que han programat activitats sobre aquests continguts. Com s'ha dit en apartats anteriors, en correlacionar el sexe dels professors i el tipus de titulació amb algunes variables, els resultats no dibuixen d'una manera precisa el perfil del professorat. S'observa, però, un increment de més de 7,5 punts entre els professors amb menys experiència docent, i per contra, el percentatge disminueix amb la mateixa proporcionalitat entre els de més antiguitat. La investigació observa, doncs, que hi ha un petit increment de professors més joves que realitzen més activitats didàctiques relacionades amb l'estat i biografia de l'edifici.

¹²⁹ Veure taula de correlació núm. 43. Annexe III, pàg.755

I en aquesta visita, havien d'aprendre els alumnes alguns continguts relacionats amb la biografia, evolució i restauracions de l'edifici? La pregunta núm. 31¹³⁰, mostra les respostes dels professors al respecte:

QUADRE 117: PREGUNTA 31. APRENTATGES SOBRE EVOLUCIÓ I RESTAURACIONS

En aquesta visita, ¿quins eren els aspectes arquitectònics que havien d'observar i aprendre els alumnes?			
1. Funció de l'edifici	88,2%	9. Plantes i plànols	48,6%
2. Tipologia	86%	10. Tècniques constructives	47,8%
3. Construcció i origen	77,4%	11. Elements sustentats	44,6%
4. Formes, estil artístic	66,1%	12. Evolució i canvis	36,6%
5. Materials de construcció	64%	13. Arquitectes - constructors	32,8%
6. Parts i dependències	59,7%	14. Darreres restauracions	20,4%
7. Ús social a l'actualitat	59,1%	15. Altres	3,8%
8. Elements de sustentació	52,7%		

Com en l'anàlisi de preguntes anteriors, els aspectes sobre els canvis, les restauracions i la consideració del patrimoni com a font dinàmica són els menys puntuats. El professorat ensenya i fa aprendre als alumnes aquells aspectes arquitectònics que més coneix i tenen més significació, i és evident que les qüestions esmentades no contenen entre les seves prioritats. L'ítem "evolució i canvis en el temps" ha tingut un percentatge de respostes del 36,6%; i l'ítem "darreres restauracions" un percentatge d'un 20,4%. En ambdós casos els resultats són clarament inferiors a les qüestions de contingut formal, artístic i històric.

¹³⁰ La pregunta del qüestionari núm. 31 s'ha analitzat abans a la variable *Continguts que s'ensenyen*. Ara, s'analitza específicament els aspectes referits a qüestions que afecten al tractament didàctic del patrimoni arquitectònic com a font. Es recorda de nou, que els ítems que ho reflecteixen apareixen marcats en negreta. Veure l'enunciat de la pregunta a l'annexe II, pàg. 739

La visió formalista, esteticista i estàtica que manifesta majoritàriament el professorat sobre el patrimoni arquitectònic es fa palesa en el tipus d'activitats que han de realitzar els alumnes. Les seves idees i concepcions afecten directament la pràctica docent.

Finalment, s'analitzen el tipus d'activitats que es van fer després de la visita al patrimoni relacionades amb la crítica de la font arquitectònica. Es va valorar i tenir en compte l'autenticitat i fiabilitat històrica de l'edifici visitat?

La pregunta núm. 39¹³¹ recull aquesta informació. S'observa de nou els valors percentuals tan baixos sobre aquest punt. L'ítem que demostra que van "fer la crítica a la font valorant la seva autenticitat i fiabilitat" representa tan sols un 7,5% de les respostes del professorat. És a dir, en tornar de la visita, el professor i els alumnes van realitzar diverses tasques, però tan sols una minoria de docents van concloure l'activitat valorant i jutjant l'autenticitat i la fiabilitat de l'edifici com a font històrica.

El quadre següent expressa les dades:

QUADRE 118: PREGUNTA 39. ACTIVITATS SOBRE AUTENTICITAT I FIABILITAT

Quin tipus d'activitats veu fer després de la sortida?			
Entrega del dossier	79%	Fer un mural, amb fotos, textos	11,8%
Vaig avaluar l'activitat	65,1%	Crítica sobre autenticitat-fiabil.	7,5%
Comentavem les impressions	61,3%	Altres	4,3%
Vaig fer la memòria de la sortida	26,3%		

Per tant, la investigació infereix que la majoria dels professors participants en l'estudi no li donen al patrimoni arquitectònic un ús com a font de coneixement històric ni ensenyen als alumnes els procediments adequats per fer-ho.

¹³¹ Es recorda l'enunciat de la pregunta núm. 39: *Quin tipus d'activitats veu fer després de la visita?* Veure l'annexe II, pàg. 742

CONSIDERACIONS: LA PRÀCTICA DOCENT DEL PROFESSORAT

A) Activitats i orientació didàctica:

1. Els professors utilitzen algunes vegades imatges i materials sobre patrimoni arquitectònic a les classes d'història i ciències socials. Habitualment aquestes imatges corresponen al llibre de text. Ocasionalment, utilitzen videos i DVD. En rares ocasions fan servir maquetes o retallables sobre edificis del patrimoni arquitectònic.

2. El professorat utilitza aquests materials a classe amb diferents finalitats educatives. Més de tres quartes parts, els utilitza per il·lustrar el que ha explicat a classe i l'alumne corrobora i reforça el que ha après. La meitat del professorat diu fer servir aquestes imatges per que l'alumne estimi el patrimoni, gaudeixi i es motivi per l'assignatura. Un nombre molt minso de professor diu fer-lo servir perquè l'alumne descobreixi aspectes nous, no treballats prèviament.

Es pot dir, que majoritàriament el professorat fa servir el patrimoni arquitectònic a l'aula per reforçar continguts i il·lustrar el que ja sap l'alumne; perquè l'alumne valori el patrimoni i finalment, per motivar-lo.

3. Gairebé tots els professors que han participat en l'estudi, manifesten haver fet visites al patrimoni arquitectònic amb grups escolars en els darrers anys. D'aquests professors, més de tres quartes parts diuen haver realitzat aquestes visites en els dos darrers cursos acadèmics (curs 2003-2004, curs 2004-2005).

4. En correlacionar dades sobre les darreres visites amb grups escolars i el sexe, les dones tenen una representació percentual superior en 10 punts als homes.

5. Els professors realitzen visites al patrimoni arquitectònic amb diverses intencions i finalitats educatives: en primer lloc, perquè els alumnes es motivin; en segon lloc, perquè valorin el patrimoni i tinguin actituds de respecte; i en tercer lloc, per reforçar continguts de l'assignatura.

Així, destaquen en primer lloc les finalitats vinculades als sentiments, emocions i motivació, i posteriorment, les vinculades a l'aprenentatge de continguts curriculars.

6. La majoria del professorat de la mostra diu que quan realitza visites al patrimoni amb alumnes no segueix un model, patró o guia concret, sinó que en funció de l'edifici a visitar aplica criteris diferents.

7. En referència a la darrera visita que han realitzat, més de la meitat dels professors diuen que la van fer en acabar d'estudiar el tema, per que l'alumne corrobore i il·lustri el que havien treballat a classe. Un percentatge molt baix, diu haver-la fet en començar el tema.

8. La gran majoria dels professors diuen que l'objectiu disciplinar bàsic d'aquesta visita era reforçar els conceptes explicats a la classe. Per contra, una quarta part dels professors manifesten que l'objectiu era practicar procediments històrics o que l'alumne aprengui conceptes nous. Així, en aquestes visites els professors majoritàriament fan servir estratègies d'ensenyament-aprenentatge de tipus deductiu i molt poc les estratègies de tipus inductiu.

9. La investigació observa diferents intencions i finalitats en quant a l'ús del patrimoni arquitectònic. Quant el professor utilitza materials patrimonials a l'aula, la prioritat és reforçar els aprenentatges disciplinars de l'alumne. Quan programa una visita, la seva prioritat és motivar l'alumnat.

10. A l'hora d'escollir l'edifici per anar a visitar, els professors al·leguen diferents motius. Majoritàriament, els professors van escollir l'edifici pels seus valors històrics-artístics i emblemàtics; un nombre menor de professors al·lega motius sentimentals; i en tercer lloc destaquen els arguments de tipus didàctic.

11. Gairebé la totalitat del professorat diu que els alumnes utilitzen dossiers o quaderns de treball en la visita al patrimoni arquitectònic. Aquests dossiers són de procedència diversa. En primer lloc, destaquen els dossiers elaborats i

editats pels centres de recepció; en segon lloc, els dossiers elaborats pels mateixos professors; i en tercer lloc, els dossiers elaborats pel Departament de Ciències Socials del centre escolar.

12. Abans de la visita els professors i alumnes van realitzar diverses activitats d'ensenyament i aprenentatge. Més de tres quartes parts dels professors de la mostra diuen que van explicar els objectius disciplinars de la visita; que van donar informació general del lloc a visitar i van explicar les activitats que farien els alumnes. Amb un percentatge molt baix, alguns professors diuen que els alumnes havien de cercar algun tipus d'informació. S'observa que el professorat fa servir metodologies d'ensenyament de tipus expositiu basades en la transmissió de la informació. L'alumne participa poc en la preparació de la visita.

13. En correlacionar les dades de les activitats que van realitzar els alumnes i el professor abans de la visita amb les dades sobre la seva concepció del patrimoni arquitectònic com a font, s'observa una disonància entre el que pensen i la seva pràctica docent. Majoritàriament el professorat concep el patrimoni com a font, però utilitza metodologies expositives i de transmissió no aplicant a la font les activitats didàctiques que li són pròpies, és a dir, les activitats d'indagació i recerca a partir de la formulació de preguntes i hipòtesis.

14. El dia de la visita els professors programen tasques didàctiques variades. En primer lloc, els alumnes han de fer activitats de tipus convencional com escriure, escoltar, fer exercicis de cronologia i conceptes treballats a classe. En segon lloc, destaquen les activitats relacionades amb la percepció, com és l'observació de formes i espais; la descripció formal o la identificació de les diferents parts, espais i dependències. En tercer lloc, i amb un percentatge bastant inferior, els alumnes fan activitats més innovadores com és la visualització d'un audiovisual, fer fotografies, participar en tallers o utilitzar els recursos informàtics. En quart lloc, els alumnes fan activitats relacionades amb la recerca de dades, informació o resolució de problemes o preguntes. En el darrer lloc, destaquen les activitats vinculades a les emocions, com són els

exercicis que despertem l'empatia històrica o mobilitzen estats d'ànim i vivències personals.

15. En correlacionar les dades de les preguntes que fan referència a les activitats que es van realitzar el dia de la visita i la conceptualització que fa el professor del patrimoni arquitectònic com a font, de nou es manifesta una contradicció: el professorat opina i pensa que el patrimoni arquitectònic és una font històrica, però no programa pel dia de la visita activitats d'aprenentatge basades en la indagació i la formulació de preguntes sobre la biografia, restauració, canvis i evolució de l'edifici.

16. En correlacionar dades del professorat amb el tipus d'activitats didàctiques que van realitzar els alumnes el dia de la visita, s'observa que en el cas de les activitats més innovadores com és l'ús de noves tecnologies o la participació en tallers, el sexe, tipus de titulació o antiguitat docent no incideixen en els resultats, és a dir, no hi ha cap perfil definit entre el professorat que programa aquest tipus d'activitats.

17. En correlacionar dades del professorat amb el tipus d'activitats didàctiques, en aquest cas, les activitats d'indagació que van realitzar els alumnes el dia de la visita, s'observa un lleuger increment entre el professorat de menys anys d'experiència docent, és a dir, més jove, i en canvi, un descens entre el professorat de més antiguitat. Així, sembla que el professorat més jove és més procliu a la programació d'activitats de recerca i indagació que el professorat de major edat.

18. Després de la visita, la majoria de professors comenten amb els alumnes les impressions de la visita i avaluen la tasca realitzada per aquests, a través de l'entrega del dossier. Amb un percentatge bastant inferior destaquen activitats com la realització d'un mural per part de l'alumnat i fer la memòria de la sortida, per part del professor.

19. A partir de l'anàlisi de les activitats didàctiques que es realitzen a l'aula i les visites, la investigació observa que majoritàriament el professorat utilitza el patrimoni arquitectònic per que l'alumne corrobore i il·lustri el que prèviament ja ha estudiat. Pel contrari, pocs professors programen activitats on l'alumne hagi de posar en pràctica els procediments de recerca o indagació. Així, la majoria d'alumnes posen en pràctica mecanismes d'aprenentatge de tipus deductiu i en poques ocasions, els mecanismes inductius.

20. S'observa que un gran nombre de professors fan servir models d'ensenyament tradicionals basats en el protagonisme del docent com a emissor de coneixements i informació. L'alumnat adopta així, un rol de receptor. Destaquen majoritàriament els mètodes d'ensenyament de caire expositiu i de transmissió. Pel contrari, els mètodes de recerca i descobriment són poc emprats en l'ús del patrimoni arquitectònic.

21. La investigació infereix que en l'ús del patrimoni arquitectònic, la majoria del professorat fa servir mètodes d'ensenyament tradicionals basats en el protagonisme del docent. En les visites al patrimoni arquitectònic, l'alumnat realitza especialment activitats convencionals i en poques ocasions realitza activitats de recerca. La font arquitectònica es fa servir per corroborar i confirmar el que ja ha estudiat l'alumne, dominant així les estratègies d'aprenentatge de tipus deductiu

B) Continguts que s'ensenyen :

1. Quan els professors utilitzen imatges o materials a l'aula sobre el patrimoni arquitectònic, gairebé tots els professors diuen que ensenyen continguts de tipus històric i artístic. Normalment els continguts fan referència als estils artístics, el context històric de l'edifici, els usos i la seva funció social. Els continguts sobre el caràcter específic de l'edifici (tecnologia, espais, evolució i canvis de l'edifici) s'ensenyen en menor grau. Són molt pocs els professors que manifesten ensenyar aspectes relacionats amb les restauracions de l'edifici.

2. Els edificis més visitats pels professors amb grups escolars en els darrers cursos són: la Casa Milà, el monestir de Poblet, la Colònia Vidal, Santa Maria del Mar, el monestir de Santes Creus i la Colònia Güell.

3. Els conjunts arquitectònics més visitats pels professors amb grups escolars en els darrers cursos són: el Barri Gòtic de Barcelona; la Tarragona romana; algunes colònies industrials; l'Eixample Barcelonés; el barri medieval de Girona i la Barcelona romana.

4. El professorat tendeix a visitar amb els alumnes aquells edificis o conjunts arquitectònics més coneguts i emblemàtics. El professor, a través de l'ús i de les visites al patrimoni arquitectònic català, transmet i ensenya uns continguts històrics que encaixen amb un discurs determinat; una història que reflecteix els mites del passat català: la romanització, la nació medieval-cristiana i la industrialització.

5. Els nivells acadèmics de l'Ensenyament Obligatori que han realitzat més sortides en els darrers cursos són el segon curs de l'ESO, i quart d'ESO. De les dades es pot inferir que les sortides estan relacionades amb les CCSS.

6. Quant als nivells i assignatures de Batxillerat, cal dir que la pràctica totalitat de les visites al patrimoni arquitectònic eren una activitat de la Història de l'Art i en poques ocasions les visites tenien a veure amb altres assignatures com la Història del Món Contemporani de 1r. o la Història d'Espanya de 2n.

7. No tots els períodes històrics estan il·lustrats a través d'aquestes visites al patrimoni. Gairebé un 40% del professorat diu que ha visitat darrerament patrimoni medieval; amb valors gairebé similars diuen haver visitat patrimoni contemporani del període industrial. Amb la meitat de percentatges, fan esmena del patrimoni del període romà. Les visites al patrimoni del període de l'edat moderna no tenen representació percentual.

8. De l'anàlisi dels llocs més visitats pels professors en els darrers cursos, la investigació infereix que els temes d'estudi estaven relacionats amb la romanització del territori català, la història medieval i la història contemporània del període industrial. Gens o poc s'ensenya sobre la història de l'Edat Moderna a través del seu patrimoni arquitectònic, ja que aquest està poc potenciat des dels organismes culturals, les institucions i els llibres de text.

9. En la seva darrera visita els professors diuen que bàsicament van ensenyar continguts històrics-artístics i en aquest ordre: tres quartes parts del professorat volien que els alumnes aprenguessin continguts sobre els estils artístics, la societat i la vida quotidiana d'aleshores. La meitat dels professors diuen que pretenien que l'alumne aprengués continguts sobre economia, cronologia i religió. Menys del 20% fan menció de continguts sobre personatges històrics, la causalitat o els canvis i permanències.

10. A la darrera visita els professors també pretenien que els alumnes aprenguessin alguns continguts d'arquitectura: tres quartes parts fan menció de la funció de l'edifici, la tipologia i l'origen d'aquest; la meitat del professorat fa referència als espais, plànols, dependències, elements i tècniques de construcció. Amb valors bastant més baixos, apareixen els continguts sobre l'evolució i canvis de l'edifici o les darreres restauracions.

C) Tractament del patrimoni arquitectònic com a font històrica:

1. Treballar i utilitzar el patrimoni arquitectònic com a font és una tasca metodològica que forma part de la disciplina històrica. La gran majoria de professors, però, utilitzen el patrimoni arquitectònic com a eina didàctica il·lustrativa, i no ensenyen als alumnes a donar-li un tractament procedimental adequat com a font de coneixement històric.

2. Majoritàriament els professors utilitzen el patrimoni arquitectònic perquè l'alumne reforci i corroborei continguts conceptuals ja explicats, però no l'introdueixen en el coneixement dels mètodes històrics: plantejament de

problemes o preguntes a la font arquitectònica; formulació d'hipòtesis a resoldre i comprovació de les mateixes.

3. Fer servir el patrimoni arquitectònic com a font de coneixement històric requereix uns passos i unes activitats ben seqüenciades i ordenades. Majoritàriament, però, els professors no ensenyen l'alumne els procediments i passos a seguir.

4. La majoria de professors no ensenyen l'alumne a fer el comentari crític de l'edifici com a font: l'alumne no formula preguntes a l'edifici; l'alumne no té en compte cap qüestió sobre la seva evolució i restauracions; i tampoc fan una valoració sobre la seva autenticitat i fiabilitat.

5. En correlacionar diferents dades, hi ha una clara contradicció entre la idea que tenen del patrimoni arquitectònic com a font històrica i els arguments que al·leguen a l'hora d'escollir un edifici a visitar. Primeren els criteris emblemàtics i de valor social, així com els criteris de tipus didàctic. Amb valors percentuals sensiblement inferiors esmenten arguments sobre la biografia de l'edifici i la seva autenticitat.

6. Abans de preparar una visita, el professorat s'informa sobre tot del context històric-artístic de l'edifici, dels recursos didàctics del centre i la logística general. Amb menor percentatge diu informar-se de la pròpia biografia de l'edifici a visitar, encara que en aquest cas no té en compte els aspectes i criteris de les restauracions dutes en els darrers temps.

7. Les activitats que fa l'alumne a l'aula o el dia de la visita són bàsicament sobre conceptes i context d'història i art. L'alumne no rep ni ha de cercar informació sobre aspectes bàsics pel tractament de l'edifici com a font de coneixement: memòria històrica, criteris de restauració, validació de la seva autenticitat i fiabilitat.

8. La investigació observa una clara contradicció entre el que diuen que fan i la pràctica docent del professorat. Majoritàriament els professors diuen que ensenyen a fer la crítica i anàlisi de l'edifici com a font, però el que realment fan és utilitzar-lo com a eina didàctica il·lustrativa. No li donen al patrimoni cap tractament com a font; i no ensenyen a fer la crítica i avaluació del mateix des del punt de vista de la seva autenticitat i fiabilitat.

9. La majoria del professorat utilitza i ensenya el patrimoni arquitectònic des d'una concepció vinculada a la història de l'art, però no com a font de la disciplina històrica. La crítica i anàlisi que ensenyen als alumnes es basa en una interpretació formalista.

10. La formació rebuda i les concepcions del professorat condicionen i determinen la pràctica docent en l'ús didàctic del patrimoni arquitectònic. El professorat manifesta una concepció del patrimoni arquitectònic com a objecte formal, estètic i estàtic. Aquesta visió no evolutiva del patrimoni dificulta les pràctiques del professor i no li permeten fer un ús adequat del patrimoni com a font de coneixement històric.

11. Quasi tot el professorat creu i opina que el patrimoni arquitectònic és una font, però no li dóna el tractament didàctic corresponent des d'un punt de vista metodològic i procedimental ni ensenya continguts sobre biografia, canvis, tipus de restauració, etc.

12. Hi ha una evident disonància entre el pensament i concepcions del professorat en considerar el patrimoni arquitectònic com a font i les seves pràctiques docents.

